

Otrava și pumnalul familiei Borgia

Alexandre Dumas

În 8 aprilie 1492, în odaia de dormit a palatului Cavareggi, palat situat cam la o leghe de Florența, trei bărbați se aflau lângă patul unde un al patrulea trăgea să moară.

Primul dintre cei trei bărbați, care se așezase la piciorul patului, pe jumătate învăluit de draperiile grele de brocart brodate cu fir de aur, pentru a-și ascunde lacrimile, era Ermolao Barbaro, autorul tratatului Despre Celibat și al Studiilor despre Pliniu; cu un an în urmă, aflându-se la Roma în calitate de ambasador al republicii Florența, fusese numit patriarh de Aquileea de către Papa Inocențiu al VIII-lea. Al doilea, care stătea în genunchi ținând în mâinile sale una din mâinile muribundului, era Angelo Politiano, supranumit Catul al secolului al XV-lea, spirit antic strălucit, ale cărui versuri în limba latină puteau fi luate drept ale unui poet de pe vremea lui Augustus. În sfârșit, al treilea, care stătea în picioare, sprijinit de una dintre coloanele răsucite de la capul patului și urmărea cu o profundă tristețe progresele bolii pe chipul muribundului, era faimosul Pico de la Mirandola, care, la vârsta de douăzeci de ani, vorbea douăzeci și două de limbi străine și se oferise să răspundă în fiecare dintre ele la șapte sute de întrebări ce i-ar fi fost puse de oamenii cei mai cultivați din lumea întreagă, dacă aceștia s-ar fi putut aduna la Florența.

Cât despre muribund, acesta era Lorenzo Magnificul, bolnav încă de la începutul anului de friguri crâncene, la care se adăugase și guta, boală ereditară în familia sa. Văzând că perlele sfărâmate și amestecate în diverse licori pe care i le tot pregătise șarlatanul de Leone de Spoleta erau inutile și n-aveau nici o putere, a înțeles că trebuia să-și ia adio de la iubitele sale cu vorba dulce ca mierea, de la poezii care știau să cânte atât de frumos dragostea, de la palatele sale pline de bogății, așa că porunci dominicanului Francesco Savonarola să vină și să-i acorde iertarea păcatelor.

Muribundul îl aștepta plin de teamă pe sumbrul și severul predicator ale cărui vorbe cutremuraseră Florența și în iertarea căruia își pusese toată nădejdea pentru a trece în lumea de dincolo. Într-adevăr, Savonarola era unul dintre acei oameni de marmură care, asemenea statuii comandurului¹ venea să bată la ușa dezmațurilor și a orgiilor din toiul serbărilor ca să le amintească petrecăreților că sosise ceasul când trebuiau să se mai gândească și la cer.

Născut la Ferrara, unde familia sa – una dintre cele mai ilustre din Padova – fusese adusă de marchizul Niccolo d'Este, chemat de o vocație irezistibilă, la vârsta de douăzeci și trei de ani a fugit din casa părintească și a intrat la o mănăstire de călugări dominicani din Florența. Pus de superiorii săi să predea niște lecții de filosofie, tânărul novice a avut de luptat la început cu toate cusururile organismului său plăpând, cu pronunția sa defectuoasă și mai ales cu scăderea puterii sale fizice, diminuată de niște posturi mult prea severe. Începând de atunci, Savonarola s-a condamnat la o retragere absolută dispărând în adâncurile mănăstirii, ca și cum piatra tombală și căzuse deasupra lui, închizându-l în mormânt. În chilia sa ascunsă, îngenunchat pe dalele de piatră, rugându-se cu ardoare în fața unui crucifix de lemn, a trecut de la contemplare la extaz și a început să simtă acel impuls tainic și profetic care-l îndemna să predice reforma Bisericii. Totuși reforma lui Savonarola, mai plină de respect decât reforma lui Luther, care-l precedase cu aproape douăzeci și cinci de ani, nu vizase manifestările credinței, ci oamenii, având ca scop schimbarea dogmelor și nu credința în Dumnezeu. El nu procedase aidoma călugărului german din rațiune, ci din entuziasm. Logica lui cedase întotdeauna în fața inspirației, așa încât Savonarola nu era un teolog, ci mai curând un profet. Fruntea lui plecată în fața autorității bisericii se ridicase în fața

autorității temporale. Religia și Libertatea i se păreau două fecioare la fel de sacre: așa că în mintea lui, Lorenzo de Medici i se părea la fel de vinovat slujind-o pe una, ca și Papa Inocențiu al VIII-lea, care o dezonorase pe cealaltă. Rezulta deci faptul că atâta timp cât trăise Medici, bogat, fericit și plin de măreție, Savonarola nu voise niciodată, cu toate insistențele celor din jur, să-l amenințe sau să-l pedepsească în vreun fel. Dar acum, când Lorenzo era pe moarte, lucrurile se schimbaseră. Așa că austerul predicator porni la drum, cu capul descoperit și în picioarele goale, nădăjduind să salveze, dacă nu sufletul muribundului, măcar libertatea republicii Florența.

Lorenzo, așa cum am mai spus, aștepta sosirea călugărului cu o nerăbdare amestecată cu neliniște. Când auzi lipăitul pașilor, chipul său și așa palid, căpătă o nuanță cadaverică. Sprijinindu-se într-un cot, le făcu semn celor din jur să plece. Cei trei prieteni se îndepărtară imediat. Dar abia apucară ei să iasă pe o ușă și în pragul celeilalte se și ivi călugărul eu chipul lui palid, încremenit și grav. Zărindu-l, Lorenzo de Medici citi pe fruntea de marmură inflexibilitatea unei statui. Atunci recăzu pe pernă scoțând un oftat atât de adânc, încât ai fi putut crede că-și dăduse duhul.

Călugărul aruncă o privire în jurul său pentru a se asigura că rămăsese singur cu muribundul. Apoi se îndreptă cu pas lent și solemn către pat. Lorenzo îl privea îngrozit cum se apropie. Când fu lângă el, zise:

— Vai, părinte, am fost un mare păcătos!

— Mila Domnului este fără margini, răspuse călugărul.

— Crezi deci că Domnul îmi va ierta păcatele? Rosti muribundul recăpătându-și speranța, după ce auzi acele cuvinte atât de neașteptate ieșind de pe buzele călugărului.

— Domnul îți va ierta toate păcatele și crimele pe care le-ai săvârșit, răspuse Savonarola. Cel-de-Sus îți va ierta toate plăcerile deșarte, adulterele și orgiile săvârșite. Asta în ceea ce privește păcatele. Domnul te va ierta și pentru faptul că ai făgăduit o mie de florini drept răsplată celui ce-ți va aduce capul lui Dictisalvi, precum și capetele lui Nerone Nigi, Angelo Antinoni și Niccolo Soderini și două mii celor ce ți-i vor aduce vii. Domnul te va ierta, de asemenea, că le-ai tăiat capul sau i-ai spânzurat pe fiul lui Papini Orlandi, pe Francesco de Brisighella, Bernardo Nardi, Jacopo Frescobaldi, Amoretto Baldovinetti, Pietro Balduci, Bernardo di Boudino, Francesco Frescobaldi și pe alți peste trei sute ale căror nume, deși mai puțin celebre, erau tot atât de îndrăgite de florentini. Asta în ceea ce privește crimele.

La fiecare din acele nume pe care Savonarola le rostea încet, privindu-l ținută pe muribund, acesta scotea câte un geamăt, ca dovadă că duhovnicul avea o memorie mult prea bună. După ce Savonarola isprăvi, Lorenzo întrebă:

— Și chiar crezi, părinte, că Domnul îmi va ierta și păcatele și crimele săvârșite?

— Și le va ierta, dar cu trei condiții.

— Care? Întrebă cu glas sfârșit muribundul.

— Prima condiție, răspuse Savonarola, e să fii convins în adâncul sufletului tău de mila și de iertarea Domnului.

— Vai, părinte, răspuse Lorenzo Magnificul, sunt convins de acest lucru până în cele mai ascunse cute ale inimii mele!

— A doua condiție, zise călugărul, e să înapoiezi tot ceea ce ai luat în mod nedrept – proprietăți, averi, bani – de la alții, lăsându-i pe drumuri.

— Crezi că mai am timp, părinte?

— Pentru o astfel de faptă Domnul îți va mai dăruia timp.
— Sunt gata să îndeplinesc și această condiție, răspunse Lorenzo. Și ultima? Care-i cea de-a treia condiție?

— Să redai Florenței libertatea și independența! Deși pe moarte, Lorenzo se ridică brusc în capul oaselor, uitându-se fix în ochii dominicanului, părându-i-se că nu înțeleșese sau nu auzise bine. Savonarola repetă ceea ce spusese mai înainte.

— Niciodată! Niciodată! Strigă cu ultimele puteri muribundul, recăzând cu capul pe pernă. Asta niciodată!

Fără să-i spună nici un cuvânt, călugărul dădu să se retragă.

— Părinte, șopti muribundul, nu pleca! Fie-ți milă de mine!

— Fie-ți și ție milă de Florența! Răspunse călugărul.

— Dar, părinte, Florența e liberă. Florența e fericită!

— Florența e sclavă. Florența e săracă, răspunse Savonarola; nu mai are oameni de geniu, pentru că după tine, Lorenzo, va veni la putere fiul tău, Pietro. Nu mai are bani, pentru că cu banii republicii ai făcut negoț și ai susținut măreția și strălucirea familiei tale. Nu mai are curaj, pentru că i-ai închis pe magistrații care vegheau la respectarea legilor țării, nu mai are soldați, pentru că ai destrămat armata în așa măsură încât, dacă într-o bună zi țara ar fi atacată de barbari, ar cădea precum zidurile Ierihonului doar la sunetul trâmbițelor acestora. Florența nu mai are nimic, pentru că toată puterea ei se află în mâinile familiei tale.

— Și ai vrea ca pe patul de moarte să renunți la această putere, care a constituit gloria vieții mele? Întrebă Lorenzo de Medici.

— Nu eu vreau acest lucru, ci Domnul! Răspunse Savonarola.

— E cu neputință, e cu neputință! Murmură Lorenzo.

— Bine, atunci mori așa cum ai trăit, strigă duhovnicul, în mijlocul curtenilor și lingușitorilor tăi, care-ți vor pierde sufletul așa cum ți-au pierdut și trupul!

Rostind aceste cuvinte, neînduplecatul dominican, fără să mai ia în seamă rugămintele muribundului, ieși din odaie cu același chip și cu același pas cu care intrase, atât de desprins de toate cele lumești, încât celor din jur li se păru că nu merge, ci că plutește.

La strigătul pe care-l scoase Lorenzo de Medici văzându-l pe duhovnic dispărând, Ermolao Politiano și Pico de la Mirandola – care auziseră totul – intrară în odaie și-i găsiră pe prietenul lor strângând cu ardoare la piept un magnific crucifix smuls de la căpătâiul patului. Cei trei se străduiră zadarnic să-l liniștească. Lorenzo nu le răspundea decât prin hohote de plâns.

La un ceas după scena pe care am povestit-o, cu buzele lipite de picioarele Mântuitorului de pe crucifix, Lorenzo își dădu sufletul în brațele celor trei bărbați dintre care cel mai copt – deși toți erau încă tineri – n-avea să-i supraviețuiască decât doi ani.

— Pierderea sa va aduce după sine multe nenorociri, spuse Niccolo Machiavelli, fiindcă iată Cerul ne trimite semne care le prevestesc!

Primele două aveau să fie: trăsnierea domului bisericii Santa Reparata și alegerea ca Papă a lui Roderico Borgia.

Pe la sfârșitul secolului al XV-lea, adică în epoca în care începe această povestire, Piața Sfântului Petru din Roma era departe de a oferi aspectul grandios sub care se prezintă în zilele noastre celor care vin aici din Piața dei Rusticucci. Bazilica lui Constantin nu exista, iar cea pictată de Michelangelo – capodopera a treizeci de papi,

la care se lucrase trei secole și pentru care se cheltuiseră două sute șaiszeci de milioane – nu exista încă. Vechiul edificiu, care durase o mie o sută patruzeci și cinci de ani, era, prin 1440, amenințat să se ruineze și Niccolo al V-lea, acel precursor artistic al lui Iulius al II-lea și Leon al X-lea, îl dăruimase împreună cu templul lui Probus Amicius, aflat alături. În locul lor încredințase arhitecților Rosselini și Baptista Alberti sarcina de a turna temelia unui nou templu. Dar după câțiva ani, Niccolo murind și Paul al V-lea neputând să mai dea decât cinci mii de scuzi pentru continuarea proiectului său, clădirea se opri la temelie, oferind aspectul unui edificiu născut mort, aspect mult mai trist decât cel al unor ruine.

Cât privește Piața propriu-zisă, cred că se înțelege din explicațiile noastre că ea nu avea pe vremea aceea nici frumoasele colonade ale lui Bernini, nici fântânile sale țâșnitoare, nici obeliscul egiptean care, după spusele lui Pliniu, fusese ridicat de faraonul Nuncor în orașul Heliopolis și adus la Roma de Caligula, care l-a așezat în cercul lui Nero, unde a rămas până în 1586. Cum cercul lui Nero se afla chiar în locul unde se ridică astăzi biserica Sfântului Petru și cum acest obelisc acoperea cu postamentul său locul unde este acum sacristia, apărea pe atunci ca un ac gigantic ridicându-se din mijlocul coloanelor neterminate, ai pereților inegali și ale pietrelor tăiate doar pe jumătate.

În dreapta acestei temelii întristătoare, se înalța Vaticanul, splendidul turn al lui Babei la care toți arhitecții celebri din școala romană au lucrat mai bine de o mie de ani. Vaticanul, nu avea încă, în acea epocă, cele două magnifice capele, cele douăsprezece săli mari, douăzeci și două de curți, treizeci de scări monumentale și două mii de camere ale sale. Căci Papa Sixt al V-lea, acel sublim păzitor de porci, care în cinci ani de domnie a făcut atâtea lucruri, nu putuse încă adăuga imensului edificiu acea latură care, înspre partea orientală, domină curtea San-Damasc. Acesta însă era de-acum vechiul palat al amintirilor de demult în care Carol cel Mare fusese găzduit când fusese încoronat împărat de către Papa Leon al III-lea.

Deci, în 9 august 1492, întreaga Romă, începând de la Poarta Poporului și până la Coloseum și de la termele lui Dioclețian și până la castelul San-Angelo, părea să-și fi dat întâlnire în această Piață. Mulțimea care se adunase era atât de mare, încât umpluse toate străzile lăturalnice care porneau din centru așezate pe o rază de stele, semănând, privită de sus, cu un covor mișcător și smălțat în zeci de culori, urcând în bazilică, așezată pe pietre, agățată de coloane, lipită de pereți, stând în porțile sau la ferestrele caselor atât de numeroasă și de înghesuită, încât ai fi zis că fiecare fereastră este un zid de capete. Or, toată acea mulțime avea ochii ațintiți asupra unui singur punct al Vaticanului. Căci în Vatican se afla închis conclavul și cum Inocențiu al VIII-lea murise de șaisprezece zile, conclavul era pe cale de a alege un nou Papă.

Roma este orașul alegerilor: de la întemeierea sa și până în zilele noastre, adică vreme de aproape douăzeci și șase de secole, orașul și-a ales în mod constant regii, consulii, tribunii, împărații și Papii. Așa că Roma, în timpul cât dura conclavul, părea să fie atinsă de o febră stranie, care o împingea către Vatican sau către Monte-Cavallo, după cum se ținea adunarea cardinalilor în veșminte purpurii fie într-un palat, fie în celălalt. Adevărul e că alegerea unui nou pontif interesa pe toată lumea: de el depindea dacă urma o perioadă de liniște sau de tulburări, de dreptate sau de venalitate, de pace sau de război.

Or, începând din ziua în care primul urmaș al sfântului Petru s-a așezat pe tronul pontifical, poate că niciodată neliniștea nu s-a manifestat cu atâta pregnanță ca în momentul pe care l-am descris mai înainte, când tot acel norod se înghesuia în Piața Sfântului Petru și pe străzile din jur. E adevărat că nu se înghesuia fără motiv, căci Inocențiu al VIII-lea, supranumit „Părintele poporului”, pentru că sporise numărul membrilor familiei sale, pe lângă cei opt fii și cu opt fiice, după ce și-a petrecut viața în plăceri și distracții, murise după o lungă agonie în timpul căreia – dacă e să dăm crezare Jurnalului lui Stefano Infessura – fuseseră săvârșite pe străzile Romei două sute douăzeci de crime.

Puterea revenise deci, ca de obicei, locțiitorului de Papă, care deveni suveran până la alegeri. Dar cum acesta avea obligația de a îndeplini toate îndatoririle acestei funcții – adică să bată monedă cu numele și însemnele sale, să scoată inelul lui Petru-pescarul din degetul Papei care murise, să îmbălsămeze, să fardeze, să radă și să îmbrace cadavrul, să-l pună după nouă zile în sicriu și să-l vâre în criptă, să procedeze la alegerea conclavului, apoi să zidească ușile și ușa-fereastră ale sălii unde urma să se adune acesta până ce avea să aleagă noul Papă —, bietul om nu mai avea când să se ocupe și de poliție, așa că asasinatelor continuaseră nestingherite, deși lumea cerea în gura mare ca ucigașii să-și vâre în teacă săbiile și pumnalele și să pună capăt fărădelegilor.

Ochii mulțimii erau deci ațintiți – după cum am mai spus – spre Vatican și îndeosebi spre coșul unui anumit cămin din care trebuia să apară primul semnal, când iată că la ceasul când se cântă Ave Maria, adică la ceasul când începe să se însereze, mulțimea începu să țipe și să râdă, făcând un zgomot infernal în care ironiile se amestecau cu amenințările. Și asta din pricină că toți văzuseră ieșind pe coșul cu pricina o șuviță subțire de fum urcând în linie dreaptă spre cer. Acel fum care anunța că Roma încă nu are Papă se datora voturilor arse ale scrutinului, dovadă că hlamidele roșii – cardinalii – încă nu căzuseră de acord asupra alegerii. Cum se ivi firicelul de fum, mulțimea se și risipi, știind că nu mai avea ce aștepta până a doua zi dimineață. Nu mai rămăseseră în Piață decât câțiva curioși care locuiau prin împrejurimi și care deci nu erau chiar atât de grăbiți să ajungă la adăpost. Dar până la urmă, încet, încet plecară și ei, fiindcă ceasul urma să bată de nouă și jumătate și la acea oră străzile Romei nu mai erau sigure. Ușile se închiseră rând pe rând, iar ferestrele se stinseră una după alta. Când bătu ora zece toate casele, străzile și Piețele din Roma – cu excepția unei singure ferestre a Vaticanului unde o lampă se mai încăpățâna să ardă – se cufundaseră în întuneric.

În acel moment, un bărbat înfășurat într-o mantie se ivi de după una din coloanele bazilicii neterminată și, strecurându-se cu precauție printre pietrele ce zăceau în jurul fundației, înainta până la fântâna din mijlocul Pieței, fântână ce se ridica pe locul unde se află astăzi obeliscul despre care v-am vorbit. Ajuns acolo, se opri, ascuns atât de întunericul nopții, cât și de obelisc. După ce privi în jurul lui să se asigure că era singur, își scoase sabia și izbi de trei ori cu ea în piatra de pe jos, atât de tare încât săriră scânteii. Acel semnal, căci era un semnal, fu imediat recepționat. Ultima lampă ce mai veghease în Vatican se stinse și un obiect mic aruncat pe fereastra întunecată căzu, cu un clinchet argintiu, la câțiva pași de picioarele omului înfășurat în mantie. Acesta, în ciuda întunericului, văzându-l imediat, se aplecă și-l luă de jos, după care se îndepărtă grabnic.

Necunoscutul merse astfel până la jumătatea străzii Borgo-Vecchio. Ajuns acolo, o luă la dreapta, apoi ieși într-o stradă unde se afla o Madonă cu o lampă în mână. Apropiindu-se de lumină, scoase din buzunar obiectul cules de pe jos și care nu era altceva decât un scud roman. Numai că acel scud se desfăcea în două și în scobitura din mijloc de afla un mic bilet pe care cel căruia îi fusese adresat începu să-l citească cu riscul de a fi recunoscut, până într-atât era de grăbit să știe ce anume conținea.

Am spus „cu riscul de a fi recunoscut”, căci în graba sa cititorul nocturn își aruncase spre spate gluga și mantia și, cum capul său se afla în plină lumină, se putea vedea clar că era vorba de un bărbat tânăr și frumos de douăzeci și trei sau douăzeci și patru de ani, cu o vestă lungă de culoare violet din care ieșeau mânecile albe și bufante ale cămășii. Pe cap purta o tocă tot violetă, împodobită cu o pană lungă, neagră, care-i ajungea până pe umăr. De îndată ce isprăvi de citit acel scurt bilet pe care-l primise într-un mod atât de ciudat și de misterios, îl vârî în portofelul său de argint, apoi, înfășurându-se din nou în mantie și trăgându-și gluga pe cap, ca să nu poată fi recunoscut de nimeni, o porni cu pas repede, străbătu Borgo-San-Spirito și o luă pe strada Longara, care-l scoase pe lângă biserica Regina-Coeli. Ajuns în acel loc, bătu de trei ori în ușa unei case foarte arătoase. Ușa se deschise imediat, apoi, urcând cu ușurință scara, intră într-o odaie mare unde-l așteptau, cu o nerăbdare vizibilă, două femei. De îndată ce-l văzură, amândouă strigară deodată:

— Ei bine, Francesco, ce vești ne aduci?

— Bune, mamă, bune, soră! Răspunse tânărul sărutând-o pe prima și întinzând mâna celeilalte. Tata a obținut astăzi trei voturi. Dar îi mai trebuie încă șase pentru a obține majoritatea.

— N-ar putea să le cumpere? Întrebă cea mai în vârstă dintre femei, în vreme ce tânăra îl iscodea cu privirea.

— Ba da, mamă, ba da, răspunse tânărul și e cât se poate de bine că tata s-a gândit la acest lucru. Îi va da cardinalului Orsini palatul său din Roma împreună cu cele două castele din Monticelli și din Soriano. Îi va da cardinalului Colonna abația sa din Suliaco. Cardinalului de San-Angelo îi va da episcopia din Porto cu tot mobilierul ei scump și mai ales cu pivnița cu vinuri de soi. Cardinalului de Parma, orașul său, Nepi, cardinalului de Genova, biserica Santa-Maria din Lota și, în sfârșit, cardinalului Savelli, biserica Santa-Maria Maggiore și orașul Civitavecchia. Cât despre cardinalul Ascanio Sforza, acesta a și fost înștiințat că i-am trimis patru măgari încărcăți cu bani și cu vase de argint și că pentru acea cantitate uriașă de argint va trebui să trimită cinci mii de ducați cardinalului patriarh din Veneția.

— Dar cum îi vom înștiința pe cei șase despre ceea ce le oferă tatăl tău? Îl întrebă mama.

— Tata s-a gândit la toate și a ales mijlocul cel mai lesnicios. Știi, mamă, cu cât ceremonial li se servește masa cardinalilor din conclav...

— Da. Pe o placă mare de lemn, în niște coșuri pe care se află pictate armoriile fiecăruia, este vârată mâncarea cerută și preferată de fiecare.

— Ei, bine, tata l-a cumpărat pe episcopul care-i vizitează. Mâine nu e zi de post, așa că va trimite cardinalilor Orsini, Collona, Savelli, de San-Angelo, de Parma și de Genova niște pui la frigare și în fiecare pui se va afla donația făcută în deplină formă, de mine, în numele tatălui meu: casele, palatele, orașele sau bisericile care le-au fost oferite.

— Minunat! Zise femeia mai în vârstă. Acum sunt sigură că totul se va isprăvi cu bine.

— Și prin grația Domnului, adăugă și fata, cu un surâs ciudat, tata va fi ales Papă.

— Va fi cea mai frumoasă zi pentru noi! Strigă Francesco.

— Și pentru creștinătate! Răspunse sora sa, cu multă ironie.

— Lucreția, Lucreția, zise mama sa, zău dacă meriți fericirea care ne așteaptă.

— Ce importanță mai are, din moment ce e atât de sigură? De altfel, mamă, cunoști proverbul care spune: „Familiiile cu mulți copii vor fi binecuvântate de Domnul”. Iar a noastră, slavă cerului, se aseamănă cu cea a vechilor patriarhi.

Rostind aceste cuvinte, îi aruncă fratelui ei o privire atât de lascivă, încât tânărul roși. Dar cum pe moment se gândea la cu totul altceva decât la iubirile sale incestuoase, porunci să fie sculați imediat patru servitori și, în vreme ce aceștia se înarmau pentru a-l însoți, el redacta, semnă și parafă cele șase acte de donație ce trebuiau trimise, a doua zi, cardinalilor. Căci, nevrând să fie văzut, ținea totuși să le dea cu mâna lui celor ce trebuiau să le înmâneze, odată cu masa de prânz, cardinalilor.

Când actele fură gata, sigilate și parafate, Francesco plecă împreună cu cei patru servitori, lăsându-le pe cele două femei să-și făurească cele mai strălucitoare vise privitoare la măreția care le aștepta.

Încă din zorii zilei norodul, mai înflăcărat și mai nerăbdător decât în ajun, se năpusti din nou în Piața Vaticanului unde, dimineață, la ceasurile zece, iar se înălță șuvița subțire de fum, iscând iar râsete și murmure de nemulțumire, anunțându-i pe romani că niciunul dintre cardinali nu întrunise majoritatea. Totuși, înainte de prânz, începu a se răspândi zvonul că trei dintre cardinali aveau șansă de a fi aleși Papă: Roderico Borgia, Giulio de la Rovere și Ascanio Sforza, despre care norodul nu știa că-și cedase votul concurentului său în schimbul celor patru măgari încărcăți cu argint.

În toiul agitației pe care o provocase mulțimii această nouă decepție, se auziră niște cântece religioase: era o procesiune poruncită de cardinalul care ținea loc de Papă, pentru ca alegerea să aibă loc cât mai repede. Plecată din biserica Ara-Coeli de pe Capitoliu, procesiunea trebuia să se oprească în fața celor maienerate Madone și în fața bazilicilor cele mai frecventate. De îndată ce se ivi crucifixul de argint care o preceda, se înstăpâni o tăcere deplină și toată lumea îngenunche. După tărbăoiul și zarva de mai înainte urmă o reculegere profundă. Mulți se gândiră că procesiunea, în afară de scopul ei religios, trebuia să fi avut și un scop politic și că influența ei trebuia să fie la fel de mare în cer, ca și pe pământ. În orice caz, dacă acesta fusese scopul cardinalului ce ținea loc de Papă, o nimerise, pentru că efectul produs fusese cel dorit de el. Dar după ce procesiunea trecu, râsetele și zeflemelile continuară. În schimb, amenințările încetaseră cu desăvârșire.

Trecu și ziua aceea, căci acum, la Roma, nimeni nu mai lucra. Mulțimea deveni din ce în ce mai numeroasă când, pe la ora două după-amiază, iată că trecu o altă procesiune. Spre deosebire de prima, care impusese tăcere și reculegere, cea de a doua spori bănuiala: aceasta era așa-zisa „procesiune a dineului”, adică cea care ducea mâncarea cardinalilor din conclav. Ceasul rugăciunii Ave Maria sosi ca și în ajun, dar, ca și în ajun, oamenii își pierduseră vremea de pomană. Când sună de opt și jumătate, se ivi din nou fumul pe coșul conclavului. Dar iată că, tot atunci, din interiorul Vaticanului se răspândi vestea că a doua zi va avea loc în mod sigur alegerea noului Papă și că mulțimea era rugată să nu-și piardă răbdarea. De altfel, în ziua aceea fusese

nemaipomenit de cald și oamenii, zdrobiți de oboseală și arși de soarele necruțător, abia așteptau să se întoarcă în răcoarea caselor lor, așa că nu prea mai avură vlagă să urle sau să mai facă tărațoi.

Cea de a doua zi, 11 august 1492, se dovede încă de dimineață a fi o zi furtunoasă și întunecată. Acest lucru n-a împiedicat însă mulțimea să ocupe Piața, străzile din jur, balcoanele și ferestrele caselor. De altfel, acea schimbare a vremii era o adevărată binecuvântare a cerului: căci chiar dacă era zăpușeală, cel puțin nu mai era soare.

Spre ora nouă, o furtună cumplită se abătu asupra întregului Transtevere. Dar ce contau pentru toată acea mulțime ploaia, fulgerele și trăsnetele, când ea era atât de preocupată de alegerea noului Papă? I se făgăduise că în ziua aceea îl va avea și se putea vedea lesne pe chipul fiecăruia că, dacă evenimentul nu s-ar fi produs, nerăbdarea se putea transforma într-o răzmeriță. Așa că pe măsură ce ceasurile înaintau, agitația devenea tot mai mare. Bătu de nouă, de nouă și jumătate, de zece fără un sfert, fără ca vreun semn să năruie sau să confirme speranțele oamenilor. În sfârșit, răsună prima bătaie de ora zece. Când și ultima se risipi în aer, tăcerea de până atunci fu urmată de un strigăt uriaș scos dintr-o sută de mii de piepturi:

— Non vefumo! Nu iese fum!

Ceea ce însemna: „Gata, avem un Papă!”

Chiar în acea clipă ploaia începu să cadă cu găleata, dar nimeni nu-i dădu atenție, până într-atât era de mare bucuria și nerăbdarea aceluia norod. Cineva desprinsese o piatră din ușa-fereastră zidită ce dădea spre balconul către care se îndreptară toate privirile. Apoi deschiderea se lărgi și în mai puțin de un minut fu destul de largă pentru a îngădui unui om să iasă în balcon. În cadrul ușii, se ivi cardinalul Ascanio Sforza. Speriat însă de ploaia torențială și de trăsnete, ezită o clipă, apoi se trase îndărăt. Dar mulțimea începu să urle mai rău ca furtuna de afară, izbucnind în strigăte, ocări și înjurături, amenințând că va dărâma Vaticanul și-l va găsi ea singură pe Papă. Atunci cardinalul Sforza, mai înspăimântat de furtuna populară decât de cea care bântuia afară, ieși pe balcon și, între două bubuituri ale tunetului, strigă:

— Vă anunț o mare bucurie: eminentisimul și reverendisimul senior Roderico Lenzualo Borgia, arhiepiscop de Valencia, cardinal-diacon de San-Niccolo din Carcere, vicecancelar al Bisericii, a fost ales Papă și va domni sub numele de Alexandru al VI-lea.

Vestea acestei numiri a fost primită cu o bucurie stranie. Roderico Borgia avea reputația unui mare dezmațat. Iar libertinajul se urcase pe tron odată cu Sixt al IV-lea și cu Inocențiu al VIII-lea. Așa că romanilor nu li se mai părea ceva neobișnuit ca un Papă să aibă o amantă și cinci copii, cum avea Borgia. Important în acel moment era ca puterea să se afle în niște mâini ferme. Dar și mai important pentru liniștea Romei era ca noul Papă să înșface sabia Sfântului Pavel și nu cheile Cerului pe care le ținea Sfântul Petru.

Astfel, serbările care au urmat cu acest prilej au avut mai curând un caracter războinic decât unul religios, părând a fi date mai mult în cinstea unui tânăr războinic decât în cinstea unui pontif bătrân. Orașul era atât de iluminat de facile, de lumânări și de focuri, încât părea că se transformase într-un lac de flăcări la lumina cărora se putea citi peste tot următorul catren:

Sub Cezar, iată, Roma fu dusă la victorie și deveni regină ieșind astfel din greu. Dar Alexandru sigur o va purta spre glorie, Căci Cezar fu doar om, iar Alexandru-i zeu.

Cât despre Alexandru, de îndată ce îndeplini toate formalitățile noii sale demnități și plăti celor șase cardinali prețul sodomiei sale, își aruncă ochii din înălțimea Vaticanului asupra Europei, vastă tablă de șah politică pe care trăgea nădejde s-o manevreze după dorința sa.

Lumea ajunsese într-una din acele perioade supreme când totul se transformă, într-o eră care se sfârșește și alta care începe: în răsărit Turcia, în sud Spania, în occident Franța, în nord Germania, căpătaseră odată cu titlul de mari națiuni și acea influență pe care aveau s-o exercite în viitor asupra țărilor mai mici.

Să aruncăm deci și noi, odată cu Alexandru al VI-lea, o privire rapidă asupra lor și să vedem care le erau intențiile în privința Italiei, la care râvneau toate ca la o pradă.

Constantin Paleologul Dragozes, asediat de trei sute de mii de turci, după ce chemase în zadar toată creștinătatea în ajutor, nevrând să mai supraviețuiască după ce-și pierduse imperiul, fusese găsit fără suflare printre ostașii săi morți, aproape de Poarta Tofana. În 30 mai 1453, Mahomed al II-lea intrase în Constantinopol unde, după o domnie care-i adusese porecla de Fatale (învingătorul), murise lăsând doi fii dintre care cel mare se urcase pe tronul lui Baiazid. Această urcare pe tron a noului sultan nu se făcuse cu liniștea pe care dreptul de prim născut și hotărârea tatălui ar fi trebuit să i-o asigure. Fratele său mai mic, Djem, mai cunoscut sub numele de Zizim, protestase, susținând că el era Porfirogenet, adică născut în timpul domniei lui Mahomed, în timp ce Baiazid, născut înainte de această epocă, nu era decât fiul unui simplu particular. Sigur că nu era decât o șicană. Dar acolo unde puterea înseamnă totul, iar dreptul nu înseamnă nimic, șicana aceasta era suficientă pentru a isca un război. Cei doi frați, în fruntea unor armate, se întâlneau deci în Asia, în 1482. Djem fu înfrânt după o luptă de șapte ceasuri și urmărit de fratele său, care nu-i dădu răgazul să-și mai adune oastea. Obligat să se îmbarce în Cilicia, s-a refugiat în Rodos, unde a implorat ajutorul cavalerilor Ordinului Sfântului Ioan care – necutezând să-i ofere azil în insula lor atât de apropiată de Asia – l-au trimis în Franța unde l-au păzit cu grijă într-una din comanderiile lor, în ciuda insistențelor lui Bait Cay, sudanul² Egiptului. Acesta, revoltându-se împotriva lui Baiazid, dorea – pentru a da rebeliunii sale aspectul unui război legitim – să-l aibă pe tânărul prinț turc în armata sa. Aceeași cerere fusese făcută rând pe rând cavalerilor Ordinului Sfântului Ioan de Matias Corvin, regele Ungariei, de Ferdinand, regele Aragonului și al Siciliei și de Ferdinand, regele Neapoleului.

La rândul său, Baiazid, care-și dădea seama de importanța alianței fratelui său fie cu unul, fie cu altul dintre regii cu care se afla el în război, își trimise ambasadorii la Carol al VIII-lea al Franței, oferindu-i – dacă se angaja să-l țină pe Djem lângă el – o sumă considerabilă, precum și suveranitatea pământului sfânt, Ierusalimul – de îndată ce acesta ar fi fost cucerit de la sudanul Egiptului. Regele Franței a fost de acord cu propunerea. Dar atunci a intervenit Papa Inocențiu al VIII-lea, cerându-l la rândul lui pe Djem, în aparență pentru a efectua, în apărarea drepturilor proscrisului, o cruciadă împotriva turcilor, dar în realitate pentru a pune mâna pe suma de patruzeci de mii de ducați făgăduită de Baiazid aceluia dintre regii creștini care și-ar fi asumat sarcina de a fi temnicerul fratelui său. Cum Carol al VIII-lea nu cuteza să refuze cererea șefului spiritual al creștinătății, Djem părăsi Franța, însoțit de Marele Maestru d'Aubusson, în paza căruia se afla și care, în schimbul pălăriei de cardinal, îi cedă Papei prizonierul,

Începând din acea epocă, Djem a rămas la Roma, iar Baiazid, fidel făgăduielii făcute, pe care avea tot interesul să și-o îndeplinească, i-a plătit anual suveranului pontif suma de patruzeci de mii de ducăți. Asta în ceea ce privește Turcia.

În Spania domneau pe atunci Ferdinand și Isabela. Cei doi puseseră bazele acelei întinse puteri care, peste douăzeci și cinci de ani, avea să facă din Carol Quintul unul dintre cei mai temuți oameni din Europa, obligând popoarele să afirme că peste Statele sale soarele nu apunea niciodată. Într-adevăr, cei doi suverani, cărora istoria le-a păstrat numele de buni catolici, cuceriseră bucată cu bucată aproape toată Spania și-i alungaseră pe mauri din Granada. În vremea asta, doi oameni de geniu – Bartolomeo Diaz și Cristofor Columb – îi îmbogățeau, unul regăsind o lume pierdută, celălalt descoperind o lume nouă. Spania câpătă astfel la Curtea Romei o influență pe care n-o mai avusese niciunul dintre predecesorii lui Ferdinand și ai Isabelei. Asta în ceea ce privește Spania.

În Franța, Carol al VIII-lea se urcase pe tron în 30 august 1483, în urma morții tatălui său, Ludovic al XI-lea, care lăsase un regat liniștit, așa cum și trebuia unui copil urcat pe tron și aflat sub regența unei femei, regență glorioasă, contestată de pretențiile prinților de sânge și încheiată cu războaiele civile în urma cărora fuseseră alipite Coroanei toate fiefurile independente. Rezultă deci că în epoca în care am ajuns, Carol al VIII-lea, în vârstă de aproape douăzeci și doi de ani, era – dacă e să-l credem pe la Tremouille – un prinț mic de stat, dar cu inimă mare. Dacă vrem să-i dăm crezare lui Commines, era încă un pui ce se străduia să iasă din cuib, dar plâpând, fără bani și înconjurat mai curând de oameni smintiți decât de oameni înțelepți. În sfârșit, dacă e să-i dăm crezare lui Guicciardini, care, italian fiind, s-ar putea să fie subiectiv, regele era un tânăr plâpând și cam greu de cap, dar care era stăpânit de dorința de a domni și de a se acoperi de glorie, dorință bazată mai curând pe superficialitatea și pe impetuzitatea sa decât pe conștiința geniului său. Dușman al oricărei oboseli și al rezolvării oricărei probleme, când încerca să se ocupe de ceva, se arăta aproape întotdeauna lipsit de prudență și de judecată. Dacă la prima privire ceva i se părea demn de laudă, privit cu atenție acel lucru se dovedea a fi întotdeauna mai apropiat de viciu decât de virtute. E adevărat că era cam dezmețat, dar din prostie, fără distincție și fără măsură. Uneori era neclintit în voința sa, dar nu din constanță, ci din încăpățănare, iar ceea ce lingușitorii săi numeau „bunătatea lui” merita mai curând numele de nesimțire față de unele slăbiciuni ale sufletului sau chiar față de unele ocări care-i erau adresate. În ceea ce privește portretul fizic, dacă e să dăm crezare aceluiași autor, apoi acesta era și mai dezavantajos decât portretul moral, potrivit-se de minune cu slăbiciunea lui de spirit și de caracter. Căci regele Carol al VIII-lea al Franței era scund, avea capul mare, gâtul gros și scurt, umerii lați, șoldurile și picioarele subțiri și plâpânde. Și cum mai avea și chip urât, cu excepția privirii, care era plină de demnitate și vioiciune și cum toate membrele îi erau disproporționate, regele semăna mai curând cu un monstru decât cu un om. Așa arăta cel din care soarta făcuse un cuceritor și căruia cerul îi rezervase mai multă glorie decât putea el purta. Asta în ceea ce privește Franța.

Tronul imperiului german era ocupat în acea epocă de Frederic al III-lea, care fusese pe drept cuvânt numit „Cel Pașnic”, pentru că, fiind mai tot timpul înfrânt, fusese constrâns să fie pașnic. Prima dovadă de răbdare, de răbdare îndelungată, o dăduse în timpul călătoriei sale la Roma, unde se dusese să fie uns împărat. Străbătând Munții Apuseni, a fost atacat de niște hoți, care l-au prădat și pe care nu i-a mai urmărit,

încurajați de exemplul impunității unor pungăși, tâlharii cei mari au trecut și ei la atac. Astfel, Amurath i-a înșfăcat o parte din Ungaria, Matei Corvin a luat partea de jos a Austriei, iar Frederic s-a consolatat repetând maxima: „Uitarea este singurul leac pentru lucrurile pe care le-ai pierdut”.

În momentul în care ne aflăm cu povestirea, Frederic, după o domnie de cincizeci și trei de ani, își logodise băiatul, pe Maximilian, cu Maria de Burgundia și-l izgonise din imperiu pe ginerele său Albert de Ba varia, care pretindea să i se dea Tirolul. Era deci mult prea ocupat cu treburile familiei sale pentru a se neliniști din pricina Italiei. De altfel, era pe cale de a căuta o deviză pentru casa de Austria, ocupație dintre cele mai importante pentru un om cu firea lui. În sfârșit, deviza fu găsită spre marea bucurie a bătrânului împărat, care, socotind că nu prea mai avea ce face pe acest pământ după această dovadă de sagacitate, muri în 19 august 1493, lăsând imperiul fiului său Maximilian. Acea faimoasă deviză cuprindea cinci cuvinte, fiecare cuvânt începând cu una din cele cinci vocale: „Austriae est imperare orbi universo”, ceea ce în traducere liberă ar vrea să însemne: „Soarta Austriei e să poruncească lumii întregi”. Asta în ceea ce privește Germania.

Acum, după ce ne-am aruncat privirile asupra celor patru națiuni care tindeau să devină puteri europene, să cercetăm și țările mijlocii, care alcătuiau un cerc mult mai apropiat în jurul Romei și care trebuiau să slujească de armură reginei spirituale a lumii, dacă vreunul dintre uriașii politici despre care am vorbit ar fi cutezat să atace Roma, străbătând mările sau munții, Adriatica sau Mediterana, Alpii sau Apeninii. E vorba de regatul Neapole, de ducatul Milano, de marea republică Florența și de serenissima republică a Veneției.

Regatul Neapole se afla în mâinile bătrânului Ferdinand, a cărui naștere era nu numai nelegitimă, dar probabil și incestuoasă. Tatăl său, Alfons de Aragon, își datora coroana Jeanei de Neapole, care-l adoptase pentru a-l lăsa în locul ei pe tron. Dar cum, de teamă să nu pățească ceva și să rămână fără moștenitori, regina – pe patul de moarte – mai adoptase un tânăr, Alfons trebui să-și apere drepturile împotriva acestuia. Cei doi pretendenți se certară o vreme pentru coroană până când casa de Aragon triumfă asupra casei de Anjou și în cursul anului 1442 Alfons obținu definitiv tronul.

Dar curând îl vom vedea pe Carol al VIII-lea al Franței cerând acest tron. Ferdinand – care nu avea nici abilitatea, nici geniul tatălui său – triumfă totuși rând pe rând asupra dușmanilor săi. Avu astfel doi competitori, care îi erau amândoi net superiori: unul era nepotul său, contele de Viane, care – acuzându-l pe unchiul său că era de obârșie joasă – își atrăsese de partea lui tot partidul aragonez; celălalt era ducele Jean de Calabria, care dispunea de tot partidul angevin. Totuși Ferdinand îi îndepărtă pe amândoi și se menținu pe tron datorită prudenței sale, care mergea până la duplicitate. Era un om cultivat, studiasse științele și mai ales legislația. Ca bărbat, era de talie mijlocie, avea un cap mare și frumos, fruntea înaltă și minunat încadrată de părul său alb, care-i cădea până pe umeri. În sfârșit, deși dăduse rar dovadă de forță sa fizică, trebuie să amintim că era foarte puternic. Așa, de pildă, într-o zi, aflându-se în piața Târgului Nou din Neapole, apucă de coarne un taur care scăpase și-l ținu locului cu toate eforturile pe care le făcu animalul ca să se elibereze din mâinile lui.

Alegerea Papei Alexandru al VI-lea îi pricinui lui Ferdinand o stare de neliniște și, în ciuda prudenței sale, nu se putu abține să nu spună celui care-i adusese vestea că nu numai că nu se bucura pentru acea alegere, dar socotea că nici un creștin adevărat

nu se putea bucura, știut fiind că Borgia fusese toată viața un om rău și că mai mult ca sigur va fi un pontif rău. Poate că această alegere ar fi fost bună, mai adăugase el, dacă nu s-ar fi dovedit a fi fatală casei de Aragon, din care se trăgea și el și căreia îi datora toată măreția și averea sa. Căci acolo unde intervin rațiunile de Stat sunt uitate orice legături de sânge și de rudenie.

După cum se vede, Ferdinand îl judeca pe Alexandru al VI-lea cu perspicacitatea lui obișnuită, ceea ce nu l-a împiedicat ca – după cum vom vedea mai departe – să fie primul care s-a aliat cu el.

Ducatul Milano aparținea pe atunci lui Gian Galeas, nepotul lui Francesco Sforza, care și-l însușise cu forța în 26 februarie 1450 și care-l lăsase moștenire fiului său Mărio Galeas, tatăl tânărului prinț ce domnea acum. De fapt, adevăratul stăpân al Milanului nu era el, ci unchiul său Ludovic, supranumit Moro, din pricina rujului de mure de pe blazonul său.

Exilat împreună cu alți doi frați ai săi – Filip, care murit otrăvit în 1479 și Ascanio care, devenind cardinal, s-a întors la Milano la câteva zile după asasinarea lui Mărio Galeas, săvârșită în ziua de 25 decembrie 1476, în bazilica Sfântul Ștefan —, Ludovic s-a făcut cu de la sine putere regentul tânărului duce, care nu avea pe atunci decât opt ani. Acum – deși nepotul său împlinise douăzeci și doi de ani – cardinalul continuase să guverneze și, după toate probabilitățile, ar mai fi guvernat încă. Fiindcă, la câteva zile după ce-și manifestase dorința de a domni, tânărul se îmbolnăvi și toți începură a vorbi în gura mare că fusese otrăvit, dându-i-se o otravă lentă, dar mortală. Pe atunci, oricine se îmbolnăvea, toți cei din jurul său care ar fi avut vreun interes să-l înlăture erau imediat învinuiți că-l otrăviseră. Orice ar fi fost, Ludovic îl închise pe nepotul său – mult prea slăbit ca să se mai poată ocupa de afacerile ducatului – în castelul său din Pavia, unde bietul băiat lânzezea sub ochii soției sale Izabela, fata regelui Ferdinand al Neapolelui.

Cât despre Ludovic, acesta era un ambițios plin de curaj și de îndrăzneală, obișnuit să se folosească, după împrejurări, când de sabie, când de otravă, fără să-i fie silă sau să aibă o predilecție anume fie pentru una, fie pentru cealaltă și care era hotărât să ia locul nepotului său fie că trăia, fie că murea.

Florența, cu toate că-și păstrase numele de republică, își pierduse rând pe rând toate libertățile și aparținea de fapt, dacă nu și de drept, lui Pietro de Medici, căruia Lorenzo, așa cum am văzut, i-o lăsase moștenire cu riscul de a nu-și mai salva sufletul.

Din păcate, fiul era departe de a avea geniul tatălui. E adevărat era frumos, în timp ce taică-său era de o urâțenie rar întâlnită, avea o voce plăcută și armonioasă, în timp ce taică-său vorbea pe nas. Cunoștea limbile greacă și latină, vorbea cu ușurință, știind să se facă plăcut și improviza versuri aproape tot atât de ușor ca și cel care fusese supranumit „Magnificul”. Deși habar n-avea de treburile politice, Pietro de Medici era orgolios și insolent cu toți cei care făcuseră studii temeinice. Iubind cu înflăcărare distracțiile, muieratic, ocupat cu exercițiile fizice, expert în întrecerile cu îndoitul brațului adversarului său, își făgădui ca de îndată ce va trece doliul să cucerească nu numai Florența, ci întreaga Italie, prin splendoarea Curții și prin fastul serbărilor sale. Așa hotărâse în sinea lui Pietro, dar din păcate cerul hotărâse altfel.

Cât despre serenissima republică a Veneției, unde era doge Augustin Barbarigo, ea ajunsese, în epoca în care ne aflăm, pe cea mai înaltă treaptă a puterii și a splendorii sale. De la Cadix și până la Palus-Meotide, nu exista port în care să nu

acosteze miile sale de vase. În Italia, în afară de litoralul lagunelor și de vechiul ducat al Veneției, posedea provinciile Bergam, Brescia, Verona, Vicenze și Padova. Mai avea de asemenea provincia militară Trevisana, care cuprindea orașele Feltrino, Cadorina, Polesino de Rovigo și principatul Ravenna. Avea Frioul, dar nu și Aquitania, Istria, dar nu și Trieste. Pe coasta orientală a golfului avea Zara, Spalatro și litoralul Albaniei. În Marea Ionică avea insulele Zante și Corfu, în Grecia, Lepante și Patras. În sfârșit, în arhipelag, în afară de o mulțime de orașele pe coastă, mai avea Candia și regatul Ciprului. De la gurile râului Pad și până la extremitatea Mediteranei, serenissima republică era stăpână pe tot litoralul, încât Italia și Grecia păreau a fi cartierele ei mărginașe.

În intervalele rămase libere între Neapole, Milano, Florența și Veneția, se stabiliseră niște mici tirani³ exercitând pe teritoriul lor o suveranitate absolută. Astfel, familia Colonna domnea în Ostia și Nettuno, familia Montefeltri în Urbino, Manfredi în Faenza, Bentivolio în Bologna, Malatesta în Rimini, Vitelli în Cittâ di Castello, Baglione în Perugia, Orsini în Vicovano și prinții d'Este în Ferrara.

În sfârșit, în centrul acestui cerc imens, alcătuit din marile puteri, Statele secundare și micii tirani, se înălța Roma, plasată în vârful spiralei. Era cea mai sus, dar și cea mai slabă dintre toate cetățile, fără influență, fără teritoriu, fără armată și fără bani. Or, noului pontif îi trebuiau toate acestea. Să vedem acum ce fel de om era Alexandru al VI-lea și dacă putea realiza un asemenea plan.

Roderico Lenzuoli se născuse la Valencia, în Spania, în 1430 sau 1431 și, prin mama sa, unii autori pretind că se trăgea dintr-o familie de sânge regal care, aruncându-și ochii asupra tiarei, avusese pretenții asupra coroanelor Aragonului și Valenciei. Încă din copilărie dăduse dovadă de o istețime ieșită din comun. Crescând, manifestase o înclinare deosebită pentru științe și mai ales pentru drept și jurisprudență. La început se remarcase ca avocat, profesie în care abilitatea sa de a descurca afacerile cele mai spinoase i-a adus în curând o mare faimă. Dar, plictisindu-se de această meserie, a părăsit-o pentru cea a armelor, pe care o îmbrățișase și tatăl său. După câteva fapte, care i-au dovedit sângele rece și curajul, s-a plictisit și de aceasta, ca și de multe altele. Și cum chiar atunci a murit tatăl său, lăsându-i o avere considerabilă, Roderico s-a hotărât să nu mai facă nimic și să trăiască după capriciul și fantezia sa.

Cam în acea epocă deveni amantul unei văduve, care avea două fete. Murind văduva, Roderico luă fetele sub tutela sa, o vâri pe una dintre ele într-o mănăstire, iar cum cealaltă era una dintre cele mai frumoase femei care se văzuseră vreodată, și-o păstră pentru sine, ca amantă. Aceasta era faimoasa Roza Vanozza, cu care avu cinci copii: Francesco, Cezar, Lucreția și Guiffry. Numele celui de-al cincilea nu-l mai știe nimeni.

Retras din treburile publice, Roderico se consacră iubirii sale și copiilor, când află că unchiul său, care-l iubea ca pe un fiu, fusese ales Papă sub numele de Calixt al III-lea. Dar tânărul era atât de îndrăgostit în acea vreme de preafrumoasa sa Roza, încât iubirea îi înăbușise orice ambiție. Fu aproape speriat de insistențele unchiului său de a reintra în viața publică. În loc să dea fuga la Roma, cum ar fi făcut oricare altul, el se mulțumi să-i trimită Papei o scrisoare prin care-l ruga să dea dovadă de bunătate și să-l lase în mijlocul familiei sale. Acea atitudine reținută din partea unei rude apropiate – când toți din jurul lui urmăreau ca noul pontif să le satisfacă ambițiile – îl impresiona în

mod deosebit pe Papă. Cunoștea valoarea tânărului Roderico și, cum din toate părțile era asediat de mediocrități, acea capacitate care se dădea, modestă, deoparte îl făcu pe Roderico să crească și mai mult în ochii săi. Așa că, de îndată ce primi scrisoarea nepotului său, Papa îi trimise vorbă să părăsească imediat Spania și să vină în Italia, mutându-se din Valencia la Roma.

Acea scrisoare îl smulse pe Roderico din culcușul cald în care poate că ar fi trăit toată viața ca un om oarecare, dacă soarta n-ar fi venit să-l tragă de mânecă. Roderico era un bărbat fericit și bogat, înclinările rele cu care se născuse îi fuseseră înăbușite de viața plăcută pe care o ducea. La gândul că va trebui să schimbe acea viața liniștită cu una agitată și plină de ambiții, aproape că se sperie.

În loc să-și asculte unchiul, își tot amână plecarea, sperând că Papa Calixt va uita de el. Dar nu s-a întâmplat așa. După două luni, un episcop sosi la Valencia aducându-i lui Roderico ordinul de numire într-un post înalt la Roma, plătit cu douăzeci de mii de ducați pe an, cu porunca expresă ca titularul să vina cât mai repede să-și ia în stăpânire funcția.

Cum Roderico nu mai putea da înapoi, trebui să se supună poruncii. Dar cum nu voia să renunțe la fericirea de care se bucurase trăind opt ani alături de Roza Vanozza, se înțelese cu ea ca, de îndată ce el va porni spre Roma, ea să plece la Venetia însoțită de doi dintre credincioșii săi servitori și sub paza unui gentilom spaniol pe nume Munuel Melchiori. Soarta își ținu, față de Roderico, făgăduielile. Papa îl primi ca pe un fiu și-l făcu, rând pe rând, arhiepiscop de Valencia, cardinal-diacon și vicecancelar. La toate aceste favoruri, Calixt adăugă un venit de patruzeci de mii de ducați pe an.

Așa că la vârsta de numai treizeci și cinci de ani, Roderico era la fel de puternic și de bogat ca și un prinț. Totuși, el acceptase cu greu cardinalatul care-l lega de Roma. Ar fi preferat să fie general al Bisericii, slujbă care i-ar fi dat posibilitatea să-și vadă mai des iubita și copiii. Dar unchiul său Calixt îi spuse că într-o zi s-ar putea vedea urmându-i pe tronul pontifical, începând din acel moment, gândul de a deveni șeful suprem al Bisericii, al regilor și al popoarelor puse în așa măsură stăpânire pe el, încât nu mai văzu în fața ochilor decât tiara și scaunul pontifical. Din acea zi tânărul cardinal începu dea dovadă de ipocrizia care a făcut din el cea mai desăvârșită încarnare a diavolului care a existat vreodată pe pământ. De atunci Roderico n-a mai fost același om. Rostind tot timpul numai cuvinte de umilință și de căință, cu fruntea plecată, ca și cum ar fi purtat pe umeri povara păcatelor din trecut, disprețuind bogățiile pe care le adunase și despre care spunea că nu erau ale sale, ci ale săracilor cărora trebuiau înapoiate, își petrecea viața mai mult prin biserici, mănăstiri și spitale, căpătând până și în ochii dușmanilor săi reputația unui Solomon în ceea ce privește înțelepciunea, a unui Iov în ceea ce privește răbdarea și a unui Moise în ceea ce privește predicarea cuvântului Domnului.

Singura care știa cam ce fel de cuvinte putea să predice preasmeritul cardinal era ibovnica sa, Roza Vanozza.

Dar iată că după o domnie de trei ani, trei luni și nouăsprezece zile, protectorul său muri, iar Roderico nu se mai putu susține decât prin propriile sale merite. Cum după Calixt a urmat Pius al II-lea, în tot timpul domniei sale Roderico a stat departe de treburile bisericesti, apărând abia în timpul domniei lui Sixt al VI-lea, care i-a dăruit abația din Subiaco și l-a trimis ca legat al său la regii Aragonului și Portugaliei. La

înapoiere – care a avut loc sub pontificatul lui Inocențiu al VIII-lea – Roderico s-a hotărât în sfârșit să-și aducă familia la Roma.

Ea a fost condusă de către don Melchiori, care din clipa aceea a trecut drept soțul Rozei, luându-și și numele de contele Ferdinand de Castilia. Cardinalul Roderico l-a primit pe contele spaniol ca pe un prieten și un compatriot. Acesta, care conta să ducă o viață foarte retrasă, a închiriat o casă pe strada Della Lungera, aproape de biserica Regina-Coeli, pe malul Tibrului.

În acea casă, după ce-și petrecea ziua în rugăciuni și opere de binefacere, seara cardinalul își scotea masca. Atunci se spune că se petreceau acolo lucrurile cele mai infame: se vorbea de incest între tată și fiica sa Lucreția și între cei doi frați și sora lor. Pentru a face să înceteze acele zvonuri care începuseră a se cam răspândi, Roderico îl trimise pe fiul său Cezar să studieze la Pisa și o mărită pe Lucreția eu un tânăr gentilom din Aragon, așa că în casă nu mai rămase decât Roza și cei doi fii ai ei. (Despre cel de-al cincilea fiu nu s-a mai știut niciodată nimic.)

Aceasta era situația când a murit Inocențiu al VIII-lea și a fost ales Papă Roderico Borgia.

Am văzut în ce fel s-a făcut numirea. Cinci dintre cardinalii care n-au participat la acea simonie – cardinalii din Neapole, Sienna, Portugalia, Santa Maria în Porticu și Saint-Pierre din Liens – au protestat în gura mare împotriva acelei alegeri, pe care au socotit-o o adevărată târguială. Din păcate, Roderico – indiferent prin ce mijloace – întrunise majoritatea, devenind cel de-al două sute șaisprezecelea urmaș al Sfântului Petru.

Deși își atinsese scopul, Alexandru al VI-lea n-a cutezat să-și arunce chiar de la început masca pe care o purta de atâta vreme. Totuși, aflând despre numirea sa, nu și-a putut ascunde bucuria. Și-a ridicat mâinile spre cer și a rostit, cu un accent de ambiție satisfăcută, următoarele:

— Cum, sunt Papă? Sunt vicarul lui Crist? Sunt cheia de boltă a lumii creștine?

— Da, sfinte părinte! I-a răspuns cardinalul Ascanio Sforza, cel care-i vânduse lui Roderico voturile de care dispunea în conclav pe patru măgari încărcăți cu argint. Și nădăjduim ca alegerea domniei voastre să aducă glorie și tihnă Bisericii, având în vedere că ați fost ales de însuși bunul Dumnezeu ca fiind cel mai demn dintre noi.

Dar oricât de scurt ar fi fost acest răspuns, noul Papă și-a venit imediat în fire și, cu mâinile încrucișate pe piept, a rostit cu o voce umilă:

— Să sperăm că Dumnezeu ne va acorda ajutorul său în ciuda slăbiciunii noastre și că va face și pentru noi ceea ce a făcut pentru apostolul său Petru când i-a încredințat odinioară cheile cerului și cârmuirea Bisericii, cârmuire care, fără ajutorul divin, ar fi fost o sarcină mult prea grea pentru un muritor. Dar Cel-de-Sus i-a făgăduit că-l va călăuzi. În ce ne privește, nu ne îndoim că veți da cu toții dovadă de supunerea datorată șefului Bisericii, imitând-o pe cea pe care turma lui Cristos era obligată s-o aibă față de regele apostolilor.

Odată isprăvit acest discurs, Alexandru s-a îmbrăcat în veșmintele pontificale, poruncind să fie aruncate pe ferestrele Vaticanului bucățile de hârtie pe care numele său fusese scris în limba latină și care, luate de vânt, aveau să poarte departe vestea aceluși eveniment ce avea să schimbe cu desăvârșire fața Italiei. În aceeași zi, au fost expediați în toată lumea o mulțime de curieri.

Cezar Borgia află vestea alegerii tatălui său la Universitatea din Pisa unde fusese trimis la studii. Cum era un mare ambițios, visase adesea la o asemenea alegere și totuși bucuria lui aproape că a avut accese de sminteală. Era pe atunci un tânăr de aproape douăzeci și doi de ani, foarte priceput la exercițiile fizice, dar mai ales în mânăuirea armelor. Călărind fără șa pe caii cei mai năbădăioși și retezând capul unul taur dintr-o singură lovitură, Cezar era arogant, gelos, ascuns și cumplit de nelegiuit, cel mai rău dintre cei răi, după cum fratele său, Francesco, era poate cel mai bun dintre cei buni.

Cât despre chip, contemporanii săi ne-au lăsat o descriere foarte controversată. Căci unii l-au zugrăvit ca pe un monstru de urâtenie, în vreme ce alții, dimpotrivă, i-au lăudat frumusețea. Această contradicție se datorează faptului că în anumite perioade ale anului, și mai ales primăvara, fața i se acoperea de bube care, atâta vreme cât durau, te făceau să simți, văzându-l, doar silă și groază. În restul anului, Cezar devenea cavalerul sobru, cu păr negru, cu ten palid și cu barbă neagră, așa cum ni-l înfățișează Rafael în frumosul portret pe care i l-a făcut. Istoricii, cronicarii și pictorii sunt însă toți de acord că tânărul avea o privire deosebit de pătrunzătoare în care strălucea tot timpul un fel de flacără, fapt ce-i dădea un aer diabolic, ieșit cu totul din comun.

Acesta era deci tânărul căruia soarta îi îndeplinesc cea mai arzătoare dorință a sa, tânărul care-și luase ca deviză cuvintele: „Aut Caesar, aut nihil”, adică „Sau Cezar, sau nimic”.

Așa că Cezar se urcă în diligentă și, ajuns la porțile Romei, respectul arătat de toată lumea îi dovedi că într-adevăr soarta sa se schimbaseră. În Vatican acest respect spori, cei mari înclinându-se în fața lui ca în fața unui senior mult mai puternic decât ei. Nerăbdător, nu mai trecu pe acasă să-și vadă mai întâi mama sau vreo altă persoană din familie, ci urcă direct la tatăl său, dornic să-l revadă și să-i sărute mâinile.

Cum Papa fusese prevenit de sosirea sa, îl aștepta înconjurat de un mare număr de cardinali și avându-i pe cei trei frați ai lui, în picioare, în spatele tronului papal. Sanctitatea sa îl primi cu un chip surâzător, însă fără a se lăsa pradă efuziunilor paterne. Se aplecă doar spre el și, sărutându-l pe frunte, îl întrebă cum mergea cu școala și cum călătorise. Apoi îi ținu un discurs plin de falsă umilință, o capodoperă de fățarnicie, destinat mai mult urechilor celor de față și nu fiului său. Făgăduindu-i că va face pentru el tot ce va putea, îl binecuvântă și-i dădu de înțeles că audiența se isprăvisese.

Derutat și stupefiat de acel mic discurs care-i năruia toate speranțele, Cezar se retrase neînțelegând încă ipocrizia tatălui său. Împleticindu-se ca un om beat, ieși din Vatican și dădu fuga la maică-sa; Roza Vanozza era pe atunci femeia care posedă toate viciile, dar și toate virtuțile unei curtezane spaniole: era devotată Madonei până la superstiție, tandră cu copiii săi până la slăbiciune, îngăduitoare cu Roderico până la a-i tolera dezmățul, încrezătoare în puterea pe care o exercita de aproape treizeci de ani asupra lui și perfidă ca un șarpe care se repliază când nu-și mai poate fascina victima cu privirea. Vanozza cunoștea profunda ipocrizie a bătrânului ei amant, așa că nu-i fu greu să-și liniștească fiul.

Când sosise Cezar, Lucreția stătea alături de mama ei. Acest lucru nu-i împiedică însă pe cei doi tineri să schimbe un sărut incestuos chiar sub ochii îngăduitori ai mamei. Retrăgându-se, Cezar își dădu întâlnire chiar în aceeași seară cu Lucreția, despărțită de soțul ei, căruia Roderico îi plătea o pensie substanțială. Fata trăia acum în cea mai

deplină libertate în palatul tatălui ei de pe Via del Pellegrino, situat în fața Câmpului Florilor.

Seara, la ora convenită, Cezar se duse la Lucreția, dar acolo dădu peste fratele său Francesco. Cei doi băieți nu se suferiseră niciodată. Totuși, cum aveau firi deosebite, ura lui Francesco se asemena mai mult cu teama pe care cerbul o simte în fața vânătorului. Ura lui Cezar consta dintr-o nevoie acerbă de răzbunare, din dorința crudă a tigrului de a vărsa mereu sânge.

Cei doi frați nu se îmbrățișară, dar, zărindu-se, sentimentul rivalității lor pe de o parte la bunăvoința tatălui, pe de alta la favorurile surorii lor îl făcu pe Francesco să roșească, iar pe Cezar să pălească. Statură deci ținuiți locului, fiecare hotărât să rămână, când iată că se auzi un ciocănit în ușă și un servitor anunță sosirea unui rival din fața căruia amândoi trebuia să se retragă: rivalul era tatăl lor.

Vanozza avusese dreptate să-și liniștească fiul. Într-adevăr, Alexandru al VI-lea, dezlănțuit în discursul său împotriva abuzurilor familiei, își dăduse seama de avantajele politice pe care le putea avea de pe urma fiilor și a fiicei sale. Știa că putea conta, dacă nu chiar atât de mult pe Francesco și pe Guiffry, în schimb putea fi pe deplin sigur de Cezar și de Lucreția. Într-adevăr, se pare că fata era demnă de fratele ei. Libertină prin imaginație, lipsită de evlavie prin temperament, ambițioasă din calcul, Lucreția simțea o continuă nevoie de plăceri, de laude, de onoruri, de aur, de pietre scumpe și de palate magnifice. Spaniolă, deși avea niște minunate plete de un blond-roșcat, curtezană de clasă cu tot aerul ei candid, Lucreția avea chipul unei Madone de Rafael și inima unei Messaline. Roderico o iubea așadar atât ca amantă, cât și ca fiică, fiindcă vedea reflectându-se în ea, ca într-o oglindă, toate viciile și toate pasiunile sale. Lucreția și Cezar erau deci cei mai dragi inimii sale, împreună alcătuind acea treime diabolică ce rămase unsprezece ani pe tronul pontifical, parodie nelegiuită a Sfintei Treimi.

Totuși, în primul an al pontificatului său, Roderico nu i-a dezamăgit pe cei care-l aleseseră Papă. În acel prim an s-a preocupat de umplerea hambarelor publice cu o atât de mare dărnicie, încât oamenii nu-și aminteau să se mai fi bucurat vreodată de un asemenea belșug, urmărind ca acest belșug să ajungă până la cei mai săraci locuitori pe care-i copleși de asemenea și cu numeroase pomeni. Avera uriașă pe care o avea îngădui deci și celor sărmani să ia parte la banchetul public de la care fuseseră atâta vreme înlăturați. Cât despre siguranța orașului, ea fusese restabilită încă din primele zile ale urcării sale pe tronul urmașilor Sfântului Petru, datorită unei poliții ferme și vigilente și unui tribunal alcătuit din patru doctori cu o reputație ireproșabilă ce trebuiau să urmărească toate crimele săvârșite mai ales noaptea, atât de numeroase sub precedentul pontificat. Pedepsindu-i cumplit de aspru pe cei vinovați, fără să țină seama nici de rangul, nici de averea lor, pedepsind, de asemenea fără nici o milă, corupția și furturile care în timpul domniei precedente luaseră o amploare nemaiîntâlnită, Roma se socotea un oraș binecuvântat că avea un astfel de Papă. Așa că, după un an de domnie, Roderico se bucură de încrederea deplină a tuturor supușilor, încredere de mult pierdută de toți predecesorii săi.

Mai rămânea – pentru a îndeplini prima parte a uriașului său plan – să restabilească și creditul politic al Sfântului Scaun. Pentru a-și atinge acest scop, trebuia să folosească două mijloace: alianțele sau cuceririle. A început cu alianțele. Gentilomul aragonez cu care se măritase Lucreția când nu era decât fata cardinalului Roderico Borgia nu era un om puternic nici prin familia din care se trăgea, nici prin avere, nici prin

intelență, pentru a se bucura de vreo influență în combinațiile la care visa Papa Alexandru al VI-lea. Despărțirea dintre cei doi soți fu urmată de un divorț și Lucreția fu liberă să se mărite din nou.

Alexandru al VI-lea începu deci două negocieri deodată. Avea nevoie de un aliat care să poată supraveghea politica Statelor din jur. Giani Sforza, nepotul lui Alexandru Sforza, fratele marelui Francisc I, duce al Milanului, era senior de Pesaro. Situația topografică a acelui loc situat pe malul mării, între Florența și Veneția, îi convenea de minune. Așa că își aruncă mai întâi ochii asupra lui și, cum interesele erau aceleași de ambele părți, Giani Sforza deveni în curând cel de-al doilea soț al Lucreției.

În același timp începu tratativele și cu Alfons de Aragon, moștenitorul prezumtiv al coroanei Neapoleului, pentru căsătoria donnei Sancia, fiica naturală a acestuia, cu Guiffry, cel de-al treilea fiu al Papei. Dar cum bătrânul Ferdinand, tatăl lui Alfons, voia să tragă cele mai mari foloase cu putință din această alianță, tergiversa lucrurile, pretextând că cei doi copii nu erau încă nubili și că, prin urmare, oricâtă onoare i-ar fi făcut o asemenea alianță, nimic nu-i grăbea să se căsătorească. Lucrurile se opriră aici, spre marea nemulțumire a lui Alexandru al VI-lea, care nu se înșelă în privința amânării căsătoriei și socoti acea amânare drept ceea ce era în realitate, adică un refuz. Alexandru și Ferdinand rămaseră deci în aceeași situație ca mai înainte, adică doi jucători politici de forțe egale, așteptând ca evenimentele să fie favorabile unuia sau altuia. Soarta ținu cu Alexandru.

Italia, deși liniștită, simți instinctiv că acel calm nu era altceva decât torpoarea care precede furtuna. Era prea bogată și prea fericită ca să nu fie invidiată de celelalte țări. Într-adevăr, neglijența și gelozia republicii florentine nu făcuseră încă o mlaștină din câmpiile Pisei, războaiele purtate de familiile Colonna și Orsini nu transformaseră încă roditoarele ogoare din jurul Romei într-un pustiu necultivat, marchizul de Marghinan încă nu răsese de pe fața pământului, numai în republica Sienna, o sută douăzeci de sate. În sfârșit, terenul mlăștinos aflat de-a lungul țărmului mării devenise insalubru, dar încă nu aducător de moarte. Flavio Blondo descriind, în 1450, Ostia, care număra pe vremea lui Alexandru treizeci de mii de locuitori, se mulțumește să spună că era mai puțin înfloritoare decât pe vremea romanilor, epocă în care avea peste cincizeci de mii de locuitori.

Cât privește pe țărani italieni, aceștia erau poate cei mai fericiți de pe pământ: în loc să trăiască risipiți și izolați unii de alții, locuiau în târguri înconjurate de ziduri ce le protejau recoltele, vitele și uneltele de muncă. Locuințele, cel puțin cele care mai rămăseseră în acea epocă, se dovedeau a fi îndestulate, posedând chiar obiecte de artă pline de bun-gust, cum nu au astăzi nici burghezii din orașele noastre. În sfârșit, acea reuniune de interese comune, acea aglomerare de oameni în satele fortificate le îngăduiseră acestora să capete, cu timpul, o importanță cum nu aveau nici țărani din Franța, nici iobagii din Germania. Țărani italieni aveau arme de luptă, un buget comun, magistrați aleși și când luptau nu se băteau între ei, ci luptau ca să-și apere patria.

La rândul lui, comerțul nu era mai puțin înfloritor decât agricultura. Italia, în acea epocă, avea manufacturi unde se prelucrau mătasea, lâna, cânepa, blănurile, alaunul, sulful și bitumul. Produsele care nu existau în țară erau aduse din Egipt, Spania și Franța și plecau îndărăt, în locurile de unde veniseră, după ce erau prelucrate și-și dublaseră valoarea. Bogatul puneă mărfurile, săracul mâna de lucru.

Arta, la rândul ei, nu rămăsese nici ea mai prejos. Dante, Giotto, Brunelleschi, Donatello muriseră, dar se născuseră Ariosto, Rafael, Bramante și Michelangelo. Roma, Florența și Neapole moșteniseră niște capodopere din Antichitate și manuscrisele lui Eschyl, Sofocle și Euripide se alăturaseră – datorită cuceririlor lui Mahomed al II-lea – statuilor lui Xantip, Fidias și Praxitele.

Aruncându-și ochii asupra câmpiilor fertile, a satelor bogate, asupra înfloritoarelor manufacturi și a bisericilor impunătoare, principalii suverani ai Italiei și-au dat seama că într-o bună zi ei vor deveni pentru Roma ceea ce devenise America pentru Spania, adică o sursă inepuizabilă de venituri. Așa că încă din 1480, Neapole, Milano, Florența și Ferrara au alcătuit o ligă ofensivă și defensivă, gata să facă față atât dușmanilor dinăuntru, cât și celor din afară. Ludovic Sforza, care era cel mai interesat în menținerea acestei ligi, pentru că era cel mai aproape de hotarele Franței, de unde se putea ivi oricând furtuna, văzu în alegerea noului Papă un nou motiv nu numai de a cimentea și mai bine această ligă, ci de a o face să apară, în ochii Europei, în toată puterea și unitatea sa.

La alegerea unui nou Papă era obiceiul ca popoarele creștine să trimită la Roma câte o ambasadă solemnă pentru a reînnoi jurământul de supunere în fața Sfântului Părinte. Sforza avu ideea ca reprezentanții celor patru puteri să intre în aceeași zi în Roma, alegând pe unul dintre ei să ia cuvântul în numele tuturor.

Din nefericire, acel plan nu se potrivea câtuși de puțin cu proiectele mărețe ale lui Pietro de Medici. Orgoliosul tânăr, care fusese numit ambasador al Florenței, văzuse în misiunea pe care i-o încredințaseră compatrioții săi un mijloc de a face să-i strălucească fastul și de a-și etala bogățiile.

Din clipa în care a fost numit, palatul s-a umplut de croitori, bijutieri și negustori de stofe, care i-au făcut niște veșminte de o rară bogăție, brodate cu pietre prețioase scoase din tezaurul familiei. Toate acele bijuterii, poate cele mai frumoase din Italia, au fost cusute și pe hainele pajilor săi. Mai ales unul dintre ei, favoritul său, urma să poarte un colier de perle evaluat el singur la o sută de mii de ducăți, adică la aproape un milion în moneda de acum. La rândul lui, Gentile, episcop din Arezzo, care fusese profesorul lui Lorenzo de Medici, era cel de-al doilea deputat care voia să ia neapărat cuvântul și să-l încânte pe Papă și pe toți cei de față cu elocința lui, așa cum voia să-i încânte Pietro pe toți cu bogăția lui. Or, elocința lui a fost cu mult întrecută de trimisul regelui din Neapole, după cum bogăția lui Pietro a trecut neobservată când a intrat în Roma împreună cu toți ceilalți ambasadori. Aceste două grave interese lezate au schimbat toată fața Italiei.

Ferdinand îi și făgăduise lui Ludovic Sforza că va adera la planul său, când iată că bătrânul rege, solicitat de Medici, își retrase brusc cuvântul. Informându-se ce anume se întâmplase, Sforza află că influența lui Pietro Medici fusese mai puternică decât a sa. Neputând să-și dea seama de motivele reale care-i dictaseră lui Ferdinand această schimbare de atitudine, crezu că se constituise o ligă secretă împotriva lui. Dar, indiferent care ar fi fost cauza, atitudinea lui Ferdinand îi era vădit prejudiciabilă: Florența, vechea aliată a Milanului, îl părăsise pentru Neapole. Atunci se hotărî să arunce în balanță o contragreutate: dezvăluindu-i Papei Alexandru politica lui Ferdinand și Pietro, îi propuse o alianță ofensivă și defensivă la care aderă și republica Veneției. Ducele Hercule al III-lea de Ferrara a fost somat să se pronunțe fie pentru una, fie pentru cealaltă din cele două alianțe. Jignit de purtarea lui Ferdinand, Papa a acceptat

propunerea lui Sforza și noii aliați s-au angajat să ridice o oaste de douăzeci de mii de călăreți și de zece mii de pedestrași. Actul a fost semnat în 22 aprilie 1493.

Ferdinand văzu deci, cu multă teamă, luând naștere acea ligă. Dar crezu că are posibilitatea de a-l deposeda pe Sforza de puterea sa, care se prelungise mult peste termenul convenit, pentru că, nepotul său, tânărul Galeas, împlinind vârsta de douăzeci și doi de ani, unchiul său, Sforza, continua să fie regent. Drept urmare, Ferdinand îl invită pe ducele Milanului să încredințeze regatul nepotului său, dacă nu voia să fie declarat uzurpator. Lovitura a fost cumplită. Dar revenindu-și, Sforza – tulburat în drepturile de posesiune ale ducatului său – a hotărât să-l tulbure și el pe Ferdinand, cu atât mai mult cu cât acest lucru era lesne de îndeplinit.

Cunoscând înclinările războinice ale lui Carol al VIII-lea, știa că acesta avea pretenții asupra Neapolelui. Trimise deci imediat doi ambasadori în Franța, ca să-l invite pe tânărul rege Carol al VIII-lea să ceară drepturile cuvenite casei de Anjou, uzurpate de casa de Aragon. Și pentru a-l angaja cât mai mult pe tânărul rege în această întreprindere hazardată și îndepărtată, se oferă să-l lase să treacă prin propriile sale State. Cunoscându-i bine firea, o astfel de propunere nu se putea să nu fie acceptată de Carol al VIII-lea. Într-adevăr, prin oferta făcută de Ludovic Sforza, Carol văzu deschizându-se în fața sa un orizont măreț și anume dominarea Mediteranei, care însemna de fapt un protectorat asupra întregii Italii. Apoi, trecând prin Neapole și Veneția, se putea duce nestingherit să cucerească Turcia sau Țara Sfântă, răzbunându-se fie pentru dezastrelor de la Nicopole, fie pentru cele de la Mansurah. Propunerea a fost deci acceptată și între Carol și Sforza s-a încheiat imediat o alianță secretă prin care s-au stabilit următoarele: 1. Regele Franței să încerce să cucerească regatul Neapole.

2. Ducele Milanului va înlesni regelui Franței trecerea prin Statele sale și-l va însoți împreună cu cincisute de lăncieri.

3. Ducele Milanului va îngădui regelui Franței să-și înarmeze, în portul Genova, oricâte vase va dori.

4. Ducele Milanului va pune la dispoziția regelui Franței două sute de mii de ducați, plătibili în momentul plecării sale.

La rândul său, Carol al VIII-lea se angaja ca: 1. Să apere autoritatea lui Ludovic Sforza asupra ducatului Milano împotriva oricui va încerca să-l deposedeze de el.

2. Să lase în Asti – oraș aparținând ducelui de Orléans prin bunica sa, Valentina Visconti, care i-l lăsase moștenire – două sute de lăncieri francezi, gata oricând să ajute familia Sforza.

3. Să dea aliatului său principatul Tarent de îndată ce va cuceri regatul Neapole.

Odată încheiat acest tratat, Carol al VIII-lea se gândi să scape de toți dușmanii care-l hărțuiau ca să se poată ocupa numai de Neapole. Precauție necesară, pentru că relațiile sale cu marile puteri erau departe de a fi așa cum și le-ar fi dorit. Într-adevăr, Henric al VII-lea al Angliei debarcase la Calais cu o armată formidabilă și amenința Franța cu o nouă invazie. Ferdinand și Isabela, regii Spaniei, chiar dacă nu contribuiseră la căderea casei de Anjou, susținuseră cu bani și cu soldați casa de Aragon. Prin tratatul din 3 noiembrie 1492, Henric al VII-lea se angaja – contra sumei de șapte sute patruzeci și cincisute de mii de scuzi de aur – să renunțe la invadarea Franței. Prin tratatul încheiat la Barcelona, în ziua de 19 ianuarie 1493, Ferdinand Catolicul și regina Isabela se angajară să nu mai dea ajutor vărului lor, Ferdinand al Neapolelui și

să nu încurce în nici un fel planurile Franței privitoare la Italia. Asta l-a costat pe Carol al VIII-lea comitatul de Roussillon, orașul Perpignan și Cerdagne, pe care Jean de Aragon îl dăduse drept gaj lui Ludovic al XI-lea pentru suma de trei sute de mii de ducăți și pe care acesta n-a vrut să i-l mai dea înapoi după ce el i-a restituit banii. În sfârșit, prin tratatul de la Senlis, din 23 mai 1493, Maximilian de Bourgogne, fostul său socru – pe a cărui fată, Margareta, fosta sa soție, o repudiase —, a binevoit să ierte afrontul, în schimbul comitatelor de Bourgogne și de Charolais și a senioriei din Noyers pe care le primise ca zestre de la Margareta, plus orașele Aire, Hesdin și Bethune.

În schimbul acestor sacrificii, tânărul rege a făcut pace cu toți vecinii săi și și-a putut vedea liniștit de treabă, ocupându-se de planul propus de Ludovic Sforza.

Plasat chiar în centrul acestui mare cutremur ale cărui prime zguduirii Italia încă nu le simțise, Papa Alexandru al VI-lea, profitând de preocuparea celor din jur, îl numi cardinal pe Giani Borgia, nepotul său care, sub precedentul pontificat, fusese numit arhiepiscop de Montreal și guvernator al Romei. Acea numire, acceptată fără murmur, l-a determinat pe Papă să-i dea și fiului său, Cezar Borgia, arhiepiscopia din Valencia, beneficiu de care el însuși se bucurase înainte de a ajunge pe tronul papal. Numai că aici dificultatea veni chiar din partea celui care primise darul. Clocotitorului tânăr, având instinctele și viciile unui adevărat căpitan de condotieri, îi era greu să-și impună virtuțile unui om al bisericii. Dar cum aflase chiar din gura tatălui său că înaltele demnități laice erau rezervate lui Francesco, fratele său mai mare, se decise să accepte totuși ceea ce i se dăduse, de teamă că nu va obține altceva, însă ura sa împotriva lui Francesco spori.

Și iată că tocmai când se aștepta mai puțin, Papa îl văzu venind la sentimente mai bune pe bătrânul rege Ferdinand al Neapolelui. Papa era un politician mult prea abil pentru a-l primi pe Ferdinand înainte de a cunoaște motivele revenirii sale. Aflând ce anume se țesea la Curtea Franței, își explică totul. Numai că acum venise momentul să-și impună el condițiile. Așa că-i ceru regelui s-o mărite de îndată pe Sancia, fiica naturală a lui Alfons, cu Guiffry, fiul său. Totodată, ceru ca fata să-i aducă drept zestre soțului ei principatul Squillace și comitatul Cariată, zece mii de ducăți rentă și funcția de protonotar, una dintre cele șapte mari slujbe ale coroanei, independentă de autoritatea regală. Mai ceru apoi pentru fiul său cel mare, Francesco, pe care Ferdinand Catholicul îl numise duce de Gandia, principatul Tricarico, comitatele Charamonte, Lauria și Carinóla împreună cu douăsprezece mii de ducăți rentă. Mai ceru pentru Virginio Orsini, ambasadorul său la Curtea din Neapole, funcția de conetabil, a treia dintre cele mai mari slujbe ale coroanei. Dori apoi ca Giulio de la Rovere, unul dintre cei cinci cardinali care protestaseră împotriva alegerii sale ca Papă, să fie alungat din orașul Ostia, unde se fortificase, iar orașul să-i fie dat lui.

Toate cererile lui Alexandru au fost îndeplinite întocmai. Papa nu s-a angajat decât la un singur lucru: să nu retragă casei de Aragon investiția asupra regatului Neapole, care-i fusese acordată de predecesorii săi.

După cum se vede, la nici un an de la urcarea pe tronul pontifical, Papa Alexandru al VI-lea mersese cu pași mari spre extinderea puterii sale temporale. E adevărat că el personal nu posedea vaste teritorii italiene. Dar prin măritișul fiicei sale, Lucreția, cu seniorul de Pesaro, putea întinde o mână până la Veneția, iar prin căsătoria fiului său, Guiffry, cu dona Sancia și prin concesiunile făcute, putea întinde cealaltă mână până în Calabria.

Acel tratat – atât de avantajos pentru el – odată semnat, cum Cezar se plânse că fusese uitat de tatăl său în ceea ce privește favorurile paterne, Papa îl numi cardinal de Santa-Maria-Novella. Cum însă nu se mai văzuse până atunci ca un bastard să fie îmbrăcat în purpura cardinalească, Papa găsi patru martori falși, care declarară că Cezar era fiul contelui Ferdinand de Castilia. După cum se vede, don Manuel Melchiori a jucat și rolul de tată cu tot atâta seriozitate cum îl jucase și pe cel de soț al frumoasei Roza Vanozza.

Între timp, Carol al VIII-lea trimisese în toate Statele italiene o ambasadă alcătuită din Perron de Baschi, Briconnet, d'Aubigny și președintele parlamentului din Provence. Acea ambasadă avea misiunea de a cere prinților italieni să-l ajute pentru ca familia de Anjou să-și recapete drepturile asupra coroanei Neapolelui.

Rezultatul acestei ambasade n-a fost cel scontat: prinții nu i-au făgăduit nici un ajutor lui Carol al VIII-lea, așa încât acesta a fost nevoit să conteze doar pe ajutorul lui Ludovic Sforza, aliatul său.

Între timp, iată că bătrânul rege al Neapolelui muri. Întorcându-se de la vânătoare, răcise și-n câteva zile boala îl dăduse gata. În 25 ianuarie 1494, a fost înmormântat cu mare pompă, după o domnie de treizeci și șase de ani – el având șaptezeci —, lăsându-l în loc pe fiul său, Alfons. Noul rege era obișnuit cu războiul. Se mai luptase, cu succes, cu florentinii, cu venețienii și-i izgonise pe turci din Otrante. În plus, era socotit tot atât de abil ca și tatăl său în politica atât de întortocheată a Curților Italiene din acea vreme. Așa că, de îndată ce se văzu pe tron, Alfons îl trimise la Baiazid pe unul dintre miniștrii săi de încredere – Camillo Pandone – să-i spună acestuia că expediția în Italia a lui Carol al VIII-lea nu era decât un pretext de a se apropia de Turcia, că, odată aflat la marea Adriatică, regelui Franței nu-i trebuia decât o zi, cel mult două, ca să ajungă în Macedonia, de unde apoi, pe uscat, se putea îndrepta spre Constantinopole. Îi ceru deci lui Baiazid – pentru susținerea intereselor comune – șase mii de călăreți și tot atâția pedestrași pe care se angaja să-i plătească atât timp cât vor rămâne în Italia. Până ce avea să vină răspunsul lui Baiazid, care putea să întârzie mai multe luni, Alfons propuse o discuție între Papă, Pietro de Medici și el. Întâlnirea a fost fixată la Vicovaro, aproape de Tivoli. În urma acestei conferințe, Papa a scăpat, în 23 aprilie, de unul dintre cei mai înverșunați dușmani ai săi: cardinalul Giulio de la Rovere. Nemaiputând să țină piept oștilor lui Alfons, acesta s-a urcat pe puntea unei brigantine și a trecut în Savona.

În vremea asta, Carol al VIII-lea, aflat la Lyon, încă se mai gândea pe care drum s-o apuce pentru a ajunge mai repede în Italia. În afară de Ludovic Sforza, regele nu se mai bucura de simpatia nimănui, așa încât își spuse că în asemenea condiții va avea de luptat nu numai cu Neapole, ci cu întreaga Italie. Cheltuise pentru pregătirile de război aproape toți banii pe care-i avea. Doamna de Beaujeu și ducele de Bourbon înjurau în gura mare acea expediție. Încurcat, regele nu mai știa ce să facă: să plece, să mai aștepte, să renunțe? Când iată că Giulio de la Rovere, alungat din Neapole, sosi la Lyon și se înfățișă regelui. Încurajându-l să persevereze, făcând apel mai ales la orgoliul său, arătându-i că, dacă dădea îndărăt, onoarea sa avea să fie terfelită în ochii întregii lumi. Cardinalul îl determină pe Carol să se îndrepte spre Neapole. Fără să mai șovăie nici o secundă, regele porunci vărului său, ducele de Orleans – viitorul rege Ludovic al XII-lea – să ia comanda flotei franceze și să se îndrepte cu ea spre Genova. Trimise apoi un curier baronului de Tricastel, poruncindu-i să conducă la Asti două mii

de infanteriști elvețieni pe care-i recrutase din cantoane. Pe urmă, plecă el însuși la Vienne (în Dauphine) în ziua de 2 august 1494, străbătu Alpii, coborî în Piemont și Montferrat, două state guvernate în acel moment de două regente care aveau în grijă una un rege de șase ani, cealaltă unul de opt ani. Amândouă regentele îl întâmpinară pe Carol, una la Torino, cealaltă la Cazai, înconjurate de o Curte strălucitoare și numeroasă, amândouă împodobite din belșug cu giuvaeruri de aur și pietre scumpe.

Carol al VIII-lea – care știa că, în ciuda acestor demonstrații amicale, amândouă încheiaseră un tratat cu dușmanul său, Alfons al Neapolelui – le trată pe amândouă cu cea mai mare curtoazie și, cum ele susțineau sus și tare că-i purtau o nețărmurită prietenie, le rugă să i-o dovedească și anume să-i dea lui aurul și diamantele cu care erau împodobite. Cele două regente, neavând încotro, se supuseră acestei invitații, care de fapt echivala cu o poruncă. Regele le dădu o chitanță în regulă și puse bijuteriile amanet pentru douăzeci și patru de mii de ducăți. Apoi, luând banii, porni la drum îndreptându-se spre Asti, unde veni să i se alăture Ludovic Sforza și socrul său, Hercule d'Este, duce de Ferrara. Cei doi aduceau nu numai trupele și banii promiși, ci și o Curte alcătuită din cele mai frumoase femei din Italia.

Imediat începură balurile, serbările și turnirele, cu o măreție cum nu se mai văzuse până atunci în Italia. Dar totul s-a întrerupt brusc, fiindcă regele a căzut la pat. Era prima manifestare, în Italia, a acelei boli adusă de Cristofor Columb din Lumea Nouă pe care italienii o numiră „boala franțuzească”, iar francezii, „boala italienească”. Ceea ce se știe sigur e că o parte din echipajul lui Cristofor Columb, care era din Genova și din împrejurimi, adusesese din America acea ciudată și crudă răsplată pentru minele de aur pe care le devalizase. Boala, dovedindu-se a nu mai fi chiar atât de gravă cum s-a crezut la început, după câteva săptămâni Carol se îndreptă spre Pavia, unde-l găsi pe tânărul duce Galeas pe patul de moarte. Regele Franței era văr primar cu el, amândoi fiind fii a două surori din casa de Savoia. Carol al VIII-lea nu putea deci să nu-și vadă vărul; așa că se duse să-i facă o vizită la castelul unde locuia mai curând ca prizonier decât ca senior. Îl găsi culcat în pat, palid și extenuat – unii ziceau că din cauza dezmăturilor, alții că din cauza unei otrăvi lente, dar mortale. Oricât ar fi dorit tânărul să i se plângă, n-a cutezat totuși să scoată o vorbă, pentru că Ludovic Sforza nu l-a scăpat o clipă din ochi.

A treia zi Carol, însoțit de Sforza, se îndreptă spre Florența. Dar, cum ajunse la Parma, află că tânărul Galeas murise. Ludovic Sforza se scuză imediat față de Carol, spunându-i că trebuie să se întoarcă imediat la Milano unde avea de rezolvat lucruri importante, care nu sufereau amânare. Într-adevăr, Sforza era grăbit să se ducă să pună mâna pe averea celui pe care-l asasinase.

În vremea asta, Carol al VIII-lea își continuă drumul nu fără oarecare neliniște. Vederea tânărului prinț pe moarte îl mișcase profund. În adâncul inimii avea ferma convingere că Ludovic Sforza îl ucisese și un ucigaș putea fi și un trădător.

Carol înainta, mâhnit, printr-un ținut necunoscut, având în față un dușman declarat și în spate un prieten îndoielnic. Pătrunsese în munți și cum armata lui, neaprovizionată, trăia de pe o zi pe alta, orice staționare forțată putea duce la foamete. În față avea cetățile Fivizzano, Sarzana și Pietra-Santa, socotite ca niște fortărețe de necucerit, în plus, ajunseseră într-un ținut nesănătos, mai ales în luna octombrie, care nu producea decât huilă și care-și procura grâul din provinciile vecine. Situația era gravă. Dar orgoliul lui Pietro de Medici veni în ajutorul lui Carol.

Pietro de Medici, după cum știm, își luase angajamentul de a nu îngădui francezilor să treacă prin Toscana. Când își văzu totuși dușmanul coborând din Alpi, prea puțin încrezător în forțele sale, ceru ajutorul Papei. Dar de îndată ce răspândi zvonul invaziei celor ce coborau din munți, norodul aproape că se răsculă. Și, ca o culme a nenorocirii, Colonna trecuse cu întreaga sa armată de partea francezilor. Așteptându-i pe francezi, pusese mâna pe Ostia, care trebuia să le faciliteze drumul spre Roma. Atunci Papa, în loc să trimită trupe la Florența, a fost obligat să-și aducă întreaga armată în jurul Romei. Îi spuse însă lui Pietro că, dacă Baiazid îi va trimite ostile pe care i le ceruse, i le va pune la dispoziție. Pietro de Medici nu-și făcuse încă nici un plan, nu luase nici o hotărâre, când iată că-i sosiră alte două vești cumplite: un vecin invidios, marchizul de Tordinovo, le arătase francezilor care era coasta de pământ mai slab apărată din Fivizzano, iar francezii puseseră mâna pe ea și măcelăriseră locuitorii și soldații aflați acolo. Pe de altă parte, Gilbert de Montpensier, întâlnind un detașament de ostași trimiși de Paolo Orsini la Sarzana ca să întărească garnizoana de acolo, îi căsăpi aproape pe toți. Până și prizonierii de război fuseseră uciși.

Era pentru prima oară când italienii – obișnuiți cu înfruntările cavalești din secolul al XV-lea – luptau cu acei cumpliți „oameni de peste munte” care, mai puțin civilizați decât ei, nu considerau războiul drept un joc savant, ci o luptă pe viață și pe moarte.

Vestea celor două măceluri produse o profundă consternare la Florența, orașul cel mai bogat, cel mai comercial și cel mai artist din Italia. Toată lumea îi privea pe francezi ca pe niște barbari care-și stingeau focurile cu sânge. Abia acum își aduseră cu toții aminte de profețiile lui Savonarola, care le prezisese invazia „celor de peste munte” și distrugerile ce aveau să urmeze. Cum poporul era cumplit de înspăimântat, Pietro de Medici se hotărî să se ducă și să vorbească el însuși cu regele Franței.

În ciuda numelui și a influenței sale, Pietro nu era socotit de nobilimea franceză – care considera drept o dezonoare faptul de a te ocupa de artă și de manufacturi – decât un negustor bogat față de care nu erai obligat să respecti nici un fel de conveniențe. Așa că regele Franței îl primi călare și-l întrebă pe un ton trufaș, ca de la stăpân la slugă, cum de îndrăznise să nu-i îngăduie trecerea prin Toscana. Pietro îi răspunse că – conform înțelegerii dintre Ludovic al XI-lea și tatăl său, Lorenzo de Medici – nu făcuse altceva decât să respecte acel tratat, dar că, nevrând să împingă prea departe lucrurile, era gata să-i satisfacă toate cererile lui Carol al VIII-lea.

Regele, care nu se aștepta chiar la atâta umilință din partea dușmanului său, ceru să-i dea Sarzana. Cererea i-a fost imediat îndeplinită de Pietro.

Atunci Carol, vrând să vadă până unde poate să meargă lașitatea dușmanului său, răspunse că numai această cetate nu-i era de ajuns și că trebuia să-i mai dea și Pisa, Pietra-Santa, Librafatta și Livorno. Pietro fu de acord cu tot ce i se ceruse. Văzând că Pietro era atât de darnic, Carol al VIII-lea mai adăugă o condiție și anume ca republica Florența să-i dea suma de două sute de mii de florini. Pietro – care dispunea de banii țării, ca și de cetățile ei – răspunse că va fi bucuros să-i facă un astfel de serviciu noului său aliat. Atunci Carol îi porunci să se urce pe cal și să meargă înaintea lui pentru a-și pune în practică făgăduielile și a-i da cele cinci cetăți întărite pe care i le ceruse. Pietro se supuse și armata franceză, călăuzită de nepotul lui Cosimo cel Mare și de fiul lui Lorenzo Magnificul, își continuă marșul triumfal prin Toscana. Sosind la Luques, află că cedarea cu atâta ușurință a unor cetăți italiene produsese o mare

tulburare la Florența. Nemulțumirea spori și mai mult când florentinii auziră că Pietro cedase toate acele cetăți fără a cere și părerea celor aflați în suita sa. Socotind că era absolut necesar să se înapoieze în capitală, Pietro îi ceru voie lui Carol să se întoarcă acasă. Cum își îndeplinise angajamentele luate, minus cei două sute de mii de florini, care oricum trebuiau adunați din Florența, Carol îi îngădui să plece și chiar în aceeași seară Pietro intră pe furiș în palatul său din Via Larga.

A doua zi, vrând să se prezinte la seniorie, îl văzu pe gonfalonierul Giacoppo de Nerli, care-i spuse că nu mai era cazul să meargă mai departe, întrucât nimeni nu mai voia să stea de vorbă cu el. Mirat de o asemenea atitudine, Pietro nu mai insistă și se retrase. Ajuns acasă, îi scrisese fratelui său vitreg, Paul Orsini, rugându-l să vină cu jandarmii săi. Dar, din nenorocire, scrisoarea a fost interceptată. Senioria i-a chemat imediat în ajutor pe cetățeni, care, înarmându-se în grabă, se adunară în Piața Palatului.

În vremea asta, cardinalul Giani de Medici, văzând întorsătura pe care o luaseră lucrurile, se duse să-i caute pe frații săi, Pietro și Giuliano. Dar află că aceștia, ocrotiți de jandarmii lui Orsini, fugiseră. Primejdia era mare, strigătele și înjurăturile la adresa familiei de Medici deveneau tot mai amenințătoare. Speriat, Giani coborî de pe cal și intră într-o casă a cărei ușă era deschisă. Spre norocul lui casa dădea într-una din mănăstirile franciscanilor. Ajuns acolo, unul dintre călugări îi dădu straietele sale și cardinalul, ocrotit de acel modest veșmânt, izbuti să iasă din Florența și să se întâlnească, în Apenini, cu cei doi frați ai săi.

În aceeași zi, Medicișii au fost declarați trădători și rebeli. Mesagerii trimiși de florentini la regele Carol al VIII-lea l-au găsit pe acesta la Pisa redând libertatea acelui oraș care, vreme de optzeci și șapte de ani, se aflase sub stăpânirea florentinilor. Carol al VIII-lea nu le dădu nici un răspuns mesagerilor, ci doar îi anunță că se va îndrepta spre Florența.

În seara zilei de 17 noiembrie, Carol se prezentă la Poarta San-Friano. Acolo văzu că era așteptat de toată nobilimea florentină, îmbrăcată în straie bogate, însoțită de cler și de poporul care nădăjduia să-și recapete libertățile în urma fugii familiei de Medici.

A doua zi, începură tratativele. Florentinii îl primiră pe Carol ca pe un oaspete, dar el intrase în Florența ca învingător. Așa că atunci când deputații senioriei îi vorbiseră despre ratificarea tratatului cu Pietro de Medici, regele le răspunse că nu exista nici un fel de tratat, că Florența fusese cucerită de el și ca atare, va proceda cu acea republică așa cum va crede el de cuviință. Acest răspuns consternându-i pe toți, florentinii hotărâră să se apere. La rândul său, Carol se miră de numărul mare de locuitori ai Florenței, căci peste tot pe unde trecea erau pline de oameni nu numai străzile, ci și casele, balcoanele, podurile, ba chiar și acoperișurile. După socoteala lui, își zise că în acel oraș locuiau, probabil, mai bine de o sută cincizeci de mii de oameni.

A doua zi, deputații florentini se duseră din nou la regele Franței. Acesta însă își puse crainicul să desfășoare un sul lung de hârtie și să citească toate condițiile pe care Carol voia să le impună Florenței. Dar pe la jumătatea lecturii, Pietro Capponi, secretarul republicii, supranumit „Scipio al Florenței”, smulse din mâna crainicului regal acea capitulare rușinoasă, o rupse în bucăți și, aruncându-i-o în față, îi spuse regelui:

— Ei, bine, sire, n-ai decât să-ți trimiți oamenii să sune din trâmbiți vestind începerea luptei! Să știi însă că și noi vom porunci să bată clopotele și te rog să mă crezi ca nu vom sta cu mâinile în sân!

Acest răspuns cutezător salvă orașul. Auzindu-l vorbind astfel, Carol fu convins că florentinii aveau probabil o oaste puternică. Sfătuit de câțiva dintre miniștrii săi mai înțelepți, Carol își micșoră pretențiile și fu mai moderat, impunând florentinilor niște condiții mult mai modeste, care au fost imediat acceptate. Tratatul a fost semnat de ambele părți în 26 noiembrie și citit florentinilor imediat după slujba care a avut loc în catedrala Sfânta Maria-a-Florilor.

La două zile după semnarea acestui tratat, Carol al VIII-lea a părăsit Florența – spre marea ușurare a senioriei – și s-a îndreptat spre Roma. Acum a început Papa să se impacienteze. Auzise despre masacrele de la Fivizzano, Lunigiane și Immola, știa că Pietro de Medici îi dăduse lui Carol cinci cetăți întărite din Toscana și că Florența se predase. Vedeau rămășițele trupelor napolitane trecând descurajate prin Roma pentru a se duce să se adune în munții Abruzzi. Își dădu seama că era descoperit în fața dușmanului care se îndrepta spre el și care ținea acum în mână lui toată Italia, de la o mare la alta, mergând în linie dreaptă de la Piombino și până la Ancona. Dar chiar în acel moment îi sosi Papei răspunsul lui Baiazid: întârziase pentru că trimisul pontifical și ambasadorul napolitan fuseseră opriți de fratele cardinalului Giulio de la Rovere în momentul în care puseseră piciorul în orașul Sinigaglia. Sultanul îi trimise vorbă Papei că, întrucât în acel moment era angajat într-un triplu război – cu sudanul Egiptului, cu regele Ungariei și cu grecii din Macedonia și din Epir —, nu putea s-o ajute pe Sanctitatea Sa cu armată, ci doar cu bani, cu condiția de a-l ucide pe fratele său, Djem. Auzind răspunsul, Papa se bucură mult mai mult decât dacă Baiazid i-ar fi trimis armată. Căci patru sau cinci mii de ostași ar fi fost prea puțini și ar fi compromis cauza creștinătății, pe când cei trei sute de mii de ducați de aur, adică aproape un milion de franci, îi prindeau mult mai bine. E adevărat că atâta vreme cât trăia Djem, Papa primea o sumă anuală de o sută optzeci de mii de livre (cam două milioane pe an). Dar când ai o atât de acută nevoie de bani, trebuie să mai faci și unele sacrificii.

Totuși, Alexandru nu luă nici o hotărâre, pentru că avea altceva mai urgent de făcut: și anume să se gândească în ce fel să se poarte față de Carol al VIII-lea. Necrezând în succesele francezilor în Italia, Alexandru al VI-lea se aliase, după cum am văzut, cu casa de Aragon. Dar acum iată că familia de Aragon se clătina și un vulcan mai cumplit decât Vezuviul amenința să năruie întregul Neapole. Trebuia deci să-și schimbe politica și să treacă de partea învingătorului, lucru ce nu era chiar atât de lesne de făcut, pentru că regele francez nutrea față de Papă o profundă ranchiună de când acesta se aliase cu Aragonul, nedreptățind casa de Anjou.

După ce se gândi o vreme, Papa îl trimise la Carol al VIII-lea pe cardinalul Piccolomini. Această alegere părea foarte nepotrivită – la prima vedere – știindu-se că Piccolomini fusese nepotul lui Pius al II-lea, care luptase cu înverșunare împotriva casei de Anjou. Acționând astfel, Alexandru știa că cei din jur nu-i vor dibui planul. Într-adevăr, Carol nu-l primi prea repede pe Piccolomini, pe care nu-l putea suferi. Numai că acesta primise instrucțiuni secrete din partea Papei ca să-i atragă de partea sa pe cei mai influenți consilieri ai regelui – Briconnet și Philippe de Luxembourg —, cărora le oferi pălăria de cardinal, cu condiția ca aceștia să-l sfătuiască pe rege să nu se certe cu Papa și să fie de acord să primească un alt ambasador.

În vremea asta francezii înaintau de zor, nezăbovind niciodată mai mult de patruzeci și opt de ore în același oraș. Peste trei zile, o santinelă aflată în turnul cel mai înalt al castelului San-Angelo, unde se retrăsese Papa, strigă că zărise avangarda franceză. Papa și ducele de Calabria urcară pe terasa ce domina fortăreața pentru a se convinge cu propriii lor ochi că soldatul văzuse bine. Abia atunci ducele de Calabria se urcă pe cal și ieși din Roma pe Poarta San-Sebastiano chiar în momentul în care avangarda franceză făcuse un popas la doar cinci sute de pași de Poarta Poporului. Era în 31 decembrie 1494.

La ora trei după-masă sosise întreaga armată în bubuitul neîntrerupt al tobelor.

„Armata – spune martorul ocular Paul Jave în Istoria sa, cartea a doua, pagina 41 – era alcătuită din elvețieni și germani îmbrăcați în tunici scurte și pantaloni mulați pe picior, de diferite culori. Purtau niște săbii scurte cu două tăișuri, ca ale vechilor romani, lăncii din lemn de frasin, lungi de zece picioare, cu capătul de fier foarte ascuțit. Primul rând de oșteni din fiecare batalion purta căști și cuirase care le apărau capul și pieptul. La fiecare o mie de soldați exista câte o companie de o sută de țintași. Șefii – ca să se distingă de soldați – aveau pe căști câte un mănunchi de pene lungi.

După infanteria elvețiană, veneau arbaletierii gasconi; cinci mii de oameni îmbrăcați foarte simplu ale căror veșminte contrastau cu hainele somptuoase ale elvețienilor. Soldați excelenți, sprinteni și plini de curaj, renumiți pentru ușurința și promptitudinea cu care mânuiau arbaletele de fier.

După ei venea cavaleria, adică floarea nobilimii franceze, cu căști și coliere aurite, cu haine de catifea și de mătase, cu spade și scuturi strălucitoare, fiecare reprezentând câte un domeniu sau purtând culoarea preferată a iubitelor lor. În afară de aceste arme de apărare, fiecare ținea în mână, la fel ca și jandarmii italieni, câte o lance cu vârful ascuțit, iar la oblâncul șei o sumedenie de alte arme mai mici. Caii lor erau puternici și viguroși, dar, după obiceiul francez, li se tăiaseră coada și urechile. Fiecare nobil era urmat de alți trei bidivii, primul călărit de un paj înarmat, iar ceilalți doi, călăriți de doi scutieri care, în toiul luptei, se aflau tot timpul unul în dreapta și celălalt în stânga stăpânului lor. Acel grup era nu numai cel mai mareț, dar și cel mai important din întreaga oaste. Căci numărând peste trei mii de nobili, fiecare cu câte trei slujitori, alcătuiau o armată de peste zece mii de oameni.

Pe urmă venea cavaleria ușoară purtând în mână arcuri de lemn care-și azvârleau săgețile hăt departe. Acești ostași erau de mare ajutor în bătălie, căci, mișcându-se foarte repede, alergau dintr-o parte în alta, de la ariergardă la avangardă, lansându-și săgețile din goana calului fără ca infanteria sau cavaleria grea să-i poată ajunge din urmă. Armele lor de apărare erau casca și o jumătate de cuirasă. Unii dintre ei mai aveau și câte o lance scurtă și ascuțită cu care își țintuiau dușmanii în pământ. Toți purtau niște mantii lungi împodobite cu eghileți și cu plăcuțe de argint în mijlocul cărora străluceau armoriile stăpânilor lor.

În sfârșit, la urmă venea escorta tânărului rege, alcătuită din patru sute de arcași, dintre care o sută erau scoțieni, iar restul se numărau printre cei mai distinși cavaleri ai regatului Franței.

În mijlocul acelei mărețe escorte înainta călare Carol al VIII-lea, îmbrăcat și el și calul, într-o splendidă armură aurită. În dreapta și în stânga sa se aflau cardinalul Ascanio Sforza, fratele ducelui de Milano și cardinalul Giulio de la Rovere. Imediat după

ei, cardinalii Colonna și Savelli, iar după ei, Prospero și Fabricio Colonna, împreună cu toți prinții și generalii italieni care se alăturaseră învingătorului.

Mulțimea adunată să-i vadă pe toți acei soldați atât de ciudați ascultă cu neliniște zgomotul pașilor lor cadențați. Apoi se auzi un bubuit surd aidoma unor tunete îndepărtate și zecile de mii de ochi văzură – trase fiecare de câte șase cai zdraveni – treizeci și șase de tunuri grele de bronz. Lungimea fiecărui tun era de opt picioare și cum țeava era destul de largă, încât un om își putea vârî cu ușurință capul în ea, s-a estimat că fiecare din acele mașinării îngrozitoare, aproape necunoscute în Italia, trebuia să cântărească cel puțin vreo șase mii de livre. După tunuri urmară culevrinele⁴ cu țeava lungă de șaisprezece picioare – adică de peste cinci metri – și foconierele⁵ dintre care cel mai mic arunca niște ghiulele de mărimea unei grenade. Cu acea artilerie formidabilă se încheia marșul armatei franceze, căreia îi trebuiră șase ceasuri ca să intre în oraș. Și cum începuse a se însera, fiecare al șaselea soldat își aprinse torța, iar în lumina aceea tremurătoare lucrurile părură și mai sumbre decât la lumina soarelui.

Tânărul rege trase la Palatul venețian, iar toată acea artilerie formidabilă rămase în Piața din fața palatului și pe străzile înconjurătoare. Cât privește restul armatei, se răspândi prin oraș.”

În aceeași seară i se aduseră regelui cheile orașului, mai mult în semn de mare onoare decât pentru a-l liniști în privința siguranței sale.

Papa, după cum am mai spus, se retrăsese la castelul San-Angelo însoțit doar de șase cardinali. Fără să mai aștepte, regele începu tratativele. Dar abia începute, au fost imediat rupte, pentru că primul lucru pe care l-a cerut regele a fost castelul San-Angelo. Având în vedere că numai în acel castel Papa se simțea în siguranță era firesc să nu i-l cedeze. În nerăbdarea lui juvenilă, Carol al VIII-lea se pregăti de două ori să ia cu forța ceea ce nu i se dădea de bunăvoie. Dar cum Papa rămase liniștit în castelul lui, insensibil la toate demonstrațiile sale militare, înfierbântatul Carol se potoli și renunță la castel. Negocierile fură deci reluate și ambasadorii se înțeleseră asupra următoarelor puncte: 1. Începând din acel moment, între Carol al VIII-lea, regele Franței și Sfântul Părinte trebuia să existe o alianță fermă, bazată pe cea mai sinceră prietenie.

2. Până la cucerirea definitivă a regatului Neapole, regele Franței va ocupa, spre avantajul și comoditatea armatelor sale, fortărețele Civitavecchia, Terrasina și Spoleta.

3. În sfârșit, cardinalul de Valentino – astfel se numea Cezar Borgia, după episcopia sa din Valencia – îl va urma pe regele Carol al VIII-lea în calitate de legat apostolic, sau mai bine-zis ca ostatic.

Condițiile odată stabilite, a fost reglementat ceremonialul întrevederii. Carol al VIII-lea a părăsit palatul venețian și a venit să locuiască la Vatican. La ora convenită, Carol a intrat pe una din porțile grădinii, în vreme ce Papa – grație unui coridor ce lega Vaticanul cu San-Angelo – intră pe altă ușă în aceeași grădină. După câteva momente, regele, zărindu-l pe Papă, îngenunche pentru prima oară. Dar Papa se prefăcu a nu-l vedea, așa că regele mai făcu patru cinci pași și îngenunche a doua oară. Cum chiar în acel moment Sanctitatea Sa trecea prin fața unui boschet, se prefăcu din nou că nu-l vede pe rege. Carol se ridică și, după ce mai făcu câțiva pași, îngenunche pentru a treia oară în fața Sfântului Părinte, care de data asta se îndreptă repede spre el. Ca și cum ar fi vrut să-l împiedice să se așeze în genunchi, îl ridică de jos și-l îmbrățișă, sărutându-l părintește pe frunte. Schimbând câteva cuvinte de curtoazie și de amicitie cu Papa, Carol îl rugă să-l numească pe Guillaume Bricconnet cardinal. Vrând să-i facă

pe plac regelui, îl chemă pe fiul său, Cezar, cardinal de Valentino, și-l rugă să pregătească Sala Papagalului, unde urma să aibă loc recepția. A treia zi Carol trebuia să depună un jurământ solemn de credință în fața Papei, ca șef suprem al bisericii creștine.

În acea zi solemnă, se adună în jurul Papei toată floarea nobilimii, a clerului și a armatei. La rândul său, Carol se îndreptă spre Vatican în mijlocul unei suite mărețe de prinți, de clerici și de căpitani. Fu întâmpinat de patru cardinali care se așezară, unul în dreapta, altul în stânga, iar ceilalți doi în urma sa. Împreună cu toată suita sa, regele trecu printr-un lung șir de apartamente până ajunse în sfârșit în sala de recepție unde-l aștepta Papa, așezat pe tronul său pontifical și avându-l în stânga pe fiul său, Cezar Borgia. După ce regele îngenunche în fața Papei, primul președinte al parlamentului din Paris zise cu glas tare, ca să-l audă toată lumea:

— Preasfinte Părinte, regele meu e gata să depună jurământul de supunere pe care vi-l datorează. Vă cere în schimb trei favoruri și anume: confirmarea privilegiilor pe care i le-ați acordat, investitura pentru el și urmașii săi asupra regatului Neapole și pe tânărul prinț Djem, fratele Sultanului turcilor.

Papa rămase stupefiat, căci nu se așteptase la aceste noi cereri din partea regelui formulate de față cu toată lumea, tocmai ca să fie sigur că nu va putea fi refuzat. Găsindu-și însă prezența de spirit, răspunse regelui că-i confirma privilegiile acordate de ceilalți Papi și că prima cerere îi fusese îndeplinită. Cât despre investitura asupra regatului Neapole, nu-i putea răspunde pe loc, întrucât ea trebuia discutată și aprobată în consiliul cardinalilor, dar că el va face tot ce-i va sta în putință ca acea investitură să-i fie acordată. În privința lui Djem, trebuia să discute acest lucru în Sfântul Colegiu și, dacă cererea nu va fi aprobată, nu va fi vina lui.

După acest răspuns, Carol se înclină în semn că era de acord. Ceremonia odată terminată, ieșiră din sală, Papa ținându-l pe rege de mână. Merseră astfel până în camera în care Alexandru își depuse veșmintele sacre.

Regele rămase încă opt zile la Vatican, după care se mută în palatul San-Marco. În timpul celor opt zile tot ceea ce ceruse Carol a fost dezbătut, analizat și aprobat. Regele a fost pus în posesia regatului Neapole, episcopul de Mans a fost numit cardinal, iar contra unei sume de o sută douăzeci de mii de livre, i s-a spus lui Carol că-i va fi trimis și fratele sultanului.

Vrând să împingă până la capăt ospitalitatea, Papa l-a invitat pe Djem la masa pe care a dat-o în cinstea regelui Franței în ziua plecării acestuia din Roma, ca să-l prezinte noului său protector. Djem era un bărbat frumos, cu o înfățișare nobilă și regească. Costumul său oriental contrasta puternic prin lărgimea și amploarea sa cu hainele strâmte ale celor din jur. După ce făcu deci cunoștință cu prințul turc – care-i mulțumi în cuvinte alese că-l luase sub protecția sa —, Carol își luă rămas bun de la Papă și coborî în Piața Palatului, unde-l aștepta Cezar Borgia care trebuia să-l însoțească pe rege, ca ostatic, în Franța. Apoi Carol părăsi Roma împreună cu armata sa și se îndreptă spre San-Marino, unde ajunse în aceeași seară. Acolo află că Alfons – dezmințind reputația de mare general și de abil politician – se imbarcase cu toate comorile sale pe o navă păzită de patru galere, lăsându-l pe fiul său Ferdinand să cârmuiască țara. La apropierea oștilor franceze, porțile orașului se deschiseră imediat. Dușmanii fugiseră fără să-l mai aștepte, așa că regele, începând din acea clipă, fu numit de toți Cuceritorul.

A doua zi dis-de-dimineată, armata o porni la drum și, după ce mărșălui aproape toată ziua, seara ajunse la Velletri. Ostenit, regele îl lăsă pe Cezar Borgia să se îndrepte spre locuința unde urma să stea, iar el îl luă pe Djem și se retraseră în palatul ce-i fusese rezervat.

Cezar, care luase cu sine douăzeci de furgoane mari, încărcate ochi, înainte de a pleca, porunci să fie deschis unul din acele furgoane din care slujitorii săi scoaseră un bufet mareț plin cu veselă de aur și argint și începură a pune stăpânului lor masa. Cum între timp se înserase, după ce isprăvi de mâncat, Cezar se închise într-o cameră mai retrasă, își scoase bogatul său veșmânt și îmbracă o haină umilă de rândaș. Astfel deghizat, ieși din casă, după ce se asigură că nu mai era nimeni prin preajmă care să-l recunoască. Cam la o jumătate de leghe de oraș îl aștepta un servitor cu doi cai odihniți. Cezar, care era foarte bun călăreț, sări în șa și, împreună cu slujitorul său, porniră în galop spre Roma, unde ajunseră în zori. Cezar se opri la domnul Flores, consilier în Rote, care-i aduse doi cai odihniți și niște haine mai arătoase. Pe urmă, dădu fuga la mama sa, Roza Vanozza, care-l primi cu strigăte de bucurie. Căci, mut și misterios față de toți, Cezar nu suflase o vorbă nimănui, nici chiar mamei sale, despre întoarcerea lui la Roma.

Acel strigăt pe care-l scosese Vanozza nu era atât un strigăt de bucurie, cât unul care cerea răzbunare. Căci într-o seară, în timp ce toată lumea se afla la Vatican, unde Carol al VIII-lea și Alexandru al VI-lea își jurau credință veșnică, dar numai din gură, nu și din suflet, Cezar se trezi cu un mesager, trimis de mamă-sa, care-l ruga să treacă fără întârziere pe acasă, la palatul din strada Lungara. Cezar încercase să-l tragă de limbă pe mesager, vrând să știe despre ce anume era vorba. Dar acesta îi răspunse că va afla totul din gura mamei sale. Așa că de îndată ce fu mai liber, se repezi până acasă. Dar pe măsură ce se apropia de palatul din strada Lungara, observă că acesta fusese devastat fără milă: strada era plină de rămășițele mobilelor rupte și de bucăți de stoffe de mare preț. Intrând în casă, văzu că ferestrele fuseseră sparte și că rămășițele perdelelor fluturau în bătaia vântului. Apartamentele erau goale, nu mai existau covoare, candelabre, sfeșnice, oglinzi, nu mai exista nimic de preț.

— Cine a produs dezastrul ăsta, mamă? Întrebă Cezar.

— Șarpele pe care l-ai încălzit la sân! Răspunse Vanozza, scrâșnind din dinți de furie. M-a mușcat, de frică să nu-și rupă dinții în spada ta!

— Cine a făcut toate astea? Spune-mi, mamă și mă jur pe bunul Dumnezeu că-ți voi reface palatul mult mai frumos decât a fost înainte!

— Păi cine s-o facă? Răspunse Vanozza. Elvețienii și francezii lui Carol al tău. Știau că Melchiori era plecat și că rămăsesem singură doar cu o mână de slugi. Atunci au venit, au spart ușile și, în timp ce fiul meu, cardinalul Cezar Borgia, benchetuia cu stăpânul lor, ticăloșii prădau și distrugeau casa mamei tale, ocărând-o și înjurând-o ca la ușa cortului, murdărind-o cu atingerile lor necurate și purtându-se mai rău decât turcii sau sarazinii.

— Lasă, marnă, sângele acelor ticăloși te va spăla de toate ocările aduse. Cât despre ceea ce am pierdut, asta nu e nimic în comparație cu ceea ce am putea pierde. Ți voi reface palatul mult mai frumos decât a fost înainte.

— Nu făgăduieli îți cer eu, strigă Vanozza, ci răzbunare!

— Mamă, jur că vei fi răzbutată! De nu, ei bine, voi pierde dreptul de a mă mai numi fiul tău!

Liniștindu-și mama cu astfel de vorbe, o duse în palatul Lucreției, care era liber de când fata se măritase cu seniorul de Pesaro, dădu ordine ca palatul Vanozzei să fie remobilat mai frumos decât înainte, după care se întoarse la Vatican. Acele porunci ale lui Cezar fuseseră executate întocmai, așa că acum Cezar își regăsise mama în mijlocul aceluia lux nou și plin de strălucire, dar cu inima la fel de plină de ură împotriva celor care o batjocoriseră. Acelui uri se datorau strigătele de bucurie pe care le scosese Vanozza când îl văzuse pe Cezar.

Cezar și mama sa schimbară doar câteva cuvinte. Apoi Cezar se întoarse la Vatican, de unde ieșise cu două zile mai înainte ca ostatic. Alexandru – care fusese prevenit de fuga fiului său și care-l aprobase din toată inima – îl primi cu multă bucurie, sfătuindu-l însă să se ascundă imediat, pentru că, după toate probabilitățile, Carol al VIII-lea avea să-și ceară ostaticul.

Într-adevăr, a doua zi dimineață, regele observă lipsa cardinalului de Valentino. Și cum Carol al VIII-lea nu-l văzu apărând nici mai târziu, trimise să întrebe ce era cu el. Ajuns la locuința pe care o părăsise Cezar, trimisul află că acesta ieșise din casă în ajun, pe la nouă seara și că nu se mai întorsese. Aduse deci această veste regelui, care fu sigur că Cezar Borgia fugise. Atunci soldații își aduseră aminte de cele douăzeci de furgoane încărcate din care cardinalul de Valentino scosese acea minunată veselă de aur și argint. Convinși că furgoanele erau pline cu obiecte de mare preț, se năpustiră asupra lor și le deschiseră: toate erau pline cu pietre și cu nisip, ceea ce dovedi regelui că fuga fusese îndelung pregătită. Furios la culme, Carol îl trimise imediat la Roma pe monseniorul Philippe de Bresse, care a devenit mai târziu duce de Savoia, cu porunca de a-și exprima nemulțumirea față de o asemenea conduită. Dar Papa îi răspunse că habar nu avea despre fuga lui Cezar și-și exprimă cele mai sincere regrete față de majestatea-sa, neștiind unde putea fi, afirmând în același timp că fugarul nu se afla în nici un caz la Roma. De data asta, Papa spusese adevărul: într-adevăr, Cezar fugise împreună cu domnul cardinal Orsini la una dintre moșiile acestuia și se ascunsese acolo. Deși regele nu era dispus să se mulțumească doar cu niște scuze, de data aceasta trebuia să le accepte, pentru că avea de rezolvat alte lucruri mult mai importante. Așa că își continuă, fără oprire, drumul spre Neapole, unde ajunse în 22 februarie 1495. După patru zile, nefericitul Djem, care se îmbolnăvisese la Capua, muri. La acel banchet de adio dat în cinstea lui Carol al VIII-lea, Papa încercase pe el cea otravă pe care avea să o folosească mai apoi atât de des, asasinându-și cardinalii, ca până la urmă să-i simtă efectele pe propria sa piele.

În dubla sa speculație asupra aceluia nefericit prinț turc, Papa îl vânduse de două ori: o dată în viață, lui Carol al VIII-lea, pentru o sută douăzeci de mii de livre și o dată mort, fratelui său Baiazid, pentru trei sute de mii de ducați de aur. Numai că banii pentru cea de-a doua vânzare avea să-i primească mai târziu, fiindcă aurul fratricid avea să fie trimis Papei în schimbul cadavrului lui Djem, care însă fusese îngropat de Carol al VIII-lea la Gaete.

Când Cezar Borgia află toate aceste lucruri, socoti și pe bună dreptate, că regele Franței era mult prea ocupat cu alte lucruri și că avea prea multe de făcut ca să mai aibă vreme să se gândească la el. Așa că se întoarse la Roma hotărât să-și țină cuvântul și să-și răzbune mama.

Cardinalul de Valentino avea în slujba sa un spaniol, un bărbat de treizeci și cinci, patruzeci de ani care se răzvrătise toată viața împotriva tuturor legilor morale ale

societății, nedând îndărăt din fața nici unei fărădelegi, dacă era plătită bine. Don Michelle Correglia – care se bucura de o sângeroasă celebritate sub numele de Michelotto – era față de Cezar de un devotament fără margini, iar Cezar avea în el o încredere nelimitată. Lui îi încredința cardinalul o parte din răzburarea sa, cealaltă păstrând-o pentru sine. Don Michelle primi deci ordinul să dea o raită prin câmpiile Romei și să-i strângă de gât pe toți francezii pe care i-ar fi întâlnit. Omul se puse pe treabă și în câteva zile mai mult de o sută de persoane au fost ucise și jefuite, printre care și fiul cardinalului de Saint-Malo, care se întorcea în Franța și asupra căruia Michelotto a găsit suma de trei mii de scuzi.

Cezar și-i rezervase pe elvețieni, căci elvețienii îi distruseseră casa Vanozzei. Papa avea în slujba lui vreo sută cincizeci de soldați elvețieni, care-și aduseseră familiile la Roma și care se îmbogățiseră exercitând diverse meserii. Cardinalul le porunci să părăsească Roma în douăzeci și patru de ore și Statele romane în trei zile. Elvețienii – cu soțiile, copiii și bagajele lor – se adunară în piața San-Pietro, când pe neașteptate cardinalul de Valentino năpusti asupra lor două mii de archebuzieri, care-i măcelăriră, în vreme ce el și mama sa priveau cu satisfacție scena de la o fereastră. Uciseră astfel peste șaiszeci de soldați, când ceilalți, venindu-și în fire, se baricadară într-o casă și se apărară cu mult curaj, până ce Papa – care habar n-avea cine pusese la cale acel carnagiu – trimise în ajutorul lor pe căpitanul gărzilor sale cu un puternic detașament de soldați, care îi salvaseră, împreună cu femeile și copiii lor și ai celor uciși. Toți ceilalți fuseseră căsăpiți. Răzburarea nu era totuși deplină, pentru că nu-l lovise pe Carol al VIII-lea, adevăratul și singurul autor al tuturor necazurilor pe care le înduraseră mai bine de un an Papa și familia sa.

Dar Cezar renunță în curând la acele „fleacuri”, pentru a se ocupa de lucruri mult mai importante, străduindu-se să reconstituie acea ligă a prinților italieni, ruptă prin dezertarea lui Sforza, prin exilul lui Pietro și prin înfrângerea lui Alfons. Această treabă se înfăptui cu mult mai multă ușurință decât se aștepta Papa. Venețienii îl văzuseră cu spaimă pe Carol al VIII-lea trecând atât de aproape de ei, iar acum tremurau la gândul ca, odată stăpân pe Neapole, să nu-i vină ideea de a cuceri întreaga Italia. La rândul său Ludovic Sforza – văzând rapiditatea cu care regele Carol al VIII-lea detronase casa de Aragon – începu a se teme ca nu cumva francezii să nu mai facă nici o deosebire între aliații și dușmanii săi. Pe de altă parte, Maximilian abia aștepta să rupă acea pace pe care o acceptase cu prețul pământurilor lui. Apoi mai erau Ferdinand și Izabela – regele și regina Spaniei – care fuseseră aliații casei de Aragon. Toți aceștia – deși aveau interese deosebite – se temeau de Franța. Fură deci de acord că regele acestei țări trebuia izgonit cât mai repede nu numai din Neapole, ci și din Italia. În acest scop se angajară ca prin toate mijloacele ce le stăteau la dispoziție – fie prin negocieri, fie prin surprindere, fie cu forța – să-l alunge pe Carol. Numai florentinii refuzară să ia parte la acea ligă și rămaseră fideli cuvântului dat. Conform articolelor stabilite de confederați, alianța trebuia să dureze douăzeci și cinci de ani și avea ca scop oficial apărarea pontifului roman și interesele creștinătății. Luându-se după aparențe, lumea ar fi putut crede că era vorba de o cruciadă împotriva turcilor, dacă ambasadorul lui Baiazid la Roma n-ar fi participat la toate deliberările ligii.

În concluzie, aliații trebuiau să ridice o armată de treizeci și patru de mii de călăreți și douăzeci de mii de pedestrași și anume: Papa trebuia să pregătească patru mii de călăreți, Maximilian șase mii, regele Spaniei, ducele Milanului și republica

Veneției, fiecare câte opt mii. De asemenea, fiecare confederat trebuia să echipeze, în șase săptămâni de la semnarea tratatului, câte patru mii de pedestrași. Navele urmau să fie furnizate de Statele maritime, dar cheltuielile pe care le necesitau urmau să fie suportate în mod egal de toți.

Liga a fost adusă la cunoștința poporului la 12 aprilie 1495, în Duminica Floriilor, fiind citită în toate bisericile și în special în cele din Roma.

Carol al VIII-lea primi această veste la Neapole când, sătul de noua lui cucerire – care necesita o muncă de organizare de care nu mai era capabil —, se tot uita către Franța unde-l așteptau serbările victoriei și triumful reîntoarcerii. Așa că el cedă în fața celor ce-l sfătuiră să se înapoieze în țară, fiind amenințat la nord de germani, iar la sud de spanioli. Îl numi deci pe Gilbert de Montpensier vicerege în Neapole, lăsă comandanți în toate orașele întărite, apoi, dându-i ducelui de Montpensier jumătate din elvețienii săi, o parte din gasconi, opt sute de lăncieri francezi și vreo cinci sute de soldați italieni, plecă din Neapole în 20 mai, la ceasurile două după-amiază, pregătindu-se să străbată toată Italia cu restul armatei sale. Nu rămase la Roma decât trei zile, pentru că Papa, închis în faimosul său castel San-Angelo, nu vru să-l primească. Văzând că nu mai avea ce face în capitală, Carol plecă, deși situația nu era deloc liniștitoare. Armata franceză, micșorată din pricina numeroaselor garnizoane pe care trebuise să le lase prin orașele și forturile întărite, abia dacă se ridica la opt mii de luptători, în vreme ce armata milano-venețiană era de vreo cinci ori mai mare.

Încercând să obțină o conciliere, Carol îl trimise pe Commines la proveditorii⁶ venețieni, poruncindu-i să le spună că stăpânul său nu dorea decât să-și continue liniștit drumul spre casă, fără a cășuna și fără a i se cășuna vreun necaz. În așteptarea răspunsului, regele își petrecu noaptea foarte neliniștit. Toată ziua fusese înnorat afară, iar dacă începea să plouă, cum era de așteptat, râul Taro, care acum mai putea fi trecut prin vad, a doua zi ar fi constituit un obstacol greu de depășit. Sau poate că italienii amânau dinadins lucrurile, pentru a înrăutăți situația oștirii franceze. Într-adevăr, când s-a inserat, a izbucnit o furtună cumplită care a bătut toată noaptea, făcând să se zguduie munții de bubuitul tunetelor și brăzdând cerul cu fulgere. Taro, care în ajun fusese un râu liniștit, acum se preschimbase într-un torent vijelios. Între timp, Commines și proveditorii venețieni încercaseră în zadar să înlăture lupta. Îngrijorat, Carol ordonă armatei sale să treacă totuși râul, ceea ce soldații și făcură, călăreții având apa până la pulpe, iar infanteriștii ținându-se de cozile cailor. Dar îndată ce trecură pe malul celălalt, se treziră atacați de ostile italiene. Obosiți, flămânzi, uzi learcă, francezii fură cuprinși brusc de acea „furia franceze”, cum ziceau cu spaimă italienii. Cât ai clipi din ochi, Carol al VIII-lea și armata sa distruseră toate calculele strategice ale inamicului, care de mai bine de un secol uitase ce erau luptele adevărate, crâncene și sângeroase, complăcându-se mai mult într-un fel de turniruri cărora le ziceau războaie. Așa că, speriați, se întoarseră cu spatele și o luară la goană, trecând în mare neorânduială râul și mai umflat de ploaia care reîncepuse să toarne cu găleata chiar din clipa în care francezii ajunseseră pe malul celălalt. Câțiva propuseră să-i urmărească pe cei învinși, dar mareșalul Gie, domnul de la Trimouille și ducele de Guise spuseră că și oamenii și caii erau foarte obosiți și n-avea nici un rost să-i mai urmărească pe cei ce dăduseră bir cu fugiții într-un mod atât de rușinos.

Carol al VIII-lea se retrase într-un sătuc de pe malul stâng al râului Taro și trase la o casă sărmană unde-și scoase hainele ude. Dintre toți soldații și căpitanii săi, era poate cel care luptase cu cea mai mare înflăcărare.

În timpul nopții, râul Taro se umflă atât de tare, încât armata italiană, chiar de-ar fi vrut să se întoarcă și să-i înfrunte din nou pe francezi, n-ar mai fi putut.

După acea strălucită victorie, nevrând să dea impresia că fuge, regele rămase toată ziua acolo, iar seara se duse să doarmă la Medesena, cătun situat la o milă mai jos de sătucul unde se odihniise după luptă. În timpul nopții, gândindu-se că fusese destul pentru onoarea armatei sale, învingând o oaste de aproape cinci ori mai mare ca a sa, ucigând peste trei mii de oameni și așteptându-l pe inamic o zi și jumătate ca să-și ia revanșa, le porunci ostașilor să aprindă mai multe focuri pentru ca dușmanul să creadă că încă mai erau acolo. Apoi, urcându-se pe cai, plecară fără să facă zgomot și se îndreptară către Borgo-San-Domino.

În vremea asta, Papa se întoarse la Roma, unde primi câteva vești care-l bucurară. Află că Ferdinand trecuse din Sicilia în Calabria cu o mie de voluntari și cu un mare număr de călăreți și pedestrași spanioli trimiși de Ferdinand și Isabela, printre care se afla și faimosul Gonzalvo de Cordoba, unul dintre reputații luptători spanioli a cărui aureolă nu fusese întunecată decât de înfrângerea de la Seminara. Cam în același timp flota franceză a fost înfrântă de flota aragoneză. În sfârșit, bătălia de pe malul râului Taro, deși pierdută de confederați, pentru Papă constituia totuși o victorie, pentru că îi îngăduia să se întoarcă spre dușmanul său neînduplecat, Carol al VIII-lea. Înțelegând că nu mai avea a se teme de el, trimise lui Carol al VIII-lea, care se oprise la Torino, o scrisoare prin care – în virtutea autorității sale pontificale – îi poruncește să plece din Italia și să-și recheme trupele pe care le lăsase în Neapole în termen de zece zile. Dacă nu, avea să fie excomunicat și obligat să compară în fața sa. Carol îi răspunse că: 1. Nu înțelege cum Papa, șeful ligii, îi poruncește să plece din Italia, când confederații încercaseră – deși fără folos, după cum știe și Sanctitatea Sa – să-i taie orice posibilitate de a se întoarce în Franța.

2. În privința rechemării trupelor din Neapole, nu era chiar atât de lipsit de evlavie să facă acest lucru, deoarece trupele sale intraseră în acel regat cu consimțământul și binecuvântarea Papei.

3. Cât despre reîntoarcerea lui în capitala lumii creștine, se mira din cale-afară că Papa îi putea cere un asemenea lucru, deoarece, cu șase săptămâni mai înainte, plecând din Neapole, voise să-l vadă pe Sfântul Părinte și să i se închine, dar acesta se închisese în castelul său, nevrând să-l primească. Dacă Sanctitatea Sa dorea cu tot dinadinsul acest lucru, îi făgăduia să se reîntoarcă în Italia de îndată ce avea să-și rezolve treburile care-l chemau acum în regatul său.

Oricât de trufaș și de ironic ar fi fost acest răspuns, Carol al VIII-lea a fost totuși constrâns să se supună, în parte, poruncilor Papei. În ciuda ostașilor elvețieni pe care-i primise în ajutor, a fost constrâns să încheie cu Ludovic Sforza o pace prin care se angaja să-i cedeze orașul Novarra, în vreme ce Gilbert de Montpensier și d'Aubigny – după ce apăraseră Calabria, Basilicata și Neapole timp de treizeci și două de zile – au fost siliți să semneze, în 20 iulie 1496, capitularea din Atella prin care se stipula cedarea tuturor orașelor și fortărețelor din Neapole regelui Ferdinand al II-lea.

Din păcate, Ferdinand nu s-a putut bucura decât două luni de zile de orașele și de fortărețele sale, murind în cursul lunii septembrie de un fel de sfârșeală, cu toate

îngrijirile soției sale, ce n-au mai putut drege răul pe care-l făcuse marea ei frumusețe. I-a urmat imediat la tron unchiul său Frederic.

Și astfel, în decursul celor trei ani de când era Papă, Alexandru al VI-lea a văzut perindându-se pe tronul Neapolelui cinci regi: Ferdinand I, Alfons al II-lea, Carol al VIII-lea, Ferdinand al II-lea și Frederic.

Toate acele zgâlțâituri ale tronului și acea succedare rapidă a suveranilor erau cât se poate de avantajoase Papei, pentru că fiecare nou rege nu era cu adevărat rege fără investitura pontificală. Și-a zis deci că venise în sfârșit momentul să se gândească și la sine, să se întărească în scaun și să se îmbogățească, sprijinindu-se în primul rând pe cei doi fii ai săi: Francesco, duce de Gandia, care trebuia să ocupe cele mai mari slujbe laice și Cezar, cardinal de Valentino, care trebuia să ocupe cele mai înalte funcții ecleziastice. În acest scop, mai numi încă patru cardinali spanioli, ridicând astfel la douăzeci și doi numărul compatrioților lor din Sfântul Colegiu, asigurându-și în felul acesta o majoritate sigură și constantă.

Prima necesitate a politicii pontificale era de a descurca locul de toți acei mici seniori, așa-zisii „vicari ai Bisericii” pe care Alexandru îi numea „cătușele papalității”. De fapt, el începuse mai demult această treabă, încă de când încăierase familiile Orsini și Colonna. Dar iată că, în imprudența lor, Orsini – vechi prieteni ai Papei – trecuseră în solda francezilor și intraseră împreună cu aceștia în regatul Neapole, așa încât Virginio, unul dintre principalii șefi ai acestei familii, fusese prins și luat prizonier de către Ferdinand al II-lea. Era o ocazie pe care Papa nu putea s-o lase să-i scape. După ce l-a somat pe regele Neapolelui să nu cumva să-l elibereze pe cel pe care-l declarase rebel încă din 1 iunie 1496, în 26 octombrie – adică în primele zile ale domniei lui Frederic, care urma să aibă nevoie de investitura sa – dădu în consistoriu o sentință de confiscare a averii lui Virginio Orsini și a familiei sale. Și ca răzbunarea lui să fie deplină, le trimise vorbă fraților Colonna că-i iartă cu condiția ca – sub comanda fiului său Francesco, duce de Gandia – să execute ei acea sentință împotriva familiei Orsini, slăbindu-i astfel pe amândoi, până când avea să-i atace el, făcându-i pe învingătorii celor învinși să dispară și ei. Cu toate că planul era diabolic, familia Colonna îl acceptă. Ducele de Gandia a fost numit general al Bisericii, prilej cu care tatăl său i-a înmănat însemnele noii funcții în biserica Sfântului Petru din Roma.

Lucrurile au mers la început așa cum a nădăjduit Alexandru al VI-lea și înainte de sfârșitul anului armata pontificală s-a văzut stăpână pe un mare număr de castele și fortărețe ce aparțineau familiei Orsini. Aceștia se socoteau de acum pierduți, când iată că regele Carol al VIII-lea – la care ei nu mai trăgeau nădejde să-i ajute, fiindcă era mult prea ocupat cu propriile sale probleme – îi trimise totuși în sprijinul lor pe Carlo Orsini, fiul lui Virginio și pe Vitellozo Vitelli, fratele lui Camilo Vitelli, unul dintre cei trei mari și viteji condotieri ai Italiei, care intrase în slujba Franței și care luptase ca un leu în bătălia câștigată de francezi pe malul râului Taro.

Cei doi căpitani ale căror curaj și abilitate erau cunoscute, aduceau cu ei o mare sumă de bani cu care îi răsplătise Carol al VIII-lea. Așa că de îndată ce ajunseră la Città di Castello, centrul micii lor suveranități, și-și manifestară intenția de a recruta un corp de jandarmerie, se prezentară o mulțime de bărbați dornici să se angajeze sub steagurile lor. În curând și-au alcătuit o mică armată – și, cum observaseră cu atenție, la francezi, organizarea militară a armatei lor, își însușiră toate îmbunătățirile, aplicându-le trupelor lor. Îmbunătățirile constau mai ales în anumite schimbări aduse artileriei,

înlocuind sulile obișnuite cu altele ce se asemănau ca formă cu cele ale elvețienilor, dar care erau cu două picioare mai lungi. Apoi Vitellozo Vitelli făcu trei sau patru luni exerciții cu soldații săi în mânăuirea noilor arme. Când a văzut că le puteau întrebuința cu folos, s-au îndreptat spre Bracciano, asediat de ducele de Urbino. Generalul venețian, aflând despre venirea lui Vitellozo Vitelli, vrând să-l scutească de o parte din osteneală, i-a ieșit înainte. Cele două armate s-au întâlnit pe drumul spre Soriano și au început a se lupta. Armata pontificală avea un corp de opt sute de germani pe care ducii de Urbino și de Gardia contau foarte mult și pe bună dreptate, fiindcă germanii erau socotiți, după elvețieni, cei mai buni luptători din lume. Dar Vitellozo Vitelli i-a atacat pe acei soldați de elită cu infanteria sa înarmată cu sulile ei lungi, care-i străpunseră fără milă, germanii neputându-le provoca nici un rău cu sulile lor, care erau cu aproape patru picioare mai scurte. Speriați de noile arme, care făceau adevărate ravagii în rândurile lor, germanii o luară la fugă, târându-l după ei și pe ducele de Gandia, rănit de o lance la obraz. Ducele de Milano, care luptase în ariergardă, a fost luat prizonier împreună cu toată artileria și bagajele armatei învinse.

Dar acel succes, oricât de mare ar fi fost el, nu l-a făcut pe Vitellozo Vitelli să se umfle până într-atâta în pene încât să nu-și mai dea seama de situația în care se afla. Înțelese că Orsini și el erau mult prea slabi pentru a susține un asemenea război; că mica lor avere se va epuiza în curând și soldații, neplătiți, se vor risipi odată cu ea. Se grăbi deci să facă propuneri de pace pe care el nu le-ar fi acceptat dacă ar fi fost învins.

Condițiile au fost acceptate imediat de Papă, care între timp a primit vestea că Trivulcio trecuse Alpii și intrase în Italia cu trei mii de elvețieni. S-a hotărât ca Orsini să plătească șaptezeci de mii de florini despăgubiri de război și să se facă schimb de prizonieri fără nici un fel de răscumpărare, cu excepția ducelui de Urbino.

Până când vor plăti banii, frații Orsini amanetară cardinalilor Sforza și San-Severino fortărețele Anguillora și Cervetri. Dar cum în ziua fixată pentru plată nu avură banii necesari, cerură drept răscumpărare, pentru ducele de Urbino, patruzeci de mii de ducați de aur, sumă ce echivala cu cheltuielile de război. De data asta Papa nu se mai târgui și plăti până la ultimul ban răscumpărarea cerută de dușmanii săi. La rândul său le trimise – lui Carlo Orsini și lui Vitellozo Vitelli – cadavrul lui Virgilio. Printr-o ciudată fatalitate, prizonierul murise cu opt zile înainte de semnarea tratatului de pace, de aceeași moarte de care murise și Djem, fratele lui Baiazid.

De îndată ce s-a semnat pacea, Papa s-a trezit cu Prosper Colonna și cu Gonzalo de Cordova, care -trimiși de Frederic – sosiră la Roma cu o oaste alcătuită din soldați napolitani și spanioli.

Între timp, veni solemnitatea slujbei din ziua Adormirii Maicii Domnului (15 august), la care a fost invitat și Gonzalvo. Ajungând în fața cavaleriei pontificale, acesta s-a așezat în stânga ducelui de Gandia, care stârnise admirația tuturor atât prin frumusețea sa, cât și prin luxul desfășurat la acea sărbătoare. Într-adevăr, suita lui era îmbrăcată în niște livrele atât de frumoase și de costisitoare, cum nu se mai văzuseră până atunci în Italia. Toți pajii și valeții erau urcați pe cai pur-sânge, cu valtrapuri de catifea și cu franjuri de argint, iar printre franjuri atârnav din loc în loc clopoței din același metal. Cât despre Francesco, acesta era îmbrăcat în veșminte de brocart cu fir de aur și purta la gât un șirag din cele mai mari și mai strălucitoare perle din Orient, iar în jurul pălăriei în formă de tocă avea un lanț de aur împodobit cu diamante dintre care cel mai mic valora mai bine de douăzeci de mii de ducați de aur. Acea măreție ieșea cu

atât mai mult în relief cu cât contrasta cu veșmintele simple ale fratelui său, Cezar Borgia, al cărui costum de cardinal nu admitea nici un fel de podoabe. De aici și dubla gelozie a lui Cezar, care-l privea cu o ură fără margini pe acest frate al său atât de frumos și de bogat. În clipa aceea cardinalul Valentino a hotărât să scape de tânărul de care se lovea mereu atât în ceea ce privește ambiția, cât și dragostea. Cât despre ducele de Gandia – spune istoricul Tommaso —, a apărut la acea serbare în toată măreția și frumusețea lui, acea ultimă pompă fiind cea care a precedat-o, pe cea a înmormântării sale.

Sub pretext că ia parte la solemnitate, Lucreția venise și ea la Roma, dar în realitate, așa cum vom vedea în curând, pentru a fi instrumentul ambiției tatălui ei.

Cum Papa nu se mulțumise pentru fiul său mai mare doar cu triumful van al ostentației și al orgoliului și cum războiul cu frații Orsini nu dăduse roadele mult așteptate, se decisese – pentru a-i spori averea lui Francesco – să facă ceea ce făcuse Papa Calixt pentru el, adică să dezmembreze din Statul ecleziastic cetățile Benevent, Terracina și Pontecorvo, alcătuiind un ducat pe care să i-l dea fiului său. Acea propunere făcută în plin consistoriu a fost aprobată imediat. Noua favoare acordată fratelui său mai mare l-a exasperat pe Cezar, care și-a luat și el partea din favorurile paterne, căci Papa l-a numit legat a latere⁷ pe lângă Frederic, trebuind ca în numele părintelui său să-i pună noului rege coroana pe cap.

În vremea asta Lucreția, după ce a petrecut câteva zile împreună cu tatăl și cu frații ei, s-a retras la mănăstirea Sfântului Sixt fără ca nimeni să cunoască motivul adevărat al acestei retrageri, necedând nici măcar în fața rugămintelor fierbinți ale lui Cezar, care nutrea față de ea o dragoste pe cât de stranie, pe atât de denaturată și care o implorase să-și amâne acea despărțire de lume până în ziua când urma să plece el la Neapole. Încăpățănarea surorii sale îl jigni profund. Căci din ziua în care ducele de Gandia se arătase la procesiune, în toată măreția și frumusețea sa, observase că incestuoasa lui amantă se răcise de el, așa că ura față de rivalul său sporise și mai vârtos. În culmea furiei, poruncise șefului zbirilor săi să vina spre seară la el. Michelotto era obișnuit cu astfel de mesaje misterioase, care aproape întotdeauna aveau ca scop fie o iubire, fie o răzbunare. Or, cum și într-un caz și în celălalt era răsplătit cu larghețe, nu avea nici un motiv să nu fie prompt la întâlnirea cu stăpânul său.

În seara aceea, Cezar Borgia îl aștepta așezat într-un jilț, cu spatele la marele cămin din odaia sa, îmbrăcat într-o tunică lungă, neagră, de catifea, fără mâneci, prin ale cărei despicături se vedea vesta de satin de aceeași culoare. Într-o mână își ținea mânușile, iar cu cealaltă se sprijinea pe teaca pumnalului cu lama otrăvită, de care nu se despărțea niciodată. Acesta era costumul pe care-l îmbrăca în expedițiile sale nocturne. Așa că Michelotto n-a fost surprins văzându-l îmbrăcat astfel. În ochi avea o flacără mai sumbră ca de obicei, iar obrajii săi, palizi, acum erau livizi. Cezar îi făcu semn să închidă ușa, poruncă pe care Michelotto o execută imediat. Apoi, după un moment de tăcere, în timpul căreia ochii lui Borgia părură că vor să citească până în străfundul sufletului nepăsătorului său slujitor care stătea în picioare în fața sa, zise cu un glas din care răzbătea un ușor accent ironic:

— Michelotto, cum îți place costumul meu?

Oricât de obișnuit ar fi fost zbirul cu întrebările uneori cam ciudate ale stăpânului său, care nu intra niciodată direct în subiect, ci o lua întotdeauna pe ocolite, întrebarea i

se păru atât de bizară, încât rămase o clipă descumpănit. Apoi, venindu-și în fire, răspunse:

— Admirabil, monseniore! Datorită lui excelența voastră are aerul unui căpitan, așa cum are de altfel și inima.

— Mă bucur că asta ți-e părerea, zise Cezar. Știi care-i cauza că în loc de aceste veșminte, pe care nu pot să le port decât noaptea, sunt obligat să mă deghizez ziua în haine de cardinal și să-mi petrec vremea mergând din biserică în biserică și din consistoriu în consistoriu, în vreme ce ar trebui să conduc o oaste în care tu ai avea rangul de căpitan, în loc să fii șeful câtorva zbiri amărăți?

— Da, monseniore! Răspunse Michelotto, care încă de la primele cuvinte ghicise ce urmărea Cezar. Cauza tuturor acestor lucruri este monseniorul Francesco, duce de Gandia și de Benevent, fratele mai mare al domniei-voastre.

— Știi, continuă Cezar răspunzându-i lui Michelotto doar printr-un semn afirmativ din cap și printr-un surâs amar, știi cine are averi și n-are o scânteie de geniu, cine are cască de general și n-are cap, cine are spadă și nu e în stare s-o țină în mână?

— Ducele de Gandia, răspunse Michelotto.

— Știi, continuă Cezar, cine e cel care stă tot timpul în calea ambițiilor, a îmbogățirii și a iubirii mele?

— Păi același duce de Gandia, zise Michelotto.

— Și ce părere ai despre treaba asta?

— Cred că ar trebui să moară, răspunse cu răceală zbirul.

— Așa cred și eu, Michelotto, zise Cezar făcând un pas spre el și strângându-i mâna. Singurul meu regret e că nu m-am gândit mai demult la treaba asta. Dacă anul trecut, când regele Franței a intrat în Italia, aș fi avut în mână sabia și nu cărja episcopală, la ora asta eram rege în vreun stat italian. Se vede limpede că Papa vrea să-și sporească averea, numai că s-a înșelat asupra mijloacelor prin care poate face acest lucru. Pe mine trebuia să mă facă duce și pe frate-meu cardinal. Cel ce vrea să-și facă drum către un regat trebuie să treacă peste orice piedici, să meargă drept înainte, fără să-i pese de strigătul cărnii sale când calcă pe cei mai ascuțiți spini. Un astfel de om, puternic și curajos, trebuie să-și deschidă calea în viață cu spada și cu pumnalul și să nu se teamă că-și udă mâinile în propriul său sânge! Acela, în sfârșit, trebuie să urmeze exemplul dat de toți întemeietorii de imperii, începând cu Romulus și isprăvind cu Baiazid, care au ajuns regi numai după ce și-au ucis frații. Ei bine, Michelotto, asta e și situația mea și află că sunt hotărât să nu dau înapoi. Acum știi de ce te-am căutat. Crezi că pot conta pe tine?

Așa cum era de așteptat, Michelotto – care știa că va fi plătit regește pentru crimă – răspunse că era gata să-i îndeplinească poruncile. Să-i spună doar în cât timp, în ce loc și în ce mod trebuia săvârșită fapta. Cezar îi răspunse că în privința timpului, era bine să fie făcută cât mai repede, pentru că el trebuia să plece la Neapole. Locul și modul de execuție depindeau de împrejurări; că trebuia să pândească ocazia și, când va găsi momentul favorabil, să lovească.

A doua zi după această discuție cu Michelotto, Cezar află că trebuia să plece din Roma joi, 15 iunie. În 14, mama sa îl pofti să mănânce la ea. Masa era dată în cinstea plecării lui la Neapole. Michelotto primi ordin ca pe la unsprezece noaptea să fie pe aproape. Masa fusese așezată afară, sub o boltă de viță, în curtea casei pe care o avea Vanozza aproape de San-Pietro. Musafirii erau: Cezar Borgia, adică sărbătoritul, ducele

de Gandia, fratele lui mai mic, prințul de Squillace, dona Sancia, soția lui, cardinalul de Mont-Real, Francesco Borgia, fiul Papei Calixt al III-lea, don Roderico Borgia, căpitanul palatului apostolic, don Godefroy, fratele cardinalului Gianî Borgia, pe atunci legat în Perugia și Alfons Borgia, nepotul Papei. Se adunase întreaga familie, afară de Lucreția, care, retrăgându-se la mănăstire, nu putuse veni.

Masa a fost deosebit de reușită, Cezar a fost mai vesel ca de obicei, iar ducele de Gandia părea că nu fusese niciodată mai fericit. În toiul banchetului, un om mascat îi aduse o scrisoare. Ducele rupse sigiliul, o citi și, roșind de bucurie, nu rosti decât atât:

— Bine, mă voi duce!

Ascunse scrisoarea în buzunarul tunicii, dar oricât de mult s-ar fi grăbit să facă acest lucru, Cezar avu vreme să-și arunce ochii asupra ei și să recunoască scrisul Lucreției. Între timp, mesagerul se retrăsese fără ca nimeni altul decât Cezar să fi observat acest lucru.

În acea epocă era obiceiul, dragi cititori, ca scrisorile de dragoste să fie aduse de bărbați mascați sau de femei ce-și ascundeau chipul sub un văl.

La ora zece, Francesco se ridică de la masă și, cum aerul era plăcut și pur, se plimbă o vreme pe sub minunații pini ce umbreau casa Vanozzei, fără însă ca Cezar să-l piardă din vedere. La unsprezece, ducele de Gandia își luă rămas bun de la mama sa. Cezar făcu la fel, pretextând că voia să meargă la Vatican ca să-și ia rămas bun de la Papă, deoarece a doua zi trebuia să pornească la drum de cu noapte. Pretextul era cu atât mai plauzibil cu cât Papa avea obiceiul să stea treaz până la două sau trei dimineața.

Cei doi frați ieșiră împreună din curte, urcară pe caii care-i așteptau la poartă, merșeră împreună până la palatul Borgia – locuit de Ascanio Sforza, care-l primise în dar de la Papă —, apoi Francesco se despărți de fratele său spunându-i, cu un surâs, că nu credea să se întoarcă acasă decât după câteva ceasuri, întrucât era așteptat de o preafrumoasă doamnă. Cezar îi răspunse că era stăpân pe timpul lui, că-l putea folosi cum credea de cuviință, după care îi ură noapte bună. Ducele de Gandia o luă la dreapta, Cezar o luă la stânga. Cezar observase însă că strada pe care o apucase fratele său ducea la mănăstirea Sfântului Sixt unde se retrăsese Lucreția. Făcând această remarcă ce-i confirma bănuielile, se îndreptă spre Vatican, unde-l găsi pe Papă, de la care-și luă rămas bun și care-l binecuvânta.

Începând din acel moment, totul devine misterios ca și întunericul în care s-a petrecut cumplita dramă pe care ne pregătim s-o istorisim.

Despărțindu-se de fratele său, ducele de Gandia și-a trimis îndărăt oamenii care-l însoțeau, păstrându-l lângă sine doar pe valetul său de încredere, în compania căruia s-a îndreptat spre Piața Giudecca. Ajuns acolo, l-a găsit pe omul mascat care-i adusese scrisoarea în timpul mesei. Atunci i-a poruncit valetului să-l aștepte în acel loc, spunându-i că în cel mult două ceasuri avea să se întoarcă. Într-adevăr, la ora indicată, ducele de Gandia se înapoie, îi spuse omului mascat care-l însoțea că putea să plece, iar el și valetul se îndreptară spre casă. Dar de îndată ce dădu colțul după ghetoul evreiesc, patru oameni pe jos, conduși de un al cincilea, care era călare, se aruncară asupra lui. Crezând că avea de-a face cu niște hoți, ducele de Gandia spuse cine era. Dar în loc ca acel nume să oprească pumnalele ucigașilor, el, dimpotrivă, spori furia loviturilor și ducele se prăbuși mort, alături de valetul său, care trăgea să moară.

Atunci omul aflat pe cal, care privise nemișcat și impasibil săvârșirea acelei crime abominabile, își apropie calul, cu spatele, de cadavru. Cei patru ucigași puseră mortul pe crupă și, mergând alături, o porniră pe străduța ce ducea spre biserica Santa-Maria-in-Monticelli. Cât despre nefericitul valet, pe care-l crezuseră mort, îl lăsară pe caldarâm. Cum după o vreme a început să geamă, a fost auzit de niște oameni ce locuiau într-o cocioabă apropiată. L-au luat și l-au pus pe un pat, unde a murit aproape imediat, fără să poată spune nimic despre acel asasinat.

Ducele a fost așteptat toată noaptea și toată dimineața următoare. Apoi așteptarea s-a preschimbat în teamă, iar teama în spaimă. Slujitorii s-au dus la Papă și i-au spus că, după ce plecase de la mama sa, ducele de Gandia nu mai apăruse în palatul lui. Alexandru își mai făcu iluzii toată ziua, crezând că fiul său rămăsese la vreo ibovnică și că aștepta să se întunece pentru a se întoarce acasă. Dar noaptea trecu așa cum trecuse și ziua și ducele nu mai apăru. Tulburat de niște presimțiri triste, Papa căzu în cea mai neagră disperare, neputând spune altceva, în toiul hohotelor de plâns și al suspinelor, decât atât:

— Căutați-l, căutați-l, ca măcar să știu cum a murit! Atunci toți cei din jurul lui se puseră pe căutat, fiindcă ducele de Gandia era foarte iubit de toată lumea. În urma cercetărilor întreprinse în oraș, nu se descoperi însă decât trupul valetului ucis. Atunci toți își ziseră că probabil fusese aruncat în Tibru. Au început deci să bată malurile apei. Au fost interogați toți luntrașii și pescarii de pe strada Ripetta care ar fi putut să vadă, fie din case, fie din bărcile lor, ce se petrecuse pe malul fluviului cu două nopți în urmă. Dar nimeni nu știa nimic. Abia pe strada del Fantanone găsiră în sfârșit un om care le spuse ce anume văzuse el în noaptea de 14 spre 15 iunie. Era un slavon pe nume Georges, care duse cu barca o încărcătură de lemne.

— Domnilor, zise el, miercuri, după ce am depus lemnele pe uscat, am rămas în barcă să mă odihnesc puțin în aerul răcoros al nopții, uitându-mă totuși ca nu cumva să vină careva și să-mi fure lemnele. Pe la ceasurile două dimineață, am văzut venind pe străduța din stânga bisericii Sfântul Gerónimo doi oameni pe jos, care s-au uitat cu atenție în jur să vadă dacă nu trecea careva pe acea stradă. După ce s-au asigurat că strada era pustie, au mai ieșit încă doi, însoțiți de un al treilea, călare pe cal. Pe crupa calului se afla un om mort. Doi dintre cei patru necunoscuți au apucat mortul, unul de cap și altul de picioare și i-au făcut vânt în apă. Atunci l-am auzit pe cel călare întrebând: „S-a făcut?” „Da, monseniore!” i-a răspuns unul din cei patru. Apoi văzând mantia mortului, care plutea pe apă, a întrebat ce era obiectul acela negru. „E mantia mortului, monseniore”, a zis unul. Apoi a luat câteva pietre și le-a aruncat asupra mantiei, făcând-o să se scufunde. După ce mantia a dispărut, cei cinci au plecat. Asta e tot ce am văzut și-am auzit, zise omul.

La aceste vorbe, care răpeau orice speranță celor ce mai aveau vreuna, unul dintre slujitorii Papei îl întrebă pe slavon de ce nu se duse să spună guvernatorului ceea ce văzuse. Dar acesta răspunse că văzuse de mai bine de o sută de ori oameni aruncați astfel în fluviu, fără să fi auzit pe cineva neliniștindu-se din pricina asta. Fusese convins că nici aceluia cadavru nu trebuia să-i acorde mai multă importanță decât celorlalte.

Călăuziți de acele informații, slujitorii Papei îi convocară pe toți luntrașii care obișnuiau să navigheze pe Tibru, făgăduind o recompensă mare celui care va găsi cadavrul ducelui. În aceeași zi – într-o vineri – luntrașii scoaseră din apă două cadavre

dintre care unul era al ducelui. Cercetând cadavrul, își dădură imediat seama de cauza morții: bietul tânăr fusese străpuns cu sălbăticie, de nouă ori, cu pumnalele. Nimeni nu se atinsese nici de hainele sale – l-au găsit îmbrăcat cu tunica lui fără mâneci, cu mânușile vârâte sub centură —, nici de pungă sa plină cu aur. Deci fusese ucis nu pentru bani, ci din răzbunare. Barca în care se afla cadavrul urcă pe Tibru până la castelul San-Angelo, unde fu depus cel ce fusese ducele de Gandia. Slujitorii se duseră apoi la palatul ducelui și aduseră veșmintele minunate pe care le purtase tânărul în ziua procesiunii. Scoțându-i hainele ude, îl îmbrăcară în acel costum plin de măreție și-i puseră alături insignele de general al Bisericii. Francesco rămase astfel expus toată ziua fără ca tatăl lui, disperat, să aibă curajul să vină să-l vadă. În sfârșit, când s-a întunecat, cei mai demni și mai fideli slujitori ai săi îl duseră la biserica Madona Poporului, cu toată pompa cuvenită fiului unui Papă. În vremea asta, Cezar Borgia punea cu mâinile sale pătate de sânge coroana pe capul lui Frederic de Aragon.

Acea lovitură străpunsese crunt inima lui Alexandru al VI-lea. Cum la început nu știu pe cine să bănuiască, dădu ordinele cele mai severe ca ucigașii să fie găsiți. Dar încetul cu încetul sângerosul adevăr îi sări în ochi. Văzu că lovitura care aproape că-l doborâse pornise din propria lui familie. Atunci disperarea sa aproape că atinse marginile nebuniei. Alergând ca un smintit prin apartamentele Vaticanului, cu hainele sfâșiate și cu cenușă pe cap, intră în plin consistoriu și plângând în hohote, își mărturisi păcatele din tinerețe, arătând că nenorocirea care-l lovide se datora celui care era carne din carnea sa și sânge din sângele său, recunoscând că era o justă pedeapsă a lui Dumnezeu. Apoi, retrăgându-se într-una dintre camerele cele mai secrete și mai întunecoase din palat, se închise acolo, spunând că voia să se lase să moară de foame. Și, într-adevăr, vreme de șaiszeci de ore nu mancă nimic și nu se odihni, nerăspunzând celor care băteau zadarnic în ușă decât prin gemete, ca o femeie, sau prin răcnete, ca o fiară înjunghiată.

Noua lui ibovnică Giulia Famese – căreia i se spunea Giulia Bella, până într-atât era de frumoasă —, văzând că nu-l poate potoli, s-a văzut silită să se ducă s-o caute pe Lucreția, cea fiică de două ori iubită. Lucreția părăsi mănăstirea unde-l plângea pe ducele de Gandia și veni să-și consoleze tatăl. La auzul glasului ei, ușa se deschise și abia atunci putu și cardinalul Segovia – care stătea de aproape două zile îngenunchat pe prag – să intre și să-i aducă puțin vin și ceva de mâncare Papei. Alexandru rămase singur cu Lucreția trei zile și trei nopți, apoi reapăru în public, dacă nu consolată, cel puțin liniștit. Căci Guicciardini ne asigură că fiica sa îl făcuse să priceapă cât era de periculos să mai vorbească în fața ucigașului despre dragostea fără margini pe care i-o purtase victimei.

Cezar Borgia își prelungi șederea la Neapole atât pentru a da durerii paterne timpul necesar să se liniștească, cât și pentru a duce cu bine la capăt o negociere secretă despre care-i vorbise tatăl său și care consta în propunerea ca sora sa, Lucreția, să se mărite cu don Alfons de Aragon, duce de Bicelli și prinț de Salerne, fiul natural al lui Alfons al II-lea și fratele donei Sancia, cumnata sa. E adevărat că Lucreția era măritată cu don Alfons, senior de Pesaro. Dar Papa de asta era Papă, ca să aprobe, dar mai ales să desfacă unele căsătorii, așa că nimeni nu trebuia să se sesizeze din pricina unui lucru atât de puțin important.

Spre sfârșitul lunii august, se auzi că legatul, isprăvindu-și treburile pe care le avusese în Neapole, se întorcea la Roma. Într-adevăr, în 5 septembrie, adică la

aproape trei luni de la moartea ducelui de Gandia și a doua zi, în 6, Cezar merse la biserica Santa-Maria-Novella, la ușa căreia îl așteptau călare, după obicei, cardinalii și ambasadorii Spaniei și ai Veneției, care-l duseră la Vatican, unde-l aștepta Sanctitatea Sa. Intrat în consistoriu după ceremonialul de primire, Papa l-a binecuvântat și l-a îmbrățișat. Apoi, însoțit de aceiași cardinali și ambasadori, a fost condus în apartamentul său de unde, de îndată ce a rămas singur, a trecut în apartamentul Papei, căci fiul și tatăl aveau o mulțime de lucruri să-și spună, dar în nici un caz despre ducele de Gandia. Căci din ziua morții sale numele acestuia n-a mai fost rostit, ca și cum n-ar fi existat niciodată.

Adevărul e că Cezar aducea vești bune. Frederic consimțise la uniunea propusă. Căsătoria dintre Sforza și Lucreția a fost imediat anulată pe motiv că soțul era neputincios. Pe urmă, Papa a poruncit să se dezgroape cadavrul lui Djem, care – după cum ne amintim – valora trei sute de mii de ducați de aur.

Așa cum dorise, Cezar a luat locul ducelui de Gandia pe lângă Papă. Evenimentul a fost marcat printr-un lung șir de serbări, baluri și mascarade. Cezar și-a aruncat cât colo roba de cardinal, a cărei culoare se pare că-l obosise și a apărut îmbrăcat după moda franțuzească, urmat ca un rege, de cardinali, ambasadori și gărzi. Orașul pontifical, lăsat întocmai ca o curtezană să-și facă de cap, nu fusese niciodată – spune cardinalul Viterbo – nici măcar pe vremea lui Nero și a lui Heliogabal, mai dornic de orgii, mai ahtiat după lux, mai însetat de sânge. Niciodată delatorii n-au dezonorat acea cetate în așa hal, niciodată zbirii n-au pătat-o mai mult de sânge ca în acea epocă. Hoții erau atât de numeroși, iar îndrăzneala lor atât de mare, încât oamenii n-au mai cutezat să treacă dincolo de porțile orașului, iar în curând nu s-au mai simțit în siguranță nici înăuntru. Nici o casă, nici un turn nu erau în stare să-i mai apere. N-au mai existat nici dreptate, nici justiție. Singurii stăpâni erau aurul, desfrâul și puterea.

Dar cum aurul începu a se topi în curând, ca într-un cuptor, Alexandru al VI-lea și fiul său râvniră la averea celor care-l aleseseră Papă prin simonie. Prima încercare o făcură cu arhiepiscopul de Cosenza. Și iată cum:

Cu câțva timp în urmă, Papa acordase o dispensă unei călugărițe de neam mare, ultima moștenitoare a casei regale a Portugaliei, de a se mărita cu fiul natural al ultimului rege. Or, acea căsătorie era prejudiciabilă lui Ferdinand și Isabellei, regele și regina Spaniei. Alexandru negă că ar fi dat acea aprobare pentru care primise șizeci de mii de ducați și-l acuză pe arhiepiscopul de Cosenza, secretar apostolic, de a fi eliberat o dispensă falsă. Sub povara acestei acuzații, Cosenza a fost dus la castelul San-Angelo și procesul său a început a-și urma cursul.

Dar cum nu era atât de ușor să dovedești că omul era vinovat când dispensa fusese semnată chiar de Papă, cei doi ticăloși – tatăl și fiul – s-au gândit să recurgă la un vicleșug care nu putea da greș.

Într-o seară, arhiepiscopul de Cosenza îl văzu pe Cezar Borgia intrând în celula sa. Afabil și foarte apropiat – căci știa să se prefacă nemaipomenit de bine – îi explică arhiepiscopului încurcătura în care se afla Papa și din care numai el putea să-l scoată. Arhiepiscopul răspunse că era gata s-o ajute pe Sanctitatea Sa cu tot ce-i va cere. Atunci Cezar se așeză de cealaltă parte a mesei la care-l găsisse pe captiv sprijinit în coate când intrase și-i expuse situația în care se afla Papa: gata să încheie o alianță cu familia de Aragon – prin căsătoria Lucreției cu Alfons —, nu le putea mărturisi lui Ferdinand și Isabellei că, pentru câțiva amărăți de ducați semnase dispensa de

căsătorie a călugăriței portugheze întărindu-i astfel drepturile de moștenire asupra unei coroane la care Ferdinand și Isabela nu aveau de fapt nici un drept. Dacă Papa ar fi mărturisit că semnase hârtia, s-ar fi năruit toate planurile sale de alianță cu Aragonul și scaunul pontifical s-ar fi zguduit din temelii. Arhiepiscopul de Cosenza trebuia deci să înțeleagă ce aștepta Papa de la devotamentul și prietenia lui: să arate că de fapt el și nu Papa iscălise acea dispensă. Or, cum judecarea unei astfel de fapte cădea în sarcina Papei, arhiepiscopul putea să-și închipuie că pedeapsa va fi destul de blândă. Pe de altă parte, răsplata, la fel ca și judecata, stătea tot în mâinile Papei, iar acea răsplată avea să fie regească, fiindcă urma să fie trimis, în calitate de legat, la nunta Lucreției cu Alfons, deoarece numai datorită devotamentului său putea avea loc acea nuntă.

Ahiepiscopul de Cosenza cunoștea bine oamenii cu care avea de-a face. Știa că nu vor da înapoi din fața nici unui mijloc pentru a-și ajunge scopul. Știa că se foloseau de acel praf alb, cu gust de zahăr, pe care era cu neputință să-l deosebești în mâncare și care te putea ucide fulgerător sau lent, după cum doreau ei și fără să lase vreo urmă. Cunoștea secretul cheii otrăvite ce se afla tot timpul pe șemineul Papei. Când acesta voia să scape de vreun cunoscut, îl ruga să deschidă un anume dulap care, având broasca stricată, trebuia să vâri bine cheia în ea și s-o răsucești de mai multe ori. Or, cheia avea un mic vârf otrăvit și cel care o manevra nu se putea să nu se zgârie în el. Ei bine, acea zgârietură era mortală. Știa de asemenea că Cezar purta un inel cu două capete de leu pe care le întorcea cu gurile în afară când voia să strângă mâna cuiva care nu-i era pe plac. Atunci dinții leului deveneau mai periculoși decât dinții unei vipere și omul murea blestemându-l pe Borgia. Cedă deci, pe de o parte de frică, pe de alta gândindu-se la răsplată. Cezar se întoarce la Vatican înarmat cu prețioasa hârtie prin care arhiepiscopul de Cosenza recunoștea că era singurul vinovat pentru dispensa acordată călugăriței.

După două zile, datorită dovezilor pe care arhiepiscopul binevoise să i le furnizeze, Papa – de față cu guvernatorul Romei, cu auditorul Camerei apostolice, cu avocatul și procurorul fiscal – rosti sentința care-l condamna pe Cosenza la pierderea tuturor beneficiilor și a funcțiilor ecleziastice, precum și la confiscarea tuturor bunurilor sale. Cât despre persoana judecată, ea trebuia dată pe mâna magistratului civil. După alte două zile, magistratul civil se duse la pușcărie însoțit de doi grefieri, de doi servitori și de patru gărzi pentru a îndeplini întocmai poruncile Papei. Grefierul desfășură sulul pe care-l ținea în mână și-i citi condamnatului sentința. Servitorii îl dezbrăcară pe prizonier de veșmintele sale și-l vârâră într-un cămeșoi gros, de cânepă, ce-i ajungea până la genunchi, într-o pereche de izmene la fel de grosolane, iar în picioare îi puseră niște încălțări ordinare. Apoi cele patru gărzi, înșfăcându-l, îl duseră în una din cele mai adânci și mai tainice celule din castelul San-Angelo, unde se găseau un pat, o masă, un scaun și un crucifix de lemn. Drept orice distracție, o lampă, o Biblie și un Breviar, iar drept mâncare, două livre de pâine, un ulcior cu apă de băut și altul mai mic, cu ulei pentru lampă. Ulcioarele cu apă și cu ulei erau schimbate o dată la trei zile. După un an, sârmanul arhiepiscop muri de jale și de disperare.

În ziua în care Cosenza a fost dus în celula subterană, Cezar Borgia, care condusese întreaga afacere, a fost pus de Papă în posesia tuturor bunurilor condamnatului.

Dar vânătorile, balurile și mascaradele nu erau singurele distracții ale Papei și ale familiei sale. Din când în când mai aveau loc și unele spectacole cam bizare. Vom vorbi doar despre două dintre ele: una era supliciul, cealaltă împerecherea unor iepe. Dar cum și una și alta oferă amănunte de care nu vreau să-l privăm pe cititorul nostru, să-l lăsăm să citească textul consemnat în Jurnalul său scris, în limba latină, de către Burchard: „Cam în acea vreme – adică pe la începutul anului 1499 – a fost încarcerată o curtezană pe nume Corsetta, care avea ca amant pe un oarecare spaniol, Mauro, care venea s-o vadă îmbrăcat femeiește și care, din pricina acestui travesti, era numit «spaniola barbară». În urma acestui scandal amândoi au fost plimbați prin oraș, ea fără cămașă și jupon, ci doar cu rochia lui Mauro, neîncheiată în față și care lăsa să se vadă partea rușinoasă, el îmbrăcat femeiește, cu mâinile legate la spate și cu fustele ridicate până peste burtă în așa fel încât toată lumea să-i vadă partea cu care păcătuiseră. După ce-au făcut înconjurul orașului, cei doi au fost trimiși la închisoare. Dar în 7 aprilie, Mauro a fost scos și condus împreună cu alți doi deținuți pe Câmpul Florilor. Ajunși la locul de execuție, cei doi deținuți au fost spânzurați, iar Mauro condamnat să fie ars pe rug. O ploaie cu găleata survenită între timp a stins însă rugul, care n-a mai putut fi reaprins cu toate eforturile călăilor”.

Acel accident neprevăzut a lipsit-o pe Lucreția de partea cea mai spectaculoasă a execuției. Dar tatăl său i-a făgăduit că o va despăgubi mai târziu, oferindu-i o altă distracție.

Îl prevenim din nou pe cititor că-i vom înfățișa tot o traducere din Jurnalul lui Allemand Burchard, care nu vedea în faptele cele mai sângeroase sau cele mai lubrice decât niște întâmplări obișnuite pe care le înregistra cu impasibilitatea unui scrib, fără să le însoțească de nici o remarcă: „În 11 noiembrie, un țăran oarecare intrând în Roma cu două iepe încărcate cu niște legături cu lemne, în momentul când trecu prin Piața San-Pietro, servitorii Sanctității Sale tăiară chingile, care căzură odată cu poverile și duseră iepele în curtea aflată între palat și poartă. Apoi deschiseră grajdurile și patru armăsari începură a fugări iepele, nechezând, mușcându-le și încălecându-le furioși. Papa și doamna Lucreția – care stăteau la o fereastră aflată deasupra porții palatului – se uitară, cu mare plăcere atât la acea luptă, cât și la ceea ce a urmat!”

Vom face și noi ca Burchard și ne vom abține de la orice comentariu.

Viclenia de care a dat dovadă Cezar Borgia față de arhiepiscopul de Cosenza a avut rezultatul dorit. Ferdinand și Isabela nu mai puteau să-i impute Papei semnătura dispensei de care se plânseseră. Deci nimic nu se mai opunea căsătoriei Lucreției cu Alfons. Certitudinea îi produse o mare bucurie Papei, care dădea o importanță deosebită acestui eveniment cu atât mai mult cu cât visa să-l însoare și pe Cezar cu dona Carlotta, fata regelui Frederic.

Într-adevăr, după moartea fratelui său, Cezar dăduse dovadă că nu are nici o vocație pentru viața ecleziastică. Așa că nimeni nu s-a mirat când Papa, adunând într-o dimineață consistoriul, s-a trezit cu Cezar care i-a spus de față, cu toți că având în vedere înclinările sale către viața lumească, îl ruga umil să-i retragă toate demnitățile ecleziastice ca să poată trăi liber și mai ales să se poată însura. Îi rugă același lucru și pe cardinalii din consistoriu făgăduindu-le, în schimbul libertății, toate bisericile, mănăstirile și beneficiile sale. Auzind acest lucru, cardinalii îl rugară la rândul lor pe Papă să aprobe cererea tânărului. Papa, ca un tată bun ce era, aprobă imediat cererea.

„Așa că Cezar depuse purpura cu care nu avea nici o altă legătură – spune Tommaso Tommasi, istoricul său – decât faptul că era de culoarea sângelui.”

Într-adevăr, renunțarea era urgentă și el nu avea vreme de pierdut. Ducându-se într-o zi la vânătoare de unde se întorsese foarte obosit, Carol al VIII-lea se spălase pe cap cu apă rece și, așezându-se la masă, fusese lovit de apoplexie. Murise imediat, lăsând în locul său pe tronul Franței pe Ludovic al XII-lea, care avea două mari slăbiciuni, una mai nefericită decât alta: plăcerea de a face noi cuceriri și dorința de a avea copii. Alexandru al VI-lea, care pândea orice schimbare politică, văzuse dintr-o privire avantajele pe care le putea trage în urma urcării pe tron a noului rege. Ludovic al XII-lea avea nevoie de ajutorul său temporal pentru expediția pe care o pregătea împotriva Milanului, asupra căruia – așa cum am mai spus – avea dreptul prin bunica sa, Valentina Visconti; avea de asemenea nevoie și de ajutorul său spiritual pentru a se despărți de soția sa, Jeanne, fiica lui Ludovic al XI-lea, care era stearpă și monstruos de diformă și cu care nu se însurase decât de teama pe care i-o insuflase tatăl său. Alexandru era gata să satisfacă ambele cereri ale lui Ludovic al XII-lea și să-i mai dea în plus și pălăria de cardinal pentru Georges d'Amboise, prietenul său, dacă, la rândul lui, regele Franței voia s-o determine pe tânăra Carlotta – aflată la Curtea lui – să se mărite cu fiul sau, Cezar.

Această negociere înaintase destul de mult încă de pe vremea când Cezar Borgia renunțase la purpura cardinalească și îmbrăcase veșmântul laic la care râvnise atâta. Așa că seniorul de Villeneuve, trimisul lui Ludovic al XII-lea, care trebuia să-l ducă pe Cezar în Franța, sosi la Roma și se înfățișă fostului cardinal. Acesta îi făcu – vreme de o lună – onorurile Romei, cu un lux fără egal, așa cum știa el să-i primească pe toți cei de care avea nevoie. Plecarea lor a fost precedată de un curier al Papei prin care acesta poruncea orașelor pe unde urmau să treacă cei doi și suita lor să-i întâmpine cu multă cinste și respect. Același ordin a fost dat și în Franța, unde s-a pus la dispoziția iluștrilor călători o gardă atât de numeroasă și unde lumea a venit într-un număr atât de mare să-i vadă, încât, după ce au trecut de Paris, oamenii din suita lui Cezar au scris la Roma că n-au văzut, în Franța, nici copaci, nici case, nici ziduri, ci doar bărbați și femei și razele soarelui. Fiind la vânătoare, regele i-a ieșit oaspetelui său în întâmpinare. Și cum știa că Cezar ținea mult la numele de Valentino, pe care-l purtase și când fusese cardinal și pe care continuase să-l poarte în calitate de conte, i-a dăruit orașul Valence din Dauphine și titlul de duce, cu un venit de douăzeci de mii de franci, Cezar devenind astfel duce de Valentinois. Apoi, după ce i-a făcut acel dar regesc și a discutat cu el aproape două ceasuri, Ludovic l-a părăsit pentru a-i da răgazul de a-și pregăti intrarea oficială în Franța.

Asta s-a întâmplat miercuri, 18 decembrie 1498, când Cezar Borgia a intrat în orașul Chinon cu o suită demnă de fiul unui Papă ce venea să se însoare cu fiica unui rege.

Cortegiul era alcătuit din douăzeci și patru de catări acoperiți cu valtrapuri roșii purtând însemnele ducelui, încărcăți cu lăzi sculptate și cufere încrustate cu fildeș și argint. Urmau apoi alți douăzeci și patru de catări, dar cu valtrapuri galbene cu dungi roșii și încă zece cu valtrapuri din postav de aur în dungi: o dungă strălucitoare și una mată.

În urma celor șaiszeci și opt de catări veneau pufăind – ținuți în frâu de tot atâția scutieri, ce mergeau pe jos – șaisprezece cai superbi de luptă. Aceștia erau urmași de

optsprezece cai pur-sânge pe spatele cărora se aflau optsprezece copii între paisprezece și șaisprezece ani, unul mai frumos ca altul, dintre care șaisprezece erau îmbrăcați în catifea roșie, iar doi în postav de aur: aceștia erau cei mai frumoși dintre toți, „ceea ce a făcut să se iște în mintea tuturor, spune Brantôme, ciudata bănuială a unor preferințe nefirești”. În sfârșit, după cei optsprezece cai veneau șase catârce cu hamuri de catifea roșie, conduse de șase valeți îmbrăcați în catifea de aceeași culoare.

Cel de-al treilea grup era alcătuit mai întâi din doi catâri cu valtrapuri din postav aurit, purtând fiecare câte două cutii în care se afla comoara ducelui: pietrele scumpe și giuvaerurile pe care le ducea în dar miresei, relicve și bule papale pe care Alexandru le trimisese în dar lui Ludovic al XII-lea. După ei veneau douăzeci de gentilomi îmbrăcați în veșminte țesute cu fir de aur și de argint, printre care Paul Orsini, precum și o mulțime de baroni și de cavaleri din principalele State ecleziastice.

Pe urmă, doi toboșari, un cântăreț la rebec^o și patru soldați cântând din trâmbițe de argint. Apoi, în mijlocul a patru lachei – îmbrăcați, doi în catifea roșie, doi în mătase galbenă – fură văzuți domnul Georges d'Amboise și monseniorul duce de Valentinois, călare pe cai pur-sânge. Cezar era îmbrăcat în mătase roșie, brodată cu fir de aur și cu pietre scumpe. Toca îi era împodobită cu un dublu șirag de rubine mari cât alunele, care străluceau atât de tare, încât puteau fi asemuite doar cu pietrele prețioase din O mie și una de nopți. În plus, mai avea și la gât un colier din aceleași pietre scumpe, colier ce prețuia mai bine de două sute de mii de livre. Totul, începând de la centura lată din aur și până la cizme, fiind brodat cu mărgăritare. Cât despre bidiviu, acesta era acoperit cu o cuirasă formată din niște plăcuțe din aur, adevărate bijuterii din care atârnau ciorchini de rubine și de perle. În sfârșit, acel nemaivăzut cortegiu era încheiat de douăzeci și patru de catâri cu valtrapuri roșii pe care se aflau vesela, de aur și de argint, a ducelui, corturile și bagajele sale.

Dar ceea ce dădea un aer de lux incredibil acelei suite era faptul că toți catârii, catârcele și caii aveau potcoave de aur prinse superficial și care se desfăceau pe drum, lux de altfel foarte criticat, toți fiind indignați să vadă la picioarele unor animale potcoave din metalul din care se făceau coroanele regilor.

Până la urmă s-a dovedit că toată acea pompă nu făcuse nici o impresie asupra celei căreia îi fusese destinată. Căci în clipa în care i s-a spus Carlotei că Cezar venise în Franța în nădejdea de a se însura cu ea, fata a răspuns că nu se va mărita niciodată cu un popă și cu atât mai mult cu un băiat de popă. Că nu-și va uni viața cu un asasin și cu atât mai puțin cu un fratricid. Că nu va accepta niciodată să fie soția unui ticălos de bastard și cu atât mai puțin a unui bărbat și mai ticălos prin faptele și moravurile sale.

Dar, în ciuda mândriei aragoneze, Cezar Borgia și-a găsit în curând o altă prințesă de sânge nobil, care a consimțit să se mărite cu el: domnișoara d'Albrat, fiica regelui Navarei. Căsătoria a fost acceptată numai cu condiția ca Papa să-i dea două sute de mii de ducați miresei, ca zestre personală și să-l facă pe fratele ei cardinal. Condițiile fiind acceptate, căsătoria a fost celebrată în 10 mai. În ziua de Rusalii, ducele de Valentinois a primit ordinul Saint-Michel fondat de Ludovic al XI-lea care, în acea epocă, era cea mai înaltă distincție a Franței. Vestea acelei căsătorii ce asigura Romei alianța Franței l-a umplut de bucurie pe Papă, care a dat poruncă să se aprindă imediat focuri și făclii pentru iluminarea orașului.

La rândul său, Ludovic al XII-lea – pe lângă recunoștința pe care i-o datora Papei, fiindcă îl scăpase de fosta sa soție și-i îngăduise să se însoare, a doua oară, cu Ana de

Bretagne – privea ca indispensabilă alianța cu el, având în vedere proiectele sale în legătură cu Italia. În virtutea aceleiași recunoștințe, Ludovic îi făgădui ducelui de Valentinois să-i pună la dispoziție trei sute de lăncieri – de îndată ce va fi intrat în Milano – pentru a se sluji de ei cum va crede de cuviință și împotriva cui va dori, cu excepția aliaților Franței. Cât despre cucerirea Milanului, acest lucru urma să înceapă de îndată ce Ludovic va fi sigur de sprijinul sau măcar de neutralitatea Veneției, unde își trimisese ambasadorii să-i tăgăduiască remiterea orașelor Cremona și Ghiera d'Adda de îndată ce Franța va fi cucerit Lombardia.

Dacă în afară politica de cotropire a Papei Alexandru al VI-lea era bine sprijinită, înăuntrul Italiei lucrurile nu erau tot atât de trandafirii. Căci în centrul Florenței exista un om fără ducat, fără coroană și fără sabie, neavând altă putere decât cea a minții sale, neavând altă armură decât puritatea sa și altă armă decât cuvântul său, dar care începuse a deveni mai periculos pentru Papă decât erau laolaltă toți regii, prinții și ducii de pe pământ: omul era sărmanul călugăr dominican Geronimo Savonarola, cel care refuzase să-l împărtășească pe Lorenzo de Medici pentru că nu voise să redea libertatea patriei sale.

Savonarola prezisese intrarea oamenilor de dincolo de munți în Italia și Carol al VIII-lea cucerise regatul Neapole. Savonarola îi prezisese lui Carol al VIII-lea – drept pedeapsă că nu-și îndeplinise misiunea de eliberare pe care i-o încredințase Domnul – că i se va întâmpla o mare nenorocire și Carol al VIII-lea murise. În sfârșit, asemenea celui care, uitându-se la Orașul Sfânt, strigase vreme de opt zile: „Nenorocire ție, Ierusalime!”, iar în ziua a noua strigase: „Nenorocire mie!”, Savonarola își prezisese propria moarte. Dar incapabil să dea înapoi în fața primejdiei, predicatorul florentin era pregătit să atace colosul de ticăloșie așezat pe scaunul Sfântului Petru. Astfel, fiecare nou dezmăț sau fiecare nouă crimă ce ieșeau la lumina zilei erau arătate cu degetul poporului, urmărindu-l cu anatema sa pe acel produs al lenei, al luxului și al ambiției pontificale, înfierase astfel noile iubiri ale Papei cu frumoasa Giulia Farneze, care în aprilie îi sporise familia cu încă un moștenitor. Îl urmărise cu blestemele sale pe ucigașul ducelui de Gandia, acel fraticid pricinuit de gelozia unui incestuos. În sfârșit, le arătase compatrioților săi, excluși de la liga ce se formase, soarta care-i aștepta când familia Borgia, stăpână pe micile principate, va veni să atace ducatele și republicile.

Savonarola era deci un dușman spiritual care cutezase să-l înfrunte și al cărui glas inoportun și amenințător trebuia cu orice preț făcut să tacă. Dar oricât de mare ar fi fost puterea Papei, nu era chiar atât de ușor să aduci la îndeplinire un astfel de lucru. Savonarola – care practica austerile principii ale libertății – reușise să alcătuiască în centrul bogatei și desfrânatei Florențe un partid sub numele de piangioni, sau „al penitenților”. Din el făceau parte cetățeni care, dorind atât reforma Statului, cât și a Bisericii, îl acuzau pe Medici de a le fi îngenuncheat țara și pe Borgia de a le fi tulburat credința în Dumnezeu, cerând ca Florența să fie condusă de popor, iar religia să revină la simplitatea ei primitivă. În privința primului din aceste două puncte el și făcuse de-acum mari progrese, în ciuda celorlalte două facțiuni – cea a arrabbiatilor, sau a „turbaților”, alcătuită din cei mai nobili și mai bogați patricieni ai Florenței și facțiunea bigilor, sau a „cenușiiilor”, numiți astfel pentru că aceștia conspirau numai noaptea, pe întuneric. Savonarola nu mai voia cu nici un chip reîntoarcerea familiei Medici, propunând stabilirea unui consiliu suveran alcătuit din o mie opt sute de cetățeni, precum și alegeri populare.

Prima măsură pe care o luă Alexandru împotriva lui Savonarola a fost să-l declare eretic și să-i interzică să mai predice. Dar Savonarola a eludat acea interdicție punându-l pe discipolul și prietenul său Domenico Bonvicini din Pescia să predice în locul său. A rezultat că preceptele călugărului și-au schimbat doar gura care le rostea, iar sămânța, deși răspândită de o altă mână, a căzut pe un pământ cât se poate de fertil. De altfel Savonarola, urmând exemplul lui Luther – care arsese, la Vittemberg, bula de excomunicare a Papei Leon al X-lea —, a declarat în ziua de Crăciun că Domnul îi poruncise să nu asculte de Papă, fiindcă acesta era destrăbălat și corupt. Așa că-și reîncepu predicile cu un succes cu atât mai mare cu cât o vreme fuseseră întrerupte și cu simpatia pe care o inspiră întotdeauna maselor o persecuție nedreaptă.

Atunci Alexandru al VI-lea, pentru a obține judecarea rebelului, s-a adresat lui Leonardo de Medici, vicarul arhiepiscopiei din Florența; acesta, supunându-se poruncii primite de la Roma, a interzis credincioșilor să mai asculte predicile lui Savonarola. Cel care nu voia să țină seama de acea interdicție nu mai avea dreptul la spovedanie și la împărtășanie, iar dacă murea nu mai putea fi îngropat creștinește, deoarece se făcuse vinovat de erezie.

Dar Savonarola, făcând apel la popor și la seniorie, izbuti ca în 1498 vicarul episcopal să fie izgonit, în numai două ceasuri, din Florența.

Acea expulzare a lui Leonardo de Medici a constituit un nou triumf al lui Savonarola. Vrând să mai amelioreze moravurile din cetate, piosul călugăr s-a hotărât să transforme ultima zi a carnavalului, așa-numita Marțea grasă, din zi de petrecere, în zi de rugăciune. A adunat deci în acea zi un mare număr de copii în fața catedralei, i-a împărțit în grupuri și a început să străbată orașul împreună cu ei, intrând din casă în casă și cerând oamenilor să-i dea cărțile profane, picturile licențioase, harpele și luthurile la care cântau, cărțile de joc și zarurile, cosmeticile și parfumurile, în sfârșit, toate acele zeci de produse ale unei societăți corupte datorită cărora Satan iese adesea victorios din lupta lui cu bunul Dumnezeu. Supunându-se, locuitorii Florenței aduseră în Piața Domului toate acele lucruri de perdiție ce alcătuiră în curând un rug imens cărora tinerii reformatori îi dădură foc, cântând psalmi și rugându-se. Atunci au pierit în flăcări un mare număr din cărțile lui Boccaccio și Morgante Maggiore, precum și tablourile lui Fra Bartolomeo care, începând din acea zi, a pictat numai scene religioase.

O asemenea reformă l-a speriat pe Alexandru al VI-lea, determinându-l să-l combată pe Savonarola cu propria sa armă, adică elocința. În acest scop a ales un predicator de mare talent, capabil să-i țină piept: fratele Francois de Pouille. Trimis la Florența, acesta a început să predice în biserica Santa-Croce, acuzându-l pe Savonarola de erezie și impietate.

În același timp, într-o scrisoare adresată senioriei Papa declara că, dacă nu interzicea ereticului să mai predice, toate averile negustorilor florentini aflate pe teritoriul pontifical aveau să fie confiscate și Republica declarată inamică spirituală și temporală a Bisericii. Părăsită de Franța și văzând cum crește puterea materială a Romei, senioria Florenței a fost nevoită să cedeze, poruncindu-i lui Savonarola să-și înceteze predicile. Savonarola s-a supus și și-a luat rămas bun de la auditorii săi printr-o ultimă predică plină de elocința și de fermitate.

Din păcate, retragerea lui Savonarola, în loc să liniștească tulburarea, mai rău a sporit-o. Se vorbea despre profețiile sale care se împliniseră întocmai. Niște sectanți, mai înflăcărați decât maestrul, au început să susțină, sus și tare că Savonarola se

oferise să coboare în mormintele catedralei împreună cu Francois de Pouille și acolo, dovadă că doctrina sa era cea adevărată, va învia un mort, făgăduind să se socoată învins dacă minunea avea să fie săvârșită de adversarul său. Aceste zvonuri ajunseră, cum era și firesc, la urechile fratelui Francois de Pouille și cum era un om plin de înflăcărare, gata să-și sacrifice și viața pentru cauza Bisericii, declară – plin de umilință – că se socotea mult prea păcătos pentru ca Domnul să-i acorde harul de a face minuni. Dar că propunea un alt fel de înfruntare și anume să intre, împreună cu adversarul său, în mijlocul unui rug aprins. Știa că va pieri – mărturisi el —, dar cel puțin va pieri apărând cauza dreptei credințe.

Propunerea fratelui Francois de Pouille a fost adusă la cunoștința lui Savonarola, care a acceptat-o. Senioria a hotărât ca acel straniu duel să aibă loc în ziua de 7 aprilie 1498, în Piața Palatului seniorial din Florența.

În ziua respectivă, a fost înălțat un rug uriaș în locul indicat. Rugul era înalt de cinci picioare, lat de zece picioare și lung de douăzeci și patru. Pregătitul aceluia rug, slujba religioasă care a urmat, predicile și rugăciunile ținură câteva ceasuri. Și cum Savonarola voia să urce pe rug cu sfânta împărășanie în mână, iar adversarul său voia ca amândoi să urce pe rug doar cu sfânta cruce în mână, lucrurile se mai tergiversară. Între timp începuse a se întuneca, iar poporul, pierzându-și răbdarea, începu să protesteze și să vocifereze din ce în ce mai vehement. Până la urmă Savonarola acceptă propunerea fratelui Francois și, luând în mână un crucifix, se îndreptă spre rugul care între timp fusese aprins. Dar chiar în aceeași clipă izbucni o furtună puternică și o ploaie cu găleata stinse cât ai clipi rugul. Mulțimea începu să protesteze pentru că fusese frustrată de un spectacol pe care-l așteptase, cu mare nerăbdare, aproape toată ziua. Savonarola, neputând potoli acel tumult, se retrase în biserică, iar din biserică la mănăstirea dominicanilor, închizându-se în chilia lui. Dar mulțimea, instigată de câțiva inși plătiți de Papă, se năpusti spre chilia călugărului, sparse ușa și-l scoase afară pe cel pe care-l socotea vinovat de a nu fi trecut prin proba focului, deși bietul om nu avea nici o vină.

Ca să-i facă pe plac Papei, senioria ceru ca Savonarola să fie judecat imediat. Profitând de faptul că cetatea se desolidarizase de călugăr, Alexandru al VI-lea trimise la Florența pe Gioachimo Turriano, general al dominicanilor și pe Francesco Ramolini, doctor în drept, care aveau însărcinarea să-l declare pe Savonarola eretic, schismatic, persecutor al sfintei Biserici și amăgitor al poporului. Supus mai întâi torturilor, Savonarola a fost judecat în grabă de cei mai înverșunați dușmani ai săi și condamnat să fie ars pe rug pentru erezie. Sentința a fost adusă la îndeplinire în 23 mai 1499.

Văzându-se scăpat de cel mai cumplit dușman al său, Papa Alexandru al VI-lea a poruncit senioriei Florenței să arunce cenușa bietului călugăr în Arno, spre disperarea celor care-l veneraseră și care n-au avut voie nici măcar să se apropie de rug. Dar câteva oseminte tot au fost culese chiar de către soldații care au avut misiunea să împiedice poporul să se apropie de acel rug al rușinii. Păstrate cu grijă, ele au fost expuse mai târziu adorației celor care, dacă nu-l mai priveau pe Savonarola ca pe un profet, îl priveau cel puțin ca pe un martir.

În vremea asta, armata franceză se pregătea să treacă pentru a doua oară Alpii, sub comanda lui Jacques Trivulce. Regele Ludovic al XII-lea venise însoțit până la Lyon de Cezar Borgia și de Giulio de la Rovere, cu care Cezar se împăcase. La începutul lunii mai, regele porunci avangărzii să plece înaintea lui. În cea de-a doua campanie a

sa, armata regelui Franței era alcătuită din o mie șase sute de lăncieri, din cinci mii de elvețieni, patru mii de gasconi și trei mii cinci sute de pedestrași recrutați din toate colțurile Franței, în 13 august toată acea oștire, care se apropia de paisprezece mii de oameni și care trebuia să-și potrivească mersul cu cel al venețienilor, ajunse sub zidurile orașului Arezzo, pe care-l asedia.

Situația lui Ludovic Sforza era cumplită, dar își primea în acel ceas pedeapsa pentru faptul că-i adusese pe francezi în Italia. Toți aliații pe care fusese sigur că poate conta îl lăsară de izbeliște, fie că erau ocupați cu propriile lor necazuri, fie că fuseseră intimidati de puternicul dușman care fusese odinioară acel rege al Milanului. Într-adevăr, Maximilian, care-i făgăduise să-i trimită patru sute de lăncieri, în loc să reia ostilitățile întrerupte în Franța, a încheiat o alianță cu Suabia pentru a declara război Elveției răzvrătite împotriva Austriei. Florentinii – care se angajaseră să-i furnizeze trei sute de ostași și două mii de oameni pe care să-i folosească în infanterie cu condiția să-i ajute să recucerească Pisa – își luară îndărăt cuvântul, speriați de amenințările lui Ludovic al XII-lea, făgăduindu-i regelui Franței să rămână neutri. În sfârșit, Frederic – care-și păstra trupele pentru propriile sale state închipuindu-și și pe bună dreptate, că Milanul, odată cucerit, va trebui să apere din nou regatul Neapole – nu-i trimise, cu toate făgăduielile sale, nici oameni, nici bani.

Ludovic Sforza nu se putea baza decât pe propriile lui forțe. Cum era un om foarte descurcăreț, abil și viclean, a poruncit să se fortifice în grabă cetățile Annone, Novarra și Alexandria, l-a trimis pe Cajazzo cu câteva trupe în locul unde Milanul se învecina cu Veneția și și-a adus toate ostile pe malul Padului. Precauții inutile împotriva impetuozității franceze, căci în câteva zile orașele Arrezo, Annone, Novarra, Vogliera, Castelnuovo, Ponte-Corona, Tortona și Alexandria au fost cucerite și Trivulce s-a îndreptat spre Milan.

Văzând acele cuceriri rapide și acele victorii, Ludovic Sforza n-a mai putut rămâne în capitala țării sale și s-a retras în Germania împreună cu copiii săi, cu domnul cardinal Ascanio Sforza, fratele său și cu toate comorile sale adunate vreme de opt ani, comori ce se ridicau la vreo două sute de mii de ducați aur. Înainte de a pleca a lăsat castelul Milano în grija lui Bernardino da Corte. Degeaba i-au spus prietenii săi să nu se încreadă în acel om, degeaba s-a oferit fratele său, Ascanio, să păzească el însuși acel castel. Ludovic n-a vrut să schimbe cu nimic hotărârea luată și în 2 septembrie – lăsând în castelul întărit două mii de pedestrași, hrană și muniție din belșug, precum și bani cu care da Corte să poată susține un asediu de mai multe luni – a pornit la drum.

A treia zi după plecarea sa, francezii au intrat în Milano. După zece zile, fără să fi tras nici măcar o ghiulea asupra lui, Bernardino da Corte a predat francezilor castelul lui Sforza. În douăzeci și una de zile francezii au pus stăpânire pe întregul Milan.

Primind la Lyon vestea succeselor armatei sale, Ludovic al XII-lea a pornit spre Milano, unde a fost primit cu toate onorurile și cu o bucurie fără margini. Toate ordinele cetățenești i-au ieșit înainte dincolo de porțile orașului pentru a-l întâmpina și patruzeci de copii îmbrăcați în mătase cusută cu fir de aur l-au precedat, cântându-i imnuri pe versurile poeților epocii și numindu-l eliberatorul lor și solul libertății. Acea mare bucurie a milanezilor se datora faptului că partizanii lui Ludovic al XII-lea răspândiseră vestea că regele Franței era destul de bogat pentru a aboli toate impozitele. Într-adevăr, a doua zi după intrarea sa în oraș, învingătorul a făcut o substanțială reducere a impozitelor, a

acordat numeroase favoruri gentilomilor milanezi și i-a dat lui Trivulce, drept recompensă pentru acea rapidă și glorioasă campanie, orașul Vigavano.

În vremea asta, Cezar Borgia, care-l urmărea pe Ludovic al XII-lea în Italia pentru a-și câpăta partea din cuceririle regelui, îl rugă să-și țină făgăduiala pe care i-o făcuse. În loialitatea lui proverbială, Ludovic al XII-lea îi puse imediat la dispoziție trei sute de lăncieri comandați de Yves d'Allègre și patru mii de elvețieni sub comanda bailivului⁹ din Dijon pentru a-l ajuta să-i înfrângă pe „vicarii Bisericii”.

Și acum să explicăm cititorilor cine erau aceste noi personaje pe care le aducem în scenă și pe care le prezentăm sub acest nume.

În timpul nesfârșitelor războaie dintre guelfi și gibelini¹⁰ și în timpul lungului exil al Papiilor la Avignon, majoritatea orașelor și a cetăților din jurul Romei fuseseră cucerite de niște mici tirani dintre care cei mai mulți primiseră investitura asupra noilor posesiuni din partea imperiului german. După ce influența germană scăzuse și Papii se reîntorseseră la Roma, făcând din acest oraș centrul lumii creștine, toți acei mici prinți creștini, lipsiți de ajutorul imperiului, se lipiseră de Sfântul Scaun. Primind o nouă investitură din mâinile pontificale, plăteau o redevență datorită căreia câpătaseră titluri de duci, conți sau seniori și denumirea generală de vicari ai Bisericii. Sigur că lui Alexandru al VI-lea îi era ușor – după șapte ani de când se așezase în scaunul Sfântului Petru – să găsească nod în papură acelor prinți mărunți pe care-i cunoștea atât de bine, invocând motivul că nu respectaseră înțelegerea dintre suzeran și vasalii săi. Își spuse deci păsul în fața unui tribunal constituit anume în acest scop și obținut din partea judecătorilor sentința prin care vicarii Bisericii – având în vedere că nu respectaseră tratatul încheiat cu Papa – erau deposedați de pământurile lor, care intrau în posesia Sfântului Scaun.

Dar cum Papa avea de-a face cu niște oameni pe care era ușor să-i dai în judecată, dar asupra cărora nu puteai aplica chiar atât de lesne sentința tribunalului, l-a numit căpitan-general, cu sarcina de a rezolva această problemă, pe fiul său, proaspătul duce de Valentinois. Seniorii în cauză erau: Malatesta din Rimini, Sforza din Pesaro, Manfredo din Faenza, Riario din Imola și din Forbi, Varani din Camerino, Monte-feldro din Urbino și Gaetano din Sermoneta.

În tot acest interval de timp, ducele de Valentinois – pentru a întreține bunele relații cu Ludovic al XII-lea – a rămas la Milan cât a rămas și regele Franței. După o lună, regele a părăsit Milanul și s-a înapoiat la Paris. Atunci ducele de Valentinois a ordonat ostașilor săi să se ducă să-l aștepte între Parma și Modena, iar el a dat o fugă până la Roma ca să-i expună tatălui său planurile pe care și le făcuse și să primească ultimele instrucțiuni din partea acestuia.

Când a ajuns, a văzut că sora sa Lucreția își sporise considerabil averea în timpul absenței sale și nu datorită soțului ei, Alfons, ci datorită tatălui său, asupra căruia fata exercita o influență mai mare ca niciodată, într-adevăr, Papa o numise pe Lucreția Borgia de Aragon guvernatoare pe viață în Spoleto, cu toate drepturile și veniturile bănești ce se cuveneau acestei funcții. Puterea ei sporise în așa măsură încât nu mai apărea în public decât însoțită de un cortegiu de două sute de călăreți din care făceau parte cele mai ilustre doamne și cei mai nobili cavaleri din Roma. În plus, cum dubla dragostea tatălui ei pentru ea – ca fiică și ca amantă —, nu mai era un secret pentru nimeni, cei mai de seamă prelați ai bisericii, intimii Sanctității Sale și obișnuiții Vaticanului, deveniseră umilii ei slujitori. Vedeai astfel cardinali de mare vază care-i

dădeau mâna când cobora din litieră sau de pe cal și-i auzeai pe arhiepiscopi certându-se care dintre ei să rostească slujba în apartamentul frumoasei.

În vremea asta, Lucreția trebui să părăsească Roma pentru a se duce să-și ia în stăpânire noile posesiuni dăruite de către tatăl ei. Dar cum Papa nu se putea lipsi prea mult de prezența fiicei sale preaiubite, hotărî să pună stăpânire pe orașul Nepi, pe care i-l dăduse odinioară lui Ascanio Sforza, cumpărându-i votul. Ascanio însă pierduse dreptul asupra aceluia oraș, fugind împreună cu fratele său, ducele Milanului. Și cum Papa a recuperat Nepi, a invitat-o pe Lucreția să vină și să asiste la serbările date în cinstea acestui eveniment.

Graba cu care Lucreția a îndeplinit dorința tatălui ei i-a adus din partea acestuia un nou dar: orașul Sermoneta și pământurile din jurul lui, care aparțineau familiei Gaetano. E adevărat că acest dar era încă secret, având în vedere că mai întâi trebuia să scape de stăpânii acelei seniorii și anume de monseniorul Giacomo Gaetano, protonotar apostolic și de tânărul cavaler Prospero Gaetano. Dar cum amândoi locuiau la Roma și se credeau în deplină siguranță, unul fiind în grațiile Sanctității Sale, iar celălalt fiind renumit pentru curajul său, au socotit că zvonurile ajunse la urechile lor nu meritau atenție. Însă imediat după ce Alexandru s-a întors la Roma, Giacomo Gaetano a fost arestat sub pretextul nu știu cărui delict și dus în castelul San-Angelo, unde a murit foarte curând otrăvit. Prospero Gaetano a fost sugrumat la el acasă.

În virtutea acelei duble morți atât de grabnice încât n-a mai dat răgazul nici unuia din cei doi să facă testament, Papa a declarat că orașul Sermoneta și toate celelalte bunuri ale familiei Gaetano reveneau Camerei apostolice, cameră care le-a vândut Lucreției pentru suma de optzeci de mii de scuzi plățiți a doua zi de tatăl ei. Oricât de mult s-ar fi grăbit Cezar Borgia, când a ajuns la Roma, a văzut că tatăl său i-o luase înainte în privința cuceririlor.

În timpul șederii lui Cezar în Franța, o altă avere crescuse în mod prodigios: averea lui Gian Borgia, nepotul Papei, care fusese unul dintre cei mai buni prieteni ai ducelui de Gandia până în ceasul morții acestuia. De altfel se și spunea cu glas tare, prin Roma, că tânărul cavaler își datora averile cu care-l copleșise Sanctitatea-Sa nu atât memoriei lui Francesco, ci mai mult protecției surorii acestuia, Lucreția. Iată deci două motive serioase din pricina cărora Gian Borgia deveni suspect în ochii lui Cezar. Acesta se jură în sinea lui să nu-l lase pe vărul său să se bucure prea mult de tot ceea ce dobândise, mai ales că Gian tocmai fusese numit cardinal a latere al întregii creștinătăți și plecase din Roma pentru a da o raită prin toate Statele pontificale, cu o suită de arhiepiscopi, episcopi, prelați și cavaleri care i-ar fi făcut cinste până și Papei.

Cezar nu venise la Roma decât ca să discute cu tatăl său. După trei zile, a plecat luând cu sine toate ostile pe care Papa i le putuse pune la dispoziție. Pe malul râului Enza, le-a alăturat armatei sale, apoi s-a îndreptat spre Imola, care – părăsită de stăpânii săi retrași la Forbi – a fost obligată să se predea. Imola odată cucerită, Cezar s-a îndreptat spre Forbi. Acolo, după o rezistență serioasă, s-a oprit, fiindcă rezistența se datora unei femei: Caterina Sforza, văduva lui Geronimo Sforza și mama lui Ottaviano Riario. Retrasă în acel oraș, implorase garnizoana să reziste, punându-se în paza acesteia împreună cu toate bunurile pe care le avea. Văzând despre ce anume era vorba, Cezar dădu porunci oștirii sale să se pregătească de asediu. Plasând o baterie de tunuri acolo unde i se păruse lui că zidul era mai slab, porunci să se tragă neîntrerupt în el cu ghiulele, până ce vor face o breșă destul de largă.

Reîntorcându-se în tabără, îl găsi pe vărul său, Gian Borgia, care se întorcea de la Ferrara la Roma și care nu voise să treacă atât de aproape de el fără să-i facă o vizită. Cezar îl primi cu toată efuziunea unei bucurii aparente și-l ținu lângă el trei zile; în cea de-a patra își adună toți ofițerii și curtenii la un banchet, apoi, dându-i vărului său niște scrisori pentru Papă, își luă rămas bun de la el cu aceeași afecțiune pe care i-o arătase și la sosire.

Cardinalul plecă, dar când ajunse la Urbino, se simți cuprins de o indispoziție atât de bruscă și de stranie, încât a fost silit să se oprească. După câteva momente, simțindu-se mai bine, și-a continuat drumul. Dar intrând în Rocca Contrada, s-a simțit atât de rău încât s-a hotărât să nu plece mai departe. După două zile, simțindu-se mai bine și auzind că orașul Forbi fusese cucerit și Caterina Sforza fusese luată prizonieră, s-a hotărât să se întoarcă la Cezar ca să-l felicite pentru victoria sa. Dar la Fossombrone – deși a înlocuit trăsura cu o litieră – a fost silit să se oprească pentru a treia și ultima oară: căci s-a sculat pentru a nu se mai scula niciodată. La trei zile după ce-și luase rămas bun de la Cezar, murise. Trupul său a fost dus la Roma și înmormântat fără nici o pompă în biserica Santa-Maria del Popolo, unde îl aștepta trupul neînsuflețit al bunului său prieten, ducele de Gandia, cel despre care nu se mai vorbise niciodată, ca și cum nici n-ar fi existat. Căci așa se duceau, pe tăcute, fără zarvă, toți cei care erau luați de torentul ambițiilor acelei îngrozitoare trinități alcătuite din Alexandru, Cezar și Lucreția.

Cam tot în același timp un alt asasinat a înspăimântat Roma Don Giovanni Cerviglione, cavaler și oștean de seamă, căpitanul gărzilor Sanctității Sale, întorcându-se de la un banchet dat de don Elizeu Pignatelli, a fost atacat de doi zbiri dintre care unul l-a întrebat cum îl cheamă. Văzând că nu se înșelaseră, celălalt i-a vârât adânc pumnalul în piept în vreme ce primul i-a tăiat capul cu sabia. Guvernatorul Romei s-a plâns Papei de acel asasinat. Dar văzând felul cum a primit Sanctitatea Sa vestea, și-a dat seama că ar fi fost mai bine pentru el să nu fi zis nimic. Opri cercetările începute, așa că niciunul dintre ucigași n-a mai fost pedepsit. Zvonul însă s-a răspândit în tot orașul. Ce se întâmplase? Cezar obținuse o întâlnire de la tânăra soție a lui Cerviglione, care era o Borgia și pe care soțul ei – prinzând-o asupra faptului – o amenințase că o va ucide atât pe ea, cât și pe amantul ei. Văzându-se amenințat, Cezar poruncise lui Michelotto să-l scape de soțul gelos.

O altă moarte neașteptată a urmat atât de repede după cea a lui Giovanni Cerviglione, încât toată lumea a atribuit-o, dacă nu aceleiași cauze, cel puțin aceluiași ucigași. Monseniorul Agnelli de Mantova, notar în Camera ecleziastică și vicelegat de Viterbo, care nu se știe din ce pricină căzuse în dizgrația Sanctității Sale, a fost otrăvit acasă la el, la propria-i masă. În vreme ce discuta vesel cu vreo patru convivi, moartea i se strecura încet dar sigur în trup, încât, culcându-se sănătos, a doua zi a fost găsit mort în patul său. Chiar în aceeași zi, pământurile și casele sale au fost date ducelui de Valentinois. Francesco Borgia, fiul Papei Calixt al III-lea, a primit episcopia, iar funcția de notar în Camera ecleziastică i-a fost vândută, pentru cinci mii de ducați de aur, lui Ventura Benassai, negustor din Sienna, care, vărsând această sumă în mâinile lui Alexandru, a venit chiar a doua zi să locuiască la Vatican.

Această ultimă moarte a dus la reglementarea unui nou drept aflat în suspensie până atunci: cum moștenitorii monseniorului Agnelli n-au vrut să se lase expropriați, Alexandru a dat o hotărâre care răpea oricărui cardinal și oricărui preot dreptul de a-și

lăsa averea moștenire, declarând că toate bunurile acestora se cuveneau de drept Papei.

În vremea asta, Cezar Borgia a fost oprit în loc, pe neașteptate, din cuceririle sale. Cu ajutorul celor două sute de mii de ducați rămași din averea sa, Ludovic Sforza a recrutat cinci sute de ostași burgunzi și opt mii de infanteriști elvețieni cu care a intrat în Lombardia. Trivulce s-a văzut deci silit – pentru a face față dușmanului – să-l cheme pe Yves d'Alegre și trupele pe care Ludovic al XII-lea le pregătise pentru Cezar Borgia. Așa că Cezar a lăsat o parte din soldații pe care-i adusese cu el în garnizoană la Imola și la Forbi, iar cu restul s-a îndreptat spre Roma.

Alexandru voia ca intrarea fiului său în Orașul Sfânt să fie un adevărat triumf. Aflând că furierii armatei se aflau la doar câteva leghe de oraș, a trimis invitații tuturor ambasadorilor, prinților, cardinalilor, prelaților și baronilor și a dat poruncă locuitorilor din oraș să iasă în calea ducelui de Valentinois pentru a sărbători întoarcerea învingătorului. Or, cum joshnicia celor care se supun este întotdeauna mai mare decât orgoliul celor care le comandă, ordinele Papei au fost nu numai îndeplinite, ci întrecute cu mult.

Intrarea lui Cezar a avut loc în 26 februarie 1500 și, deși în epoca jubileului, serbările carnavalului au avut totuși loc mai zgomotoase și mai dezmațate ca niciodată. Astfel, începând chiar de a doua zi, sub vălul unei mascarade, Cezar a hotărât să înfățișeze triumful lui Cezar – împăratul roman al cărui nume îl purta asupra orașului Navonne, loc unde se ținea de obicei carnavalul.

Plecând deci din acel loc, a străbătut împreună cu suita sa toate străzile Romei; îmbrăcați cu toții în costume antice, urcați în cvadrigi romane, Cezar purta pe frunte coroană din frunze de laur – frunzele fiind bineînțeles din aur —, înconjurat de lictori, de ostași și de stegari, aceștia din urmă purtând steaguri pe care era înscrisă deviza: „Aut Cezar, aut nihil” (sau Cezar, sau nimic).

În sfârșit, în a patra duminică din postul mare, Papa i-a conferit lui Cezar demnitatea atât de mult râvnită de el, de general și gonfalonier al Sfintei Biserici.

În vremea asta, Sforza străbătuse Alpii și trecuse lacul Como în aclamațiile de bucurie ale vechilor săi supuși, care-și pierduseră tot entuziasmul inspirat la început de armata franceză și de făgăduielile lui Ludovic al XII-lea. Acele demonstrații de bucurie se manifestaseră cu atâta violență la Milano, încât Trivulce, socotind că nici el, nici garnizoana franceză nu mai erau în siguranță, s-a retras la Novarra.

Faptele au dovedit că procedase bine. Căci de îndată ce milanezii i-au văzut pe francezi pregătindu-se de plecare, o frământare surdă a străbătut întreg orașul: străzile s-au umplut, cât ai bate din palme, de oameni înarmați. Trivulce a trebuit să treacă prin toată acea mulțime nemulțumită, cu spada într-o mână și cu sulita în cealaltă. Dar de îndată ce armata franceză a trecut dincolo de porțile orașului, milanezii au început s-o urmărească – cu înjurături și huiduieli – până la malul râului Tesin. Trivulce a lăsat la Novară patru sute de lăncieri și mai bine de trei mii de elvețieni pe care i-a adus Yves d'Alegre. El cu restul armatei s-a îndreptat spre Mortara unde s-a oprit pentru a aștepta ajutorul cerut regelui Franței.

Între timp, cardinalul Ascanio și ducele Ludovic au intrat în Milano în aclamațiile întregului oraș. Niciunul, nici altul nu și-au pierdut vremea și, vrând să profite de acel entuziasm, Ascanio a început asediarea castelului din Milan, în vreme ce Ludovic a trecut râul Tesin și a început să atace Novarra.

Dar iată că asediații și asediatorii își dădură brusc seama că și unii și alții erau fiii aceleiași patrii. Căci abia atunci au văzut că Yves d'Alegre avea o oaste de trei mii de elvețieni, în vreme ce Ludovic adusese cu el alți cinci mii de elvețieni.

Adevărul e că de vreo șase ani elvețienii deveniseră singurii infanteriști din Europa și toate țările care aveau bani puteau tocmi mercenari din vastul rezervor al munților lor.

Deci acei aspri urmași ai lui Wilhelm Teii, cumpărați la licitație de diversele puteri ale Europei, obligați de diverse angajamente să plece din munții lor colțuroși și săraci în țările cele mai bogate, își păstrasera neatins curajul, dar își pierduseră, din cauza frecușului cu alte popoare, străvechea rigiditate a principiilor pentru care fuseseră dați de exemplu în ceea ce privește onoarea și buna-credință, devenind un soi de marfă gata oricând să se vândă celui ce plătea mai bine. Francezii au fost primii care și-au dat seama de acea venalitate ce avea să-i fie mai târziu fatală lui Ludovic Sforza.

Într-adevăr, elvețienii aflați în garnizoana din Novarra, luând legătura cu compatrioții lor ce se tocmiseră în slujba ducelui Ludovic Sforza și aflând că aceștia erau mai bine hrăniți și mai bine plătiți decât ei, se oferiră să predea orașul și să treacă sub drapel milanez, dacă li se asigura și lor aceeași soldă. Ludovic – după cum lesne vă puteți da seama – a acceptat târgul. Novarra a fost imediat predată, dar nu și citadela, păzită de francezi. Armata dușmană s-a trezit așadar cu trei mii de elvețieni în plus. Atunci Ludovic Sforza a făptuit o greșeală: în loc să se îndrepte spre Mortara cu noile sale întăriri, s-a oprit ca să asedieze citadela.

În acest timp, Ludovic al XII-lea – primind scrisoarea lui Trivulce și dându-și seama de primejdia în care se afla acesta – a grăbit plecarea jandarmeriei franceze, care aștepta gata adunată ca să treacă în Italia și l-a trimis totodată pe judecătorul din Dijon să tocmească alți elvețieni. Apoi a poruncit cardinalului d'Amboise, primul său ministru, să treacă Alpii și să se stabilească la Asti pentru a grăbi adunarea armatelor. Cardinalul a găsit acolo trei mii de oameni. La Trimouille, i-a adus o mie cinci sute de lăncieri și șase mii de infanteriști, împreună cu trupele pe care Trivulce le mai avea la Mortara, Ludovic al XII-lea a văzut că dispunea, dincolo de munți, de cea mai mare armată pe care vreun rege al Franței o avusese vreodată. Imediat, datorită unui marș rapid, înainte chiar ca Ludovic al XII-lea să fi fost informat despre numărul și puterea ei, acea armată s-a plasat între Novarra și Milano, tăind ducelui Ludovic Sforza orice legătură cu capitala țării sale. Așa că ducele, deși avea un număr mult mai mic de ostași, s-a văzut nevoit să se pregătească de luptă. Dar cum pregătirile se făceau de către ambele armate, dieta elvețiană, aflând că fiii aceleiași patrii urmau să se strângă de gât unul pe altul, a poruncit tuturor elvețienilor mercenari – atât celor din armata ducelui Milanului, cât și celor din armata franceză – să renunțe la angajamentele lor și să se întoarcă acasă.

Numai că în timpul celor două luni care trecuseră de la predarea orașului Novarra și sosirea armatei franceze în acel oraș, lucrurile își schimbaseră înfățișarea, între elvețienii din cele două tabere avuseseră loc noi discuții. De data asta, datorită banilor trimiși de Ludovic al XII-lea, elvețienii aflați în slujba Franței erau mai bine hrăniți și mult mai generos plătiți decât elvețienii din slujba ducelui Milanului, care ajunsese la fundul sacului. Or, demnii elvețieni, de când nu mai luptau pentru demnitatea lor, cunoșteau mult prea bine prețul sângelui, știind că fiecare picătură din acel sânge valora greutatea ei în aur. Așa că, după ce l-au trădat pe Yves d'Alegre, s-au hotărât să-l trădeze și pe

Sforza. Recruții elvețieni, conduși de judele din Dijon, rămaseră fermi pe poziție, nedând curs dietei din Elveția, care-i poftise să se întoarcă acasă; cei aflați în slujba lui Sforza declarară însă că, luptând împotriva fraților lor, se făceau vinovați de nesupunere în fața dietei, expunându-se la o pedeapsă foarte grea de care n-ar scăpa decât dacă li s-ar plăti pe loc solda ce întârziase cam mult. Ducele însă nu mai avea nici măcar un singur ducat. Despărțit de capitala țării sale, numai o victorie l-ar fi ajutat să-și deschidă drum spre Milan. Așa că le făgădui elvețienilor să le dea nu numai solda lor întârziată, ci și dublul ei, dacă mai făceau un ultim efort. Din nefericire, cum acea făgăduială era supusă șanselor îndoielnice ale bătăliei, elvețienii declarară că-și prețuiau prea mult patria pentru a nu se supune ordinelor ei și că-și iubeau prea mult frații pentru a le vărsa sângele pe degeaba. Sforza să nu mai conteze deci pe ei, întrucât erau hotărâți să se înapoieze chiar a doua zi în cantoanele lor. Ducele, văzând că totul era pierdut, îi conjură ca măcar să-l ajute să fugă și să nu-l lase să cadă în mâna dușmanului. Prefăcându-se că le e milă de cel ale cărui ordine le îndepliniseră până atunci, îi făgădui să-i dea o uniformă de soldat și să-l ascundă printre ei.

Propunerea fusese făcută doar de ochii lumii, fiindcă Sforza, fiind scund și bătrân, nu putea trece neobservat printre acei ostași dintre care cel mai în vârstă nu avea nici treizeci de ani, iar cel mai scund dintre ei avea peste un metru optzeci înălțime. Atunci ducele a recurs la ultima soluție: să se îmbrace în călugăr cordelier și să treacă drept capelanul lor. Cât despre Galeas de San-Severino, care era ajutor de comandant și cei doi frați ai săi, cum toți trei erau înalți, se îmbrăcară soldățește, nădăjduind să treacă neobservați în rândurile soldaților elvețieni.

Nici n-a apucat bine să hotărască toate acele lucruri, că ducele a și primit vestea că elvețienii semnaseră un act de capitulare față de Trivulce. Mercenarii – care nu stipulară nimic în favoarea ducelui și a generalilor săi – trebuiau să treacă a doua zi, cu arme și bagaje, prin mijlocul soldaților francezi. Ultima salvare a nefericitului Sforza și a generalilor lui era cea sumară deghizare. Dar neavând încotro, au recurs la ea. San-Severino și frații săi se vârâră în rândurile infanteriștilor, iar Sforza, învăluit în mantia lui de călugăr și cu gluga trasă până peste ochi, se așeză în mijlocul bagajelor.

Armata începu să defileze. Dar elvețienii, după ce-și vânduseră sângele, și-au vândut și onoarea, căci i-au prevenit pe francezi despre deghizarea lui Sforza și a generalilor săi. Așa că toți patru au fost recunoscuți și arestați chiar de la Trimouille.

S-a spus că prețul acelei trădări a fost orașul Bellinzona, care aparținea francezilor și pe care elvețienii, retrăgându-se în munții lor, puseseră mâna fără ca Ludovic al XII-lea să zică ceva sau să încerce să-l mai ia înapoi. Când Ascanio Sforza – care, așa cum am mai spus, rămăsese la Milano – a aflat cumplita veste, a socotit că totul era pierdut. Atunci și-a spus că cel mai bun lucru ar fi să fugă, pentru ca nu cumva să le vină în minte milanezilor să-l ia prizonier și să ceară mai apoi o răscumpărare uriașă pentru a-i reda libertatea. Așa că, în toiul nopții, s-a făcut nevăzut împreună cu toată nobilimea gibelină, îndreptându-se către Piacenza, ca să ajungă în regatul Neapole.

Sosit la Rivolta, și-a adus aminte că în acel oraș avea un vechi prieten din copilărie, pe nume Conrad Lando, căruia îi făcuse pe vremuri mult bine. Conrad l-a primit cu mari demonstrații de bucurie și i-a pus lui Ascanio casa și slugile la dispoziție. Dar nici n-a apucat bine oaspetele său să adoarmă, că Lando a și trimis un curier la Piacenza ca să-l anunțe pe Carlo Orsini – care comanda garnizoana venețiană din acel

oraș – că era gata să îl cedeze atât pe cardinalul Ascanio Sforza, cât și pe principalii șefi ai armatei milaneze. Nevrând să încredințeze nimănui o treabă atât de importantă, Carlo Orsini s-a urcat imediat pe cal și, împreună cu alți douăzeci și cinci de călăreți, a înconjurat casa lui Conrad. Orsini a intrat cu sabia în mână în camera unde se aflau cardinalul Ascanio și nobilii milanezi. Luați prin surprindere, în timp ce dormeau, s-au predat fără să opună nici un fel de rezistență. Prizonierii au fost duși la Veneția, dar, cum i-a cerut cu insistență regele Franței, până la urmă au fost dați acestuia. Astfel, Ludovic al XII-lea s-a văzut stăpânul lui Ludovic Sforza, fostul rege al Milanului, al fratelui său, cardinalul Ascanio Sforza, al unui nepot legitim al lui Francesco Sforza, pe nume Hermes, a doi dintre bastarzii aceluiași Francesco – Alexandru și Contini – și în sfârșit, stăpânul lui Francesco, fiul nefericitului Gian Galeos, care fusese otrăvit din porunca unchiului său. Pentru a sfârși cu toată acea familie, Ludovic al XII-lea l-a obligat pe Francesco să intre într-o mănăstire, i-a vârat pe Alexandru, Contini și Hermes în închisoare, l-a închis pe cardinalul Ascanio Sforza în turnul din Bourges și, după ce l-a transferat pe nefericitul Ludovic Sforza din fortăreața Pierre-Encise la Lys-Saint-Georges, l-a mutat definitiv în castelul din Loches unde, după o captivitate de zece ani în mijlocul unei îngrozitoare singurătăți și al celor mai cumplite lipsuri, a murit blestemând ceasul în care i-a venit ideea să-i aducă pe francezi în Italia.

Vestea prăbușirii lui Ludovic Sforza și a familiei sale a produs mare bucurie la Roma. Căci francezii, consolidându-și puterea în ținutul Milanului, consolidau și puterea Papei în Roma și în împrejurimile sale. Acum nimic nu mai stătea în calea cuceririlor lui Cezar Borgia. Papa a făcut daruri considerabile celor care i-au adus această veste, citită mai apoi în întreaga Romă, în sunetul trâmbițelor și în răpăitul tobelor. Strigătele de: „Franța, Franța!” și de „Orsini, Orsini!” au răsunat toată ziua pe străzile iluminate seara de facle și focuri, ca și cum ar fi fost vorba de cucerirea Constantinopolului sau a Ierusalimului. Papa a oferit poporului serbări cu focuri de artificii, fără a-i păsa cătuși de puțin că se afla în Săptămâna Mare și fără a se sinchisi de faptul că jubileul – suntem în anul 1500 – atrăsese la Roma peste două sute de mii de persoane. Adevărul e că interesele temporale ale familiei sale i se păreau cu mult mai importante decât interesele spirituale ale supușilor săi.

Pentru a asigura reușita planurilor sale și ale fiului său Cezar, bazate pe prietenia și alianța cu Ludovic al XII-lea, lipsea un singur lucru: banii. Dar Alexandru nu era omul care să se împiedice în realizarea acelor planuri de un astfel de fleac. E adevărat că vânzarea beneficiilor se isprăvisese, că impozitele ordinare și extraordinare fuseseră încasate pe întregul an și că moștenirile cardinalilor și ale prelaților nu-i mai erau de prea mare ajutor, fiindcă cei foarte bogați fuseseră de mult otrăviți. Totuși, lui Alexandru îi mai rămăseseră destule mijloace care, deși mai puțin uzitate, nu înseamnă că nu erau eficiente. Primul pe care l-a folosit a fost răspândirea zvonului că turcii amenință să invadeze creștinătatea și că știa din sursă sigură că, înainte de a trece vara, Baiazid avea să debarce cu două armate considerabile, una în Câmpia romană și alta în Calabria. Așa că a publicat imediat două bule: una pentru a aduna din întreaga Europă a zecea parte din veniturile ecleziastice, cealaltă prin care-i obliga pe evrei să plătească aceeași sumă. Cele două bule conțineau excomunicări aspre împotriva celor care refuzau să se supună sau a celor care încercau să se opună.

Al doilea lucru a fost vânzarea de indulgențe, lucru ce nu se mai făcuse până atunci. Indulgențele erau pentru cei cărora sănătatea sau afacerile nu le îngăduiau să

vină la Roma în timpul jubileului. Datorită acestui expedient, călătoria nu-și mai avea rostul și, pentru doar o treime din suma care i-ar fi costat acel drum, păcatele le erau iertate tot atât de deplin, ca și atunci când evlavioșii ar fi făcut acel pelerinaj la Roma. Pentru perceperea banilor pe indulgențe s-a instituit o adevărată armată de colectori, dintre care unul – Ludovic de la Tore – a fost numit șef. Sumele pe care Alexandru le-a vârat în vistieria pontificală au fost incalculabile și vă veți putea face o idee numai după ce veți afla că republica Veneția, de pildă, a plătit ea singură șapte sute nouăzeci și nouă de mii de livre de aur.

În vremea asta, iată că turcii făcură efectiv câteva incursiuni în Ungaria și, cum venețienii se temeau să nu ajungă până la ei, cerură ajutor Papei. Atunci Papa a dat ordin ca în toate Statele sale să se rostească la ora prânzului un Ave Maria, pentru a ruga pe Domnul să îndepărteze primejdia ce amenința serenissima republică. Acesta a fost singurul ajutor pe care serenissima republică l-a obținut de la Sanctitatea Sa în schimbul celor șapte sute nouăzeci și nouă de mii de livre de aur pe care le primise de la ea.

Totuși, ca și cum Dumnezeu ar fi vrut să-i arate ciudatului său reprezentant pe pământ că era supărat pe el, fiindcă luase în derâdere lucrurile sfinte, în ajunul zilei de Sfântul Petru, în momentul în care Alexandru trecea pe lângă Campanilă îndreptându-se spre tribuna de unde urma să împartă binecuvântări, o bucată enormă de fier, desprinzându-se, căzu la picioarele sale. Dar, ca și cum un singur avertisment n-ar fi fost de ajuns, a doua zi, de Sfântul Petru, în momentul în care Papa se afla într-una din camerele apartamentului său, împreună cu domnul cardinal Capuano și cu monseniorul Polo, camerierul său de taină, văzu prin fereastra deschisă adunându-se pe cer niște nori atât de negri, încât, dându-și seama că venea o furtună mare, porunci atât cardinalului, cât și camerierului să închidă grabnic ferestrele. Papa nu se înșelase, căci abia apucaseră cei doi să execute ordinul, că se și porni un vânt atât de puternic, încât coșul cel mai înalt de pe Vatican, smuls ca un arbore din rădăcină, se prăbuși peste acoperiș, care se sparse, căzând cât era de greu în camera unde se aflau Papa și cei doi prelați de încredere ai săi. Acea prăvălire făcu să se cutremure întreg palatul. Cardinalul și camerierul, văzând camera plină de cărămizi și de norul gros de praf ce plutea prin ea, săriră într-o clipă la fereastră și deschizând-o, strigară gărzilor, de la poartă:

— A murit Papa! A murit Papa!

Gărzile au dat fuga și au găsit printre dărâmături un mort și alte două persoane pe moarte: mortul era un senior din Sienna, Lorenzo Chigi, iar cei doi muribunzi, doi prelați din Vatican. Cei trei, care voiseră să urce la etajul de sus, fuseseră prinși sub dărâmături. Partea proastă era că nu-l găseau pe Alexandru nici viu, nici mort. L-au tot strigat, dar degeaba. Atunci fură convinși că murise și, cât ai clipi, vestea se și răspândi în întreg orașul. Dar după o vreme, cum Alexandru fusese doar leșinat și, revenindu-și, începuse să geamă și să se vaite, l-au descoperit în sfârșit, năucit de o lovitură și ușor rănit în mai multe părți ale trupului. Il salvase un fel de miracol: grinda lată care se rupsese drept la mijloc se ridicase de capete în sus. Unul din acele capete alcătuiuse un fel de acoperiș deasupra tronului pontifical, încât Papa, care ședea în acel jilț împărătesc, fusese ocrotit de grindă și nu se alesese decât cu câteva contuzii.

Cele două vești contradictorii, ale morții subite și ale salvării miraculoase a Papei, se răspândiră în același timp în Roma. Ducele de Valentinois, înspăimântat de

schimbarea pe care cel mai mic accident întâmplat Sfântului Părinte putea să-l aducă în viața sa, dădu fuga la Vatican, vrând să vadă cu proprii lui ochi ce se întâmplase.

Cât despre Alexandru, el vru să aducă chiar în aceeași zi mulțumiri Cerului, care-l ocrotise. Escortat de un numeros cortegiu de soldați și de prelați, așezat pe scaunul său pontifical purtat de doi valeți, doi scutieri și doi rânđași, se îndreptă spre biserica Santa-Maria del Popolo, unde fuseseră înmormântați fiul său, ducele de Gandia și nepotul său, Gian Borgia, fie pentru că mai păstrase în suflet o fărâmă de evlavie, fie pentru că se simțise atras de amintirea iubirii profane pe care i-o purtase fostei sale amante, Roza Vanozza, acum moartă și care – sub chipul Madonei – era expusă venerației credincioșilor în capela din stânga altarului.

Ajuns în fața aceluia falnic altar, Papa dăruie bisericii un minunat potir în care se aflau trei sute de ducăți de aur pe care cardinalul de Sienna îi răsturnă pe o tavă de argint, de față cu toată lumea, spre marea satisfacție a vanității pontificale.

Înainte de a părăsi Roma pentru a cuceri ținuturile din jurul marelui oraș, Cezar Borgia se gândi cât de inutil le devenise – lui și tatălui său – Alfons, ginerele atât de dorit odinioară, cu care o măritaseră pe Lucreția. Pe de altă parte, Cezar își zise că Ludovic al XII-lea, acum prietenul și aliatul său, avea motive să se supere – și pe bună dreptate – că Papa și-l făcuse ginere tocmai pe nepotul dușmanului său. Dacă Alfons ar fi murit, Lucreția s-ar fi putut mărita cu vreun senior puternic din Brescia sau Ferrara, gata să-și ajute cumnatul în cucerirea ținuturilor romane. Alfons devenise deci nu numai inutil, ci și primejdios, fapt pentru care i s-a hotărât moartea. Numai că soțul Lucreției – care își dăduse de multă vreme seama că a rămâne lângă socrul și cumnatul său însemna a-și risca viața – se retrăsese la Neapole. Dar cum, în permanenta lor disimulare și Alexandru și Cezar continuaseră să manifeste față de el aceeași tandră prietenie de la început, Alfons începu a nu mai fi chiar atât de suspicios. Așa că atunci când primi invitația socrului și a cumnatului său de a lua parte la o cursă de tauri, cum se obișnuia în Spania, o acceptă imediat. De altfel, în situația precară a care se afla regatul Neapole, Alfons nu voia să-i ofere Papei Alexandru nici un pretext de a rupe relațiile cu el. Nici Papa, nici Cezar nu s-au gândit s-o întrebe și pe Lucreția dacă era de acord să rămână văduvă, pentru că amândoi observaseră – cu oarecare gelozie – că Lucreția își iubea soțul, dând dovadă față de el de un atașament care lor li se părea ridicol. Așa că au lăsat-o să-și cârmuiască în liniște acel Spoleto dăruit de tatăl ei.

Alfons a fost deci primit de Alexandru și de Cezar cu cele mai afectuoase dovezi de prietenie, dându-i-se un apartament chiar în Vatican, în corpul de locuințe numit Torre-Nova, apartament în care de altfel locuise o vreme împreună cu Lucreția.

Între timp, în Piața San-Pietro s-a amenajat o arenă mare, blocându-se străzile din jur. Ferestrele și balcoanele caselor din Piață s-au transformat în adevărate loji de unde lumea putea urmări nestingherită spectacolul.

Serbarea a început cu toreadori plătiți. După ce aceștia și-au arătat puterea și măiestria, Alfons de Aragon și Cezar Borgia au coborât la rândul lor în arenă, pentru a arăta lumii deplina armonie ce domnea între ei. Apoi au hotărât ca taurul cu care se va lupta Cezar să fie ucis de Alfons, iar cel cu care se va lupta Alfons să fie ucis de Cezar. În timp ce ducele de Valentinois înfrunta furiosul taur, fu cât pe-acum să fie luat în coarne de animalul dezlănțuit. Atunci una dintre tinerele și frumoasele spectatoare din tribuna oficială scoase un țipăt. Ridicând ochii Cezar recunoscu în cea care se temuse pentru viața lui pe una dintre domnișoarele de onoare ale Elisabetei, ducesă de Urbino,

logodită cu Gian-Battista Carracciolo, căpitanul-general al republicii venețiene. După ce tăie, cu o mișcare rapidă, capul taurului cu care se luptase cumnatul său, Cezar depuse acea ofrandă la picioarele preafrumoasei venețiene, în aplauzele și aclamațiile pline de entuziasm ale celor din jur.

Serbarea, în afară de triumful celor doi tineri care coborâseră în arenă, mai avea un scop: de a dovedi mulțimii deplina armonie ce domnea între ei, în așa fel încât, dacă i s-ar fi întâmplat ceva lui Cezar, nimeni să nu-l poată învinui pe Alfons și nici pe Cezar dacă i s-ar fi întâmplat ceva acestuia din urmă.

După lupta din arenă, cei doi cumnați au luat masa la Vatican. Seara, urmau să cineze la Sanctitatea Sa. Pe la zece, Alfons, deosebit de elegant, a vrut să treacă, din corpul de clădire unde se afla locuința sa, în cel în care locuia Papa. Dar poarta care despărțea cele două curți fusese încuiată. Atunci s-a gândit să se întoarcă și să facă un ocol prin Piața San Pietro. Plecat fără suită, a ieșit pe una din porțile grădinii Vaticanului și a străbătut câteva din străduțele ce duceau spre intrarea principală a palatului. Dar abia a apucat să pună piciorul pe prima treaptă a scării monumentale de marmoră, că a și fost atacat de o ceată de oameni înarmați. Alfons a dat să-și scoată sabia, dar înainte de a apuca s-o tragă din teacă, a și primit două lovituri de alebardă: una în cap și alta în umăr. Apoi au urmat alte două lovituri, una cu latul halebardei și alta cu vârful ei, care l-au rănit la tâmplă și la picior. Tânărul a căzut grămadă, pierzându-și cunoștința. Crezându-l mort, asasinii l-au lăsat și au fugit. Alfons a fost găsit de niște trecători care – recunoscându-l – au dat fuga la Vatican pentru a duce vestea asasinatului. Cei rămași lângă el l-au luat pe rănit în brațe și l-au dus în apartamentul lui din Torre-Nova.

Papa și Cezar au aflat această știre chiar în clipa în care se așezau la masă. Și-au părăsit imediat oaspeții și au intrat în apartamentul lui don Alfons, să vadă dacă rănilile erau sau nu mortale. Chiar a doua zi de dimineață – pentru a îndepărta orice bănuială ce ar fi plutit asupra lor – au poruncit să fie arestat Francesco Gazella, unchiul dinspre mamă al lui Alfons, care-și însoțise nepotul la Roma. Judecătorii, convinși de niște martori mincinoși cum că el ar fi fost autorul încercării de asasinare a nepotului său, l-au condamnat pe Gazella la moarte prin decapitare, pedeapsă ce a fost executată imediat.

Deși treaba fusese făcută doar pe jumătate, bănuielile au fost, de bine, de rău, îndepărtate de la adevărații asasini.

Alfons însă nu murise. Datorită temperamentului său viguros, precum și îngrijirilor atente ale medicilor, care au luat în serios lamentările Papei și ale fiului său, rănitul începuse să se întremeze văzând cu ochii. Între timp vestea a ajuns la urechile Lucreției. Aflând ce i se întâmplase soțului ei, a pornit imediat la drum dorind să-l îngrijească ea însăși. Cum nu mai era vreme de pierdut, Cezar l-a chemat imediat pe Michelotto.

„În aceeași noapte – scrie Burchard – don Alfons, care nu voia să moară din pricina rănilor, a fost sugrumat în patul său.”

A doua zi a și fost îngropat, dacă nu chiar cu pompa ce i se cuvenea rangului său, oricum cu destulă decență. Don Francesco Borgia, arhiepiscop de Cosenza, neam cu acel Cosenza ucis mai înainte, a însoțit mortul la biserica Sfântul Petru, îngropându-l în capela Santa-Maria.

Chiar în aceeași noapte a sosit și Lucreția, care-și cunoștea prea bine tatăl și fratele. Deși aceștia porunciseră să fie arestați toți doctorii care l-au îngrijit pe rănit, ba

chiar și pe sărmanul valet cocoșat al soțului, ea și-a dat imediat seama cine erau de fapt asasinii.

Temându-se ca durerea ei – care de data aceasta era sinceră, fiindcă își iubise cu adevărat soțul – să nu-i îndepărteze pe tatăl și pe fratele ei de ea, Lucreția s-a retras la Nepi cu toată Curtea, însoțită de peste șase sute de călăreți, pentru a-și consuma în acest oraș timpul consacrat doliului.

Acea mare afacere de familie odată rezolvată și Lucreția din nou văduvă și deci gata să slujească noilor planuri politice ale Papei, Cezar Borgia n-a mai rămas la Roma decât atât cât i-a fost necesar pentru a-i primi pe ambasadorii Franței și ai Veneției. Dar cum aceștia întârziară și cum ultimele serbări făcuseră o gaură cam mare în buget, Papa a numit o nouă promoție de doisprezece cardinali, cu un dublu scop: în primul rând, pentru a face să intre șase sute de mii de ducați de aur în lăzile pontificale, căci fiecare pălărie de cardinal a fost evaluată la cincizeci de mii de ducați de aur; în al doilea rând, pentru a asigura Papei o majoritate sigură în Sfântul Colegiu.

În sfârșit, sosiră și ambasadorii mult așteptați. Domnul de Villeneuve, care venise în numele regelui Franței să-l caute pe ducele de Valentinois, fu oprit pe stradă de un bărbat mascat, care îi mărturisi bucuria de a-l vedea sosind. Omul era chiar Cezar Borgia. Ne vrând să fie recunoscut, plecă fără să-și scoată masca.

La Poarta Poporului, domnul de Villeneuve se întâlni cu ambasadorii celorlalte țări, printre care se aflau și cei ai Spaniei și ai Neapolelui, ai căror suverani încă nu deveniseră ostili Franței.

Cum reprezentanții celor două țări în cauză, de îndată ce-l văzură pe Villeneuve, tăcură, toți ceilalți urmându-le exemplul, se mulțumiră a-i spune ambasadorului Franței doar atât:

— Domnule, fiți binevenit!

Surprins de un compliment atât de scurt, maestrul de ceremonii îi întrebă dacă nu mai aveau și altceva de spus. Dar ei răspunseră că nu.

Atunci domnul de Villeneuve le întoarse spatele, replicând:

— Celor care n-au nimic să-mi spună, n-am nici eu nimic să le răspund!

Apoi, plasându-se între arhiepiscopul de Reggio, guvernatorul Romei și arhiepiscopul de Ragusa, se îndreptă către Palatul Sfinților Apostoli, care fusese pregătit pentru a-l întâmpina.

După câteva zile, sosi Mario Giorgi, ambasadorul extraordinar al Veneției. Primise poruncă nu numai să reglementeze cu Papa afacerile curente, ci să le și aducă lui Alexandru și lui Cezar titlul de nobili venețieni, precum și transcrierea numelui lor în Cartea de Aur, favoare la care țineau amândoi foarte mult, nu atât pentru gloria deșartă, cât pentru noua putere pe care le-o conferea acest titlu.

Apoi Papa procedă la înmânarea pălăriilor celor doisprezece cardinali. Noii prinți ai Bisericii erau: don Diego de Mondosa, arhiepiscopul Sevillei, Jacques, arhiepiscop în d'Oristagny, vicarul general al Papei, Thomas, arhiepiscopul din Strigonia, Pietro, arhiepiscop din Reggio, guvernatorul Romei, Francesco Borgia, arhiepiscop de Cosenza, trezorier general, Gian, arhiepiscop de Salerno, Ludovic Borgia, arhiepiscop de Valencia, secretarul Sanctității Sale și fratele lui Gian Borgia cel otrăvit de Cezar, Antonio, episcop de Como, Gian-Battista de Ferrara, episcop de Modena, Amedeo d'Albret, fiul regelui Navarei, cumnatul ducelui Cezar de Valentinois și Marc Cornaro,

nobil venețian, în persoana căruia Papa întorcea serenissimei republici onoarea pe care i-o făcuse. Cel de-al doisprezecelea cardinal nu mai știm cine fusese.

Cum nimic nu-l mai ținea pe ducele de Valentinois la Roma, a mai întârziat doar cât a mai făcut un împrumut de la bogatul bancher Augustino Chigi, fratele lui Lorenzo Chigi – cel care pierise în ziua când s-a prăbușit coșul cel mare de pe clădirea Vaticanului – și, însoțit de Vitellozzo Vitelli, de Gian-Paolo Baglioni și de Giovanni de Santa-Croce, pe atunci prietenii, iar mai târziu victimele sale, a părăsit Roma.

Primul oraș asupra căruia și-a îndreptat privirile a fost Pesaro. Înțelegându-i intențiile, Gian Sforza n-a ai încercat nici să-și apere orașele cu armata, nici să și e dispute prin negocieri. Nevoind să-și expună frumosul său ținut răzbunării unui dușman sângeros, și-a rugat supușii să-i păstreze aceleași sentimente frumoase, nădăjduind într-o soartă mai bună, apoi a fugit în Dalmația.

Malatesta, senior de Rimini, i-a urmat exemplul. Așa că ducele de Valentinois a intrat în cele două orașe Pesaro și Rimini – ca la el acasă. Cezar a lăsat în aceste noi cuceriri ale sale o puternică garnizoană, iar el s-a îndreptat spre Faenza. Numai că aici lucrurile și-au schimbat fața.

Faenza se afla pe atunci în stăpânirea lui Astor Manfredi, un tânăr frumos și plin de curaj, în vârstă de optsprezece ani. Deși părăsit de Bentivoglio, ruda sa apropiată, de venețieni și de florentini, aliații săi – care, din pricina amicitiei lui Cezar cu regele Franței, n-au mai cutezat să-i dea ajutor —, s-a hotărât, știind cât de mult îl iubeau supușii săi, să se apere pe viață și pe moarte. Aflând că ducele de Valentinois se îndreaptă spre el, și-a adunat în grabă toți vasalii în stare să lupte, a tocmit un mic număr de soldați străini dispuși să intre în solda sa, și-a adunat alimente și muniții și s-a închis în oraș.

Toate acele pregătiri de apărare l-au cam contrariat pe Cezar, care avea o armată impunătoare, alcătuită din trupe aduse din Franța și din Italia, cu cei mai buni căpitani ai epocii, printre șefii ei aflându-se și Paolo Baglioni.

După ce a trecut în revistă locul, și-a plasat tabăra între două fluvii – Amona și Marziano – și a așezat artileria cu fața spre Forbi, unde și asediații aveau la rândul lor un puternic bastion. După câteva zile de așteptat prin tranșee, ducele de Valentinois a ordonat asaltul și, vrând să dea exemplu soldaților săi, s-a îndreptat primul spre dușman. Dar oricât de mare le-ar fi fost curajul – și-al lui, și-al căpitanilor ce-l însoțeau —, Astor Manfredi s-a apărat atât de bine, încât asediatorii au fost respinși, pierzând un mare număr de ostași printre care și pe bravul căpitan Honorio Savello.

Totuși Faenza, în ciuda curajului și al devotamentului apărătorilor săi, n-ar fi putut să țină piept multă vreme unei armate atât de puternice, dacă nu i-ar fi sărit în ajutor iarna. Surprins de asprimea anotimpului, neavând case unde să se adăpostească, nici copaci cu care să facă foc să se încălzească – țărani îi dărmaseră colibele și tăiaseră copacii —, ducele de Valentinois a fost obligat să ridice asediul, să-și ia trupele și să petreacă iarna prin orașele vecine, pentru a fi gata de atac în primăvară. Căci ducele de Valentinois nu putea ierta unui orașel obișnuit cu o pace îndelungată și condus de un copilandru lipsit de orice ajutor din afară că a ținut în șah. Se jurase că-și va lua revanșa. Își împărți deci oastea în trei părți, trimise o parte la Imola, o a doua la Forbi, iar o a treia la Cesena care, dintr-un oraș de mâna a treia, cum fusese mai înainte, s-a trezit reschimbă într-un oraș de mare lux și de distracții, într-adevăr, activului Cezar îi trebuiau tot timpul războaie și serbări. Când războiul se întrerupea,

începeau mediat serbările, somptuoase și dezlănțuite, așa cum îi plăceau lui. Zilele și le petrecea în tot felul de întreceri și cavalcade, nopțile în baluri și aventuri amoroase, căci femeile din Câmpia romană, socotite printre cele ai frumoase din lume, îi procuraseră învingătorului un adevărat serai, pentru care l-ar fi invidiat și sudanul Egiptului și sultanul Constantinopolului.

Într-una din acele plimbări făcute de ducele de Valentinois prin împrejurimile orașului, însoțit de acea curte de lingușitori și de curtezane care nu-l părăsea nici o clipă, observă dinspre Rimini un alai numeros însoțind probabil o persoană importantă. După puțin timp Cezar văzu că persoana importantă era o tânără femeie. Spre marea lui bucurie, o recunoscă pe domnișoara de onoare a ducesei de Urbino, cea care scăpase de spaimă atunci când el se luptase cu taurul în arenă. Așa cum am mai spus, fata era logodită cu Gian Carracciolo, generalul venețienilor și Elisabeta de Gonzague, protectoarea și nașa ei, o trimisese cu o impunătoare suită la Veneția, unde urma să aibă loc nunta.

Încă de la Roma, frumusețea acelei tinere îl impresionase pe Cezar. Acum însă, revăzând-o, i se păru și mai frumoasă. Din acea clipă a hotărât să păstreze pentru sine acea superbă floare a iubirii. O salută deci ca pe o veche cunoștință și o întrebă dacă nu era dispusă să se oprească o vreme la Cesena. Dar fata îi răspunse că e în trecere, că va trebui să călătorească toată ziua, fiind așteptată cu nerăbdare de logodnic și că în acea seară va dormi la Forbi. Asta era tot ce voia să știe și Cezar, care îl chemă imediat pe Michelotto șoptindu-i câteva cuvinte neauzite de nimeni.

Într-adevăr cortegiul, așa cum spusese tânăra mireasă, făcu un scurt popas în orașul vecin, apoi se îndreptă spre Forbi. Dar abia apucase să parcurgă o leghe, când o ceată de cavaleri venind dinspre Cesena îl ajunse din urmă și-l înconjură. Deși foarte puțini la număr, soldații din escortă încercară s-o apere pe viitoarea soție a generalului lor. Dar după ce unii au fost uciși fără milă, ceilalți au luat-o speriați la goană. Și cum tânăra coborâse din litieră încercând să fugă, șeful cetei de soldați o prinse în brațe, o sui în șa, apoi ordonă soldaților să se întoarcă la Cesena, iar el își îmboldi calul în coaste și o luă la goană peste țarini, pierzându-se în întuneric.

Carracciolo află vestea răpirii iubitei sale de la unul din fugari, care recunoscuse în atacatori pe soldații ducelui de Valentinois. La început, a crezut că nu aude bine ceea ce i se spune, până într-atât i-a fost de greu să creadă că cineva putuse săvârși o asemenea mișelie. Dar după ce l-a pus pe om să repete cele afirmate, a rămas încremenit, ca lovit de trăsnet. Revenindu-și, a scos un strigăt aprig de răzbunare și s-a năpustit spre palatul ducal, unde se adunaseră dogele Barberigo și Consiliul celor zece. Dând buzna în sala de ședințe, fără să mai fie anunțat de cineva, a strigat:

— Serenissimi seniori, vin să-mi iau rămas bun de la domniile voastre! M-am hotărât ca timpul pe care l-aș fi putut consacra republicii să-l consacru de-acum încolo răzbunării. Am fost rănit de moarte atât în suflet, cât și în onoarea mea de militar. Mi s-a furat bunul cel mai de preț și mai scump al inimii mele: mireasa. Iar cel care a făcut acest lucru este cel mai perfid, mai laș și mai josnic dintre oameni, este criminalul duce de Valentinois! Vă rog să nu vă supărați, stimați seniori, dacă vorbesc astfel despre un om care se laudă că face arte din nobile și că se află sub protecția domniilor voastre. Știu că minte, că e un fratricid, un asasin, un uzurpator al bunurilor altora și un opresor al celor nevinovați. Lașitățile și crimele sale l-au făcut nedemn e orice titlu, după cum este nedemn de viața pe care o voi curma cu sabia asta! Ducele este un ticălos, nu

respectă nici măcar legile pe care le respectă până și popoarele cele mai barbare, cum sunt, de pildă, legile ospitalității și ocrotirea unei fecioare, pe care era obligat să o apere, nu s-o fure și s-o batjocorească. Așa că, serenissimi seniori, jignirea pe care mi-a adus-o dezonorându-mi mireasa a adus-o de fapt Republicii, întrucât sunt condotierul acestei Republici. E adevărat că acest ticălos s-ar fi convenit să moară de mâna tatălui său și nu de a mea, dar cum tatăl său e la fel de ticălos ca și el, mă voi duce să-l pedepsesc eu însumi, chiar dacă pentru asta va trebui să-mi pierd viața.

Consiliul celor zece i-a dat dreptate generalului ultragiāt. Totuși, n-au vrut să-l lase pe el să-și primejduiască viața și l-au trimis imediat la Imola pe Ludovic Manenti, secretarul Consiliului celor zece, ca să-i transmită lui Cezar nemulțumirea serenissimei republici pentru ultrajul adus condotierului său. În același timp, Dogele l-a rugat pe ambasadorul Franței în Veneția să intervină pe lângă ducele de Valentinois și – în numele regelui Franței – să-l someze să trimită la Veneția mireasa furată.

Cei doi mesageri au mers împreună la Imola, comunicându-i lui Cezar ceea ce aveau de comunicat. Acesta îi ascultă cu atenție și, prefăcându-se profund mirat de cele auzite, negă hotărât că el ar ști ceva despre crimă, îngăduindu-le lui Manenti și ambasadorului Franței să-i caute pe criminali, în vreme ce el însuși va întreprinde cercetări amănunțite. Ducele păru a fi de o atât de mare bunăvoință, încât cei doi au crezut o vreme că e într-adevăr nevinovat.

Începându-și cercetările, mesagerii se îndreptară spre locul unde se săvârșise răpirea. Acolo au găsit cadavrele celor morți și au aflat de la un țaran că văzuse un călăreț mascat ducând cu sine o femeie, care plângea și se zbătea amarnic în brațele lui. Numai că acel călăreț a părăsit repede drumul cel mare și, luând-o peste țarini, s-a topit ca o umbră în direcția unei case izolate. O bătrână îl văzuse intrând în acea casă. Numai că în noaptea următoare casa a dispărut ca prin farmec. Aici lucrurile s-au împotmolit, fiindcă nimeni nu putea spune ce se întâmplase cu cea pe care o căutau, pentru că cei ce locuiseră în casă nu mai erau și nu mai era nici casa.

Manenti și ambasadorul Franței s-au întors la Veneția, relatând cele spuse de către ducele de Valentinois, povestind în amănunt cele văzute de ei. Nimeni nu se îndoia de vinovăția lui Cezar, dar nimeni nu putea dovedi că era vinovat. Așa că serenissima republică a Veneției – care din pricina războiului cu turcii nu se putea certa cu Papa – îi interzise lui Carracciolo orice răzbunare. Scandalul se potoli, apoi se stinse de la sine, iar până la urmă nimeni nu mai vorbi despre răpirea miresei generalului.

Cu toate distracțiile de peste iarnă, Cezar nu renunță la planul de cucerire a orașului Faenza. Așa că de îndată ce s-a desprimăvărat, s-a și îndreptat către oraș, postându-și trupele peste drum de castel. Izbutind să facă o breșă în zid, a ordonat soldaților să pornească la atac. Dar în ciuda curajului său și al ostașilor săi, atacul a fost respins de Astor, care a apărat breșa în vreme ce femeile aruncau de sus, de pe ziduri, cu bolovani și cu trunchiuri de copaci în capul asediatorilor.

După o oră de luptă înverșunată, Cezar a fost nevoit să se retragă, lăsând în șanțurile din jurul orașului peste două mii de morți și răniți, printre care și pe Valentin Farneze, unul dintre cei mai bravi condotieri i săi.

Atunci Cezar, văzând că nu izbutise să vină de hac etății, transformă asediul în blocadă. Toate drumurile pre Faenza au fost închise, toate legăturile au fost întrerupte și cum la Cesena oamenii începuseră a se răzvrăti, l-a pus guvernator în oraș pe Ramiro d'Orco, dându-i puteri depline de viață și de moarte asupra ocuitorilor. Apoi

așteptă liniștit în fața orașului ca foamea să-i scoată pe locuitori dintre zidurile pe care le apărau cu atâta înverșunare. Într-adevăr, după o lună, timp în care cei din Faenza înduraseră cumplitele chinuri ale foamei, câțiva parlamentari veniră la Cezar ca să-i propună pacea. Cezar, care mai avea și alte treburi în Câmpia romană, s-a arătat gata să încheie pacea atât de mult râvnită, așa că orașul s-a predat, cu condiția ca nimeni să nu se atingă nici de persoana, nici de bunurile locuitorilor săi. În privința lui Astor Manfredi, tânărul suveran al Faenzei, trebuia să i se dea dreptul să se retragă oriunde voia, fără a i se îngrădi libertatea.

Condițiile păcii au fost respectate cu strictețe. Numai că Cezar, vrând să-l vadă pe Astor, pe care nu-l cunoștea, a fost cuprins de o pasiune ciudată față de acel copil andru frumos ca o femeie. L-a păstrat deci pe lângă sine, în armată, onorându-l ca pe un prinț și manifestându-și față de el marea sa prietenie. Apoi, într-o zi Astor a dispărut, așa cum dispăruse și frumoasa logodnică a lui Carracciolo. Însuși Cezar s-a arătat foarte neliniștit, spunând tuturor că probabil fugise. Și ca fuga să pară credibilă, a trimis soldați să-l caute în toate direcțiile.

La un an de la acea dublă dispariție, niște oameni au găsit în apele Tibrului, nu departe de castelul San-Angelo, trupul unei femei tinere și deosebit de frumoase, cu mâinile legate la spate și cadavrul unui tânăr la fel de frumos, care mai avea încă la gât funia cu care fusese sugrumat. Femeia era logodnica lui Carracciolo, tânărul era Astor Manfredi. Cezar se folosise de amândoi pentru a-și satisface plăcerile, apoi, când se plictisise de ei, îi aruncase în Tiberu.

Cucerirea orașului Faenza i-a adus lui Cezar titlul de duce al ținuturilor romane, conferit în plin Consistoriu de către Papă și apoi ratificat de către regele Ungariei, de republica Veneția și de regii Castiliei și ai Portugaliei. Vestea acestei ratificări a ajuns la Roma în ajunul zilei în care poporul obișnuia să sărbătorească aniversarea întemeierii Orașului Etern. Sărbătoarea, care data încă de pe vremea lui Pomponius Lactus, a dat o mai mare strălucire evenimentului pe care-l trăia suveranul său. În semn de bucurie, s-a tras cu tunul toată ziua. Seara, au fost organizate iluminații cu facle și focuri de artificii. În toiul nopții, prințul de Squillace, fratele mai mic al lui Cezar, însoțit de cei mai de seamă seniori ai nobilimii romane, au străbătut străzile orașului, purtând torțe în mâini și strigând:

— Trăiască Papa Alexandru! Trăiască Cezar! Trăiască familia Borgia!

În vremea asta, ambiția lui Cezar creștea odată cu victoriile sale. De îndată ce s-a văzut stăpân pe Faenza, ațâțat de familia Mariscotti, vechii dușmani ai familiei Bentivoglio, Cezar și-a ațintit privirile asupra Bolognei. Dar Gian de Bentivoglio, ai cărui strămoși stăpâniseră din timpuri imemorabile acel oraș, nu numai că și-a luat măsurile necesare pentru a face față unei îndelungate rezistențe, dar s-a mai pus și sub protecția Franței. Așa că de îndată ce-a aflat că Cezar se îndrepta, cu toată armata, către granițele Bolognei, a trimis imediat un curier la Ludovic al XII-lea, rugându-l să-și țină cuvântul și să-l ajute. Ludovic și l-a ținut, cu probitatea lui exemplară și când Cezar a ajuns în fața Bolognei, a fost poftit de către regele Franței să nu întreprindă nimic împotriva aliatului său, Bentivoglio. Dar cum Cezar nu era omul care să dea îndărăt în fața unor astfel de argumente, i-a pus lui Bentivoglio niște condiții pe care acesta le-a acceptat imediat, fericit să scape fie și cu acest preț. I-a cerut mai întâi să-i dea castelul Bolonese, o fortăreață situată între Imola și Faenza, apoi un tribut anual de nouă mii de ducați și întreținerea a o sută de soldați înarmați și a două mii de pedestrași.

În schimbul acestor avantaje, Cezar i-a mărturisit lui Bentivoglio că sosirea lui în Bologna se datora insistențelor familiei Mariscotti. Întărit cu contingentul noului său aliat, Cezar s-a îndreptat spre Toscana. Dar abia a apucat să părăsească orașul, că Bentivoglio, poruncind să se închidă porțile, l-a pus pe fiul său Hermes să-l ucidă cu mâna sa pe Agamemnon Mariscotti, în vreme ce soldații îi masacrau pe cei treizeci și patru de fii, fiice și nepoți și pe cele două sute de neamuri și de prieteni ai acestei familii. La acel masacru au luat parte cei mai nobili tineri din Bologna, pe care Bentivoglio i-a silit să-și păteze mâinile de sânge, ca să-i fie cât mai atașați de teama unor represalii asemănătoare.

Planurile lui Cezar în legătură cu Florența începuseră a nu mai fi un mister pentru nimeni. Încă din luna ianuarie, îi trimisese la Pisa pe Raniero de la Sassetta și pe Pietro da Gamba Corti, cu o mie două sute de ostași. De îndată ce isprăvisese cucerirea micilor cetăți din Câmpia romană, către același oraș se îndrepta cu noi detașamente Oliverotto da Ferma. La rândul său, Cezar își întărise oștirea cu cei o sută de soldați înarmați și cu cei două mii de pedestrași pe care izbutise să-i smulgă Veneției. Se întâlnise apoi cu Vitellozzo Vitelli și cu Orsini, care-i mai aduseseră și ei vreo trei mii de soldați, așa încât avea sub ordinele sale – fără a mai pune la socoteală ostașii trimiși la Pisa – șapte sute de oameni înarmați și cinci mii de pedestrași. Totuși, în ciuda acestei formidabile armate, n-a intrat în Toscana decât – a declarat – pentru a se îndrepta spre Roma, oferindu-se să plătească cu bani peșin toate alimentele de care avea nevoie pentru armată. Dar după ce a trecut de defileul din munți și a ajuns la Barberino, văzând că orașul era prosper și că nimeni nu se gândise să-l apere, a uitat și de prietenie și de cuvântul dat, impunând orașului condiții ca și cum l-ar fi cucerit. Condițiile au fost următoarele: 1. Pietro de Medici, rudă și aliat al lui Orsini, să fie repus în vechile sale drepturi.

2. Șase burghezi din oraș, desemnați de Vitellozzo, să fie uciși drept pedeapsă pentru moartea lui Paolo Vitelli, executat pe nedrept de către florentini.

3. Senioria Florenței să nu dea nici un ajutor seniorului din Piombino pe care Cezar urmărea să-l deposedeze de Statele sale.

4. Republica să-l ia pe Cezar în slujba sa, cu un salariu corespunzător meritelor sale.

Numai că în timp ce ducele de Valentino negocia toate aceste lucruri cu Florența, primi din partea lui Ludovic al XII-lea ordinul de a se pregăti – așa cum făgăduise – să-l urmeze cu armata în Neapole. Cezar nu îndrăzni să nu-și țină cuvântul față de puternicul său Hat. Porunci deci să i se răspundă că era la ordinele ale. Și cum florentinii nu știau că era obligat să părăsească Toscana, le puse în vedere că se va retrage numai cu condiția să i se plătească un tribut de treizeci i șase de mii de ducați de aur pe an, cu care să poată plăti trei sute de oșteni gata oricând să vină în ajutorul Republicii, dacă aceasta s-ar fi aflat la strâmtoare.

Între timp, oricât de grăbit ar fi fost Cezar să plece, își spuse că în trecere prin Piombino n-ar fi rău să cucerească acest oraș. Așa că intră ca la el acasă pe pământurile lui Gian al IV-lea d'Appiano. Numai că acesta, prevăzător, își distrusese propria-i țară, arsese furajele, tăiasse copacii și otrăvisese cele câteva fântâni cu apă bună de băut. Acest lucru nu l-a împiedicat totuși pe Cezar să pună mâna, în câteva zile, pe orașele Severeto, Scarlino, pe insula Elba și pe orașul Pianosa. A fost însă obligat să se oprească în fața castelului Pianosa, care rezista cu înverșunare. Or, cum armata lui

Ludovic al XII-lea își continua zi și noapte drumul spre Roma și, cum în 27 iulie a primit un nou ordin din partea regelui Franței să i se alătore cât mai grabnic, Cezar a plecat chiar a doua zi, lăsându-i pe Vitellozzo și pe Gian-Paolo Baglioni să continue asediul castelului Pianosa.

În vremea asta, Ludovic al XII-lea înainta spre Neapole, dar nu cu clocotitoarea lipsă de prevedere a lui Carol al VIII-lea, ci cu prudenta circumspecție care-l caracteriza. În afară de alianța sa cu Florența și cu Roma, mai semnase un tratat secret cu Ferdinand Catolicul, regele Spaniei, care pretindea că are – prin casa de Duras – aceleași drepturi asupra regatului Neapole pe care le avea și Ludovic al XII-lea prin casa de Anjou. În urma acestui tratat, cei doi regi își împărțiseră dinainte regatul Neapolelui și anume: Ludovic al XII-lea urma să ia în stăpânire pământurile din Labur și Abruzzi, cu titlul de rege al Neapolelui și al Ierusalimului. Ferdinand își rezervase pământurile din Calabria și titlul de duce al acelei provincii-împărțeala avea toate șansele să fie dusă la bun sfârșit, cu atât mai mult cu cât Frederic continua să creadă că bunul și fidelul său prieten Ferdinand Catolicul avea să-i îngăduie să revină în orașele și fortărețele sale. Sigur că treaba asta nu era prea cinstită din partea lui, mai ales când era săvârșită de un rege căruia i se spunea Catolicul. Dar pe Ludovic al XII-lea prea puțin îl interesa acest lucru, din moment ce putea profita de o trădare pe care n-o săvârșise el.

Armata franceză, căreia trebuia să i se alătore armata ducelui de Valentinois, era alcătuită dintr-o mie de lăncieri, patru mii de elvețieni și șase mii de gasoni și aventurieri. Pe de altă parte, Filip de Rarcjenstem conducea pe mare șaisprezece corăbii bretone și provensale și trei caracuri¹¹ genoveze, cu șase mii cinci sute de oameni gata de debarcare.

Regele Neapolelui nu putea opune acestei numeroase armate decât șapte sute de oameni înarmați, șase sute de călăreți și șase mii de infanteriști Comandați de Colonna, pe care îl luase în solda sa după ce Papa îl alungase din Statele pontificale. Mai conta pe Gonzalv de Cordova, care trebuia să i se alătore la Gaete și căruia, în prea marea lui încredere, îi deschisese porțile tuturor fortărețelor din Calabria.

Din păcate, siguranța pe care i-o inspirase lui Frederic fostul său aliat Ferdinand Catolicul n-a durat prea mult. Căci sosind la Roma, ambasada Franței și ai Spaniei i-au prezentat Papei tratatul semnat la Granada în 11 noiembrie 1500, între Ludovic al XII-lea și Ferdinand Catolicul, tratat care până atunci rămăsese secret.

Alexandru al VI-lea, foarte prevăzător față de viitor, rupsesse prin moartea lui Alfons, soțul Lucreției, orice legătură cu casa de Aragon. Cu toate acestea, nu s-a arătat chiar de la început de acord cu acel tratat. Atunci cei doi ambasadori i-au explicat că tot aranjamentul fusese făcut numai pentru a putea oferi prinților creștini un nou pretext de a ataca Imperiul otoman. În fața unui astfel de argument, e lesne de înțeles că Papa a trebuit să cedeze. Așa că în 25 iunie a adunat consistoriul, declarându-l pe regele Neapolelui decăzut din drepturile sale.

Aflând despre sosirea armatei franceze la Roma, despre trădarea aliatului Ferdinand Catolicul al Spaniei, cât și despre decăderea din drepturile sale de rege al Neapolelui, Frederic și-a dat seama că totul era pierdut. Totuși, n-a vrut să se spună că și părăsise regatul fără a fi încercat să-l apere. Așa că le-a poruncit lui Fabricio Colonna și lui Ranuzio de Marciano, cei doi noi condotieri ai săi, să-i oprească pe francezi la Capua, cu trei sute de ostași înarmați și cu trei mii de infanteriști. El, împreună cu

Prosper Colonna și cu restul armatei, trebuia să apere orașul Neapole, făcând față spaniolilor ce amenințau dinspre Calabria.

Abia a apucat Frederic să dea acele porunci, că d'Aubigny, trecând Vulturna, a asediat Capua, încercuind cu ostile sale orașul, din ambele părți ale fluviului. Ajunși în fața zidurilor, francezii și-au așezat tunurile și au început să tragă, spre groaza sărmanilor asediați. Mulți dintre ei, străini de oraș, au rupt-o la fugă, căutând un loc unde să se adăpostească. Astfel, chiar de la primul asalt dat de francezi, deși respins cu mult curaj de Fabricio Colonna, în oraș s-a răspândit o spaimă atât de mare și de oarbă, încât toată lumea a cerut să se deschidă larg porțile. Cu greu a putut bietul Colonna să facă toată acea mulțime să priceapă că trebuia să profite de eșecul asediatorilor pentru a obține din partea lor măcar o capitulare cât de cât convenabilă. După ce, în sfârșit, mulțimea i-a dat dreptate, Colonna și-a trimis parlamentarii la d'Aubigny, care a stabilit o conferință peste trei zile, în care să se hotărască modul de predare a orașului. Dar asta nu era o treabă pe măsura lui Cezar. Rămas mai discute cu Papa, ajunse din urmă armata franceză, cu o parte din trupele sale, chiar în ziua în care urma să aibă loc conferința. Or, o capitulare oarecare i-ar răpiti partea de profit, precum și plăcerea pe care i-ar produs-o asediul unui oraș atât de bogat și de populat cum era Capua. Așa că a început, de unul singur, să ducă tratative cu străjerul care avea grijă de una din porțile orașului, tratative plătite cu aur greu, care constituie întotdeauna argumentul cel mai eficient în astfel de situații. Așa că în momentul în care Fabricio Colonna discuta cu căpitanii francezi, se auziră dintr-odată strigăte puternice și vaiete. Fără să prevină pe nimeni, Cezar Borgia împreună cu fidela sa armată intraseră în oraș și începuseră a sugruma ostașii garnizoanei, care, știind că dorita capitulare era ca și semnată, nu mai aveau de ce să fie vigilenți. Văzând ce se întâmplă, francezii se năpustiră în oraș cu atâta înverșunare, încât asediații n-au mai încercat nici măcar să se apere, nimeni și nimic nu-i mai putea opri. Măcelul și jaful s-au dezlănțuit cât ai clipi. În zadar au încercat Fabricio Colonna, Ranuzio de Marciano și don Ugo de Cardona se opună francezilor și spaniolilor. Primii doi au fost luați prizonieri, iar al treilea, rănit de o arbaletă, a căzut în mâinile ducelui de Valentinois. Șapte mii de locuitori au fost masacrați pe străzi; printre ei s-a aflat și trădătorul care-i deschisese poarta lui Cezar. Bisericile au fost jefuite, mănăstirile de maici, prădate. O parte din acele tinere fecioare s-au aruncat în fântâni sau în fluviu pentru a scăpa de soldații care le urmăreau. Trei sute dintre cele mai nobile femei din oraș s-au refugiat într-un turn. Dar ducele de Valentinois a spart porțile turnului, și-a ales pentru sine patruzeci dintre cele mai frumoase, iar pe celelalte le-a predat soldaților, să-și bată joc de ele. Jaful a durat trei zile.

Capua cucerită, Frederic a înțeles că era inutil să mai încerce să se apere. S-a închis deci în Castel-Nuovo și a îngăduit orașelor Gaete și Neapole să trateze cu învingătorul. Gaete a scăpat de jaf plătind șaiszeci de mii de ducați de aur, iar Neapole predând castelul lui d'Aubigny, cu condiția ca acesta să-l conducă pe Frederic, cu banii, bijuteriile și mobilele sale, în insula Ischia, unde să rămână împreună cu familia sa vreme de șase săptămâni, la adăpost de orice ostilitate. Acea capitulare a fost respectată cu fidelitate și de o parte și de cealaltă: d'Aubigny a intrat în Neapole, iar Frederic s-a retras în Ischia.

Astfel a căzut, pentru a nu se mai putea ridica niciodată, acea ramură a casei de Aragon care domnise șaiszeci și cinci de ani. Frederic, care era șeful ei, a cerut și a

obținut un pașaport pentru a trece în Franța, unde Ludovic al XII-lea i-a acordat ducatul de Anjou și o rentă de treizeci de mii de ducăți, cu condiția să nu mai părăsească niciodată regatul, unde a și murit, în 9 septembrie 1504. Fiul său cel mare, don Ferdinand, duce de Calabria, s-a retras în Spania, unde i s-a îngăduit să se însoare de două ori, dar cu două femei despre care se știa că nu fac copii. A murit în 1550, fără să lase urmași. Alfons, cel de-al doilea fiu, care și-a urmat tatăl Franța, a murit otrăvit – se zice – la Grenoble, în vârstă de douăzeci și doi de ani. În sfârșit Cezar, cel de-al treilea fiu, a murit la rândul său la Ferrara, înainte de a apuca să împlinească optsprezece ani. Cât despre Carlotta, fiica lui Frederic, ea s-a măritat în Franța cu Nicolas, conte de Laval, amiral, guvernatorul provinciei Bretagne. Din această căsătorie s-a născut o fată, Ana de Laval, care s-a măritat cu contele Francois de la Trimouille și prin ea s-a transmis casei de la Trimouille drepturile pe care le-a revendicat asupra agatului celor două Sicilii. Cucerirea Neapolelui i-a redat ducelui de Valentinois libertatea. A părăsit deci armata franceză, după ce a primit noi asigurări de prietenie din partea lui Ludovic al XII-lea și a revenit la asediul orașului Piombio, pe care fusese silit să-l întrerupă.

În vremea asta, Papa începu să viziteze cuceririle fiului său în Câmpia romană, însoțit de fiică-sa, Lucreția, care în sfârșit se împăcase cu ideea morții soțului și care parcă nu se bucurase niciodată din partea tatălui ie o iubire mai pătimașă ca acum. Întorcându-se la Roma, Papa o obligase să locuiască în propriile lui apartamente, nevrând s-o părăsească nici o clipă.

Ca urmare a reizbucnirii acestei iubiri pontificale, Alexandru al VI-lea a dat două bule papale prin care orașele Nepi și Sermoneta au fost ridicate la rangul de ducate: unul a fost dăruit lui Gian Borgia, bastard al Papei, iar celălalt lui Roderic de Aragon, fiul Lucreției și al lui Alfons. Moșiile familiei Colonna au revenit celor două ducate.

Dar în afară de asta, Alexandru visa la o nouă sporire a averii sale. Atunci a pus la cale căsătoria Lucreției cu Alfons d'Este, fiul ducelui Hercule de Ferrara, rugându-l totodată și pe regele Franței să pună o vorbă bună în realizarea acestei încuscrii. Or, cum Sanctitatea Sa se afla într-o pasă bună, află în aceeași zi vestea că Piombio se predase ducelui de Valentinois și că ducele Hercule de Ferrara acceptase să se încuscrească cu Papa.

Veștile erau într-adevăr de o mare importanță pentru Papă, dar fiecare în felul ei. Astfel, vestea căsătoriei doamnei Lucreția cu moștenitorul prezumtiv al ducatului de Ferrara a fost primită cu bucuria unui parvenit. Ducele de Valentinois a fost imediat poftit la Roma pentru a lua parte la bucuria familiei.

În ziua când vestea a fost adusă la cunoștința locuitorilor Romei, guvernatorul castelului San-Angelo a primit poruncă să tragă cu tunul din sfert în sfert de oră, începând de la prânz și până la miezul nopții. La ceasurile două, Lucreția, în rochie de mireasă, însoțită de cei doi frați ai ei – ducele de Valentinois și ducele de Squillace – a ieșit din Vatican, urmată de toată nobilimea din Roma și s-au dus să mulțumească Domnului, la biserica Santa-Maria del Popolo – unde fuseseră îngropați ducele de Gandia și cardinalul Gian Borgia —, pentru favoarea pe care o acordase familiei Borgia-Seara, însoțită de aceeași calcadă, dar care părea și mai strălucitoare la lumina torțelor și a focurilor de artificii, Lucreția a străbătut tot orașul, întâmpinată cu strigătele de: „Trăiască Papa Alexandru al VI-lea! Trăiască ducele de Ferrara!” pe care le scoteau crainicii îmbrăcați în mătase cu fireturi de aur.

A doua zi, s-a dat zvon prin oraș că, în cele trei zile cât urma să țină serbările, într-una va avea loc o luptă cu tauri, în genul celor din Spania și că începând din luna octombrie – în care se aflau atunci – și până în prima zi a Paștelui, pe străzile Romei vor fi îngăduite mascaradele. Acestea erau serbările organizate pe stradă. Cât despre cele din interiorul Vaticanului, e mai dificil să vorbim. Căci după spusele lui Burchard, martor ocular, iată cam despre ce era vorba: „În ultima duminică din luna octombrie, spune el, cincizeci de curtezane mâncară seara în palatul apostolic, în camera ducelui de Valentinois și după masă dansară cu scutierii și cu servitorii, mai întâi îmbrăcate, pe urmă goale-puşcă. După cină, servitorii au scos masa din cameră, iar jos, pe dalele de piatră, au aşezat simetric o mulțime de candelabre și au presărat o sumedenie de castane, pe care cele cincizeci de femei goale trebuiau să le adune mergând în patru labe printre candelabrele cu lumânări aprinse. Papa Alexandru, doamna Lucreția și ducele de Valentinois, care priveau cel spectacol de la tribună, le încurajau pe cele mai istețe prin aplauze, acestea urmând să primească, drept premiu, jartiere brodate, papuci de catifea și bonete cu fir de aur și cu dantele. Apoi se trecea la noi distracții și...”

Cerem iertare cititorilor și mai ales cititoarelor noastre. Dar după ce am găsit de bine, de rău, expresiile necesare pentru prima parte a acestui spectacol, iată că e căutăm zadarnic pentru cea de a doua. Ne vom mulțumi să spunem că, așa cum se dăduseră premii pentru iscusință, acum se dădeau premii pentru dezmăț și bestialitate.

La câteva zile după acea seară ciudată, care amintea într-un fel de vechile orgii de pe vremea lui: Tiberiu, Nero și Heliogabal, Lucreția, îmbrăcată într-o rochie somptuoasă de brocart țesut cu fir de aur – a cărei trenă era dusă de un grup de tinere îmbrăcate în alb și cu cununi de trandafiri pe frunte – ieși din palat, în sunetele trompetelor și ale trâmbițelor, călcând pe covoarele întinse pe străzile parcurse, însoțită de o mulțime de cavaleri nobili, precum și de cele mai frumoase femei din oraș, se îndreptă spre Vatican unde, în Sala Paulină, o așteptau Papa, ducele de Valentinois, don Ferdinand – trimisul ducelui Alfons – și cardinalul d'Este, vărul ducelui. Papa se așeză de o parte a mesei, oaspeții din Ferrara de cealaltă parte, în picioare. Doamna Lucreția înainta spre masă și don Ferdinand îi puse în deget verigheta. Ceremonia odată isprăvită, cardinalul d'Este se apropie la rândul său și-i dădu miresei patru inele deosebit de frumoase în care erau încastrate pietre prețioase dintre cele mai rare și mai scumpe.

Atunci Papa porunci să se aducă un castron adânc de aur și fildeș din care scoase o mulțime de giuvaere, lanțuri de aur și coliere de perle și de diamante, inele și cercei; munca pentru confecționarea lor fusese tot atât de scumpă ca și aurul și nestematele din care erau făcute. Papa își rugă fiica să accepte acele „modeste” bijuterii până ce avea să le primească pe cele pe care soțul ei făgăduise să i le dăruiască el însuși și care, cu siguranță, aveau să fie demne de ea. Lucreția acceptă darurile tatălui, manifestându-și din plin bucuria.

Apoi se retrase în sala vecină, sprijinindu-se de brațul Papei și urmată de doamnele care o însoțeau, lăsându-l pe ducele de Valentinois să facă onorurile Vaticanului. Seara, invitații se adunară din nou și, în vreme ce afară ardeau faciele și focurile de artificii, cei din palat dansară până la trei noaptea.

Ceremonia căsătoriei odată încheiată, Papa și ducele de Valentinois se ocupară de pregătirile de plecare. Papa, care dorea un voiaj cu mare pompă, spori suita fiicei

sale, pe lângă cei doi cumnați ai ei și gentilomi veniți cu don Ferdinand, cu tot senatul din Roma și cu toți seniorii romani care, datorită averilor lor, își puteau permite să etaleze niște veșminte de o rară bogăție și frumusețe atât pentru ei, cât și pentru slugile lor. În acea splendidă suită se remarcă Oliviero și Ramiro Mattei, fiii lui Pietro Mattei, cancelarul orașului Roma, precum și o fată pe care Papa o avusese cu o altă femeie, nu cu Roza Vanozza. Din suită mai avea parte și Francesco Borgia, cardinal de Cosenza, egat a latere, care trebuia s-o însoțească pe Lucreția până la granița Statelor eclesiastice. La rândul său, ducele de Valentinois a trimis mesageri în toate Statele din Câmpia romană pentru ca Lucreția să fie primită ca și cum le-ar fi fost suverană și stăpână. Statele au început imediat să se pregătească pentru împlinirea poruncii ducelui.

Între timp, mesagerii i-au comunicat temerea lor că orașul Cesena nu-i va putea îndeplini dorința. Și nu i-o putea îndeplini, pentru că Ramiro d'Orco, guvernatorul lăsat de Cezar să aibă grijă de oraș, veghind să nu se răscoale, ordonase ca fiecare al șaselea cetățean să fie ucis pe eșafod de sabia călăului. Într-o astfel de situație, nimeni nu mai trăgea nădejde să obțină vreun zâmbet de bucurie de la niște oameni îndoliați, care-și plângeau morții. Dar ducele de Valentinois a luat imediat măsuri de înlăturare a acestei stări de lucruri, cu o promptitudine și o eficacitate care nu-i aparțineau decât lui. Într-o bună dimineață, locuitorii din Cesena descoperiră un eșafod înălțat în piață, iar pe eșafod trupul tăiat în patru al unui decapitat. Mortul măcelărit astfel nu era altul decât guvernatorul orașului, Ramiro d'Orco. Nimeni nu știa cine a ridicat acel eșafod în toiu nopții, nici cine fuseseră călăii care au putut să ducă la îndeplinire, cu sânge rece, acea îngrozitoare pedeapsă.

Florența întrebându-l pe Machiavelli, legatul său la Cesena, ce credea el despre acea moarte, acesta răspunse:

— Magnifici seniori! Nu vă pot spune nimic în legătură cu execuția lui Ramiro d'Orco decât că Cezar Borgia este singurul care înalță și coboară oamenii după meritele lor!

Ducele de Valentinois nu se înșelase în previziunea sa: viitoarea ducesă de Ferrara a fost admirabil primită în toate orașele pe unde a trecut și mai ales în Cesena.

În timp ce Lucreția mergea la Ferrara să-l întâlnească pe cel de-al patrulea soț al ei, Papa Alexandru și ducele de Valentinois hotărâră să facă un turneu prin ultima cetate cucerită și anume ducatul de Piombino. Scopul aparent al acestei călătorii era jurământul pe care noii supuși trebuiau să-l depună în fața lui Cezar. Scopul real: să pună bazele – în capitala lui Giacomo d'Appiano – ale unui arsenal în apropiere de Toscana, la care Papa nu voia să renunțe pentru nimic în lume.

Plecară deci amândoi din portul Corneto, cu șase galere, însoțiți de un mare număr de cardinali și de prelați și în aceeași seară ajunseră la Piombino. Curtea pontificală a rămas câteva zile în acel oraș, pentru ca ducele de Valentinois să fie recunoscut de către locuitori, dar și pentru a asista la câteva slujbe religioase, dintre care cea mai importantă a avut loc în a treia duminică din postul Paștelui, ținută de cardinalul de Cosenza, la care a asistat și Papa, cu toți cardinalii și fiul său. Apoi, îmbinând treburile bisericesti cu distracțiile, Papa le-a poftit pe cele mai frumoase fete din Piombino, rugându-le să danseze, în fața lui, dansurile lor naționale. După care au urmat niște ospete pantagruelice. Papa s-a înfruptat din toate, pe săturate, fără nici un fel de remușcare că nu ținea post asemenea miorlăiți creștini. De fapt, toate acele

serbări aveau drept scop risipirea unei mari sume de bani, sortiți să-l facă popular în oraș pe ducele de Valentinois, obligându-i pe locuitori să-l uite pe acel sărman Giacomo d'Appiano.

După Piombino, Papa și fiul său vizitară insula Elba, unde n-au stat decât atâtă cât a fost necesar să cerceteze vechile fortificații și să dea porunci pentru instruirea altora noi. Apoi, iluștrii călători s-au îmbarcat pentru a reveni la Roma. Dar iată că timpul s-a schimbat brusc și Papa, nevrând să intre în Porto Ferrajo, a rămas cinci zile pe galera sa, care nu avea provizii decât pentru două zile. Vreme de trei zile, Papa n-a trăit decât cu câțiva pești fripți și aceia pescuiți cu multă caznă, din cauza timpului.

În sfârșit, au zărit orașul Corneto. Ducele, care se afla pe o altă corabie, văzând că vasul nu poate acosta, s-a aruncat într-o luntre și a ajuns la mal. Cât despre Alexandru, el a fost constrâns să-și continue drumul până la Pontercole, unde a ajuns, în sfârșit, după ce a fost zgâlțâit de furtună atât de violentă, încât toți cei care-l însoțeau arătau ca și cum ar fi fost bătuți, fie din pricina răului de mare, fie de spaima morții. Numai Papa nu s-a temut nici o secundă, stând tot timpul cât a durat furtuna pe punte, în jilțul său, invocând numele Domnului și făcându-și semnul crucii.

În sfârșit, galera a intrat în rada portului Pontercole unde Papa a coborât și, trâmțiându-și slujitorii să caute niște cai la Corneto, s-a întâlnit cu fiul său Cezar, care-l aștepta în oraș. Apoi, plecând amândoi în zori, s-au întors prin Civita-Vecchia și Palo și au intrat în Roma, din care lipsiseră o lună de zile.

Cam în același timp a sosit și cardinalul d'Albret, însoțit de cei doi infanți din Navarra. Au fost primiți cu onorurile rangului lor, dar mai ales cu cele convenite celor doi cumnați ai ducelui de Valentinois, care făcea mare caz de încuscrirea cu ei.

Între timp, a venit vremea ca ducele de Valentinois să reia șirul cuceririlor sale. Cum, cu un an în urmă, Papa proclamase decăderea din drepturi a lui Iulius Cezar de Varano asupra fiefului său Camerino, care revenise Camerei apostolice – ca pedeapsă că-l omorâse pe fratele său Rodolfo și se oferise să-i primească pe dușmanii Sanctității Sale —, Cezar a părăsit Roma ca să pună în aplicare ordinul tatălui său. Ajuns la granița Perugiei, provincie ce aparținea locotenentului său Paolo Baglioni, îi trimise pe Oliverotto da Fermo și pe Gravina Orsini să pustiească granițele provinciei Camerino. În același timp îl rugă pe Guido d'Ubaldo din Montefeltro, duce de Urbino, să-i dea soldații și artileria sa pentru a-l ajuta în această acțiune.

Nefericitul duce de Urbino, care era în cele mai bune relații cu Papa și care nu avea nici un motiv să nu se încreadă în Cezar, nu cutează să-l refuze. Dar chiar în ziua în care trupele ducelui de Urbino porniră la drum spre Camerino, trupele ducelui Valentinois intrară în ducatul de Urbino și puseră mâna pe Cagli, unul dintre cele patru orașe ale aceluia mic Stat. Înțelegând ce-l așteaptă, dacă ar fi încercat să opună rezistență, ducele fugi, îmbrăcat țărănește. Așa că în mai puțin de opt zile Cezar deveni stăpân pe ducatul său, dar nu și pe fortărețele Maiolo și San-Leo, care n-au acceptat să se predea.

Imediat după asta, ducele de Valentinois s-a îndreptat spre Camerino, care continua să reziste, susținut de prezența seniorului său, Iulius-Cezar de Varano și a celor doi fii, Venantio și Annibal. Fiul cel mare, Gian-Maria, fusese trimis de către tatăl său la Veneția.

Prezența lui Cezar facilita discuțiile dintre asediați și asediatori. S-a redactat o capitulare prin care Varano s-a angajat să predea orașul, cu condiția ca atât el, cât și fiii

lui să plece teferi, luându-și mobilele, banii și echipajele. Dar nu asta era și dorința lui Cezar. Profitând de relaxarea pe care vestea capitulării o adusese, cum era de altfel și firesc, în rândurile ostașilor din garnizoană, se năpusti pe neașteptate în oraș în noaptea dinaintea predării lui și îl prinse pe Iulius-Cezar de Varano, împreună cu cei doi fii; aceștia fură sugrumați aproape imediat de către don Michele Correglia care, deși înălțat, de la rangul de zbir, la cel de căpitan, revenea din când în când la vechea lui meserie.

În vremea asta, Vitellozzo Vitelli, care luase titlul de general al Bisericii și care avea sub ordinele sale trei sute de oameni înarmați și trei mii de pedestrași, urmând instrucțiunile secrete și verbale pe care le primise de la Cezar, continua sistemul de subjugare ce trebuia să învăluie Florența într-o rețea de fier, punând-o într-o zi în situația de a nu se putea apăra. Demn elev al stăpânului său, la școala căruia învățase să se folosească, rând pe rând, de finețea vulpii și de puterea leului, Vitellozzo se înțelese cu câțiva tineri seniori din Arezzo să-i predea orașul.

Între timp, cabala fiind descoperită de seniorul de Pazzi, comisarul republicii florentine, acesta aresta pe doi dintre conjurați. Dar ceilalți, mult mai numeroși decât se putea crede, răspândindu-se imediat prin oraș și strigând „La arme!”, întregul partid republican – care vedea în revoluție singurul mijloc de a se scutura de jugul Florenței – se uni cu ei, îi eliberă pe captivi, puse mâna pe Pazzi și, proclamând restabilirea vechii constituții, asedie citadela unde se refugiase Como de Pazzi, episcopul din Arezzo, fiul comisarului Pazzi. Como, văzându-se încercuit, trimise grabnic un mesager la Florența pentru a cere ajutor. Din nefericire pentru episcop, trupele lui Vitellozzo Vitelli erau mult mai aproape de asediatori decât erau soldații serenissimei republici de cei asediați, așa că, în loc de ajutor, Como s-a trezit cu armata dușmană, comandată de Vitellozzo Vitelli, de Gian Paolo Baglioni și de Fabio Orsini, care-i aduceau cu ei pe cei doi Medici. Aceștia alergau peste tot unde auzeau că există o ligă împotriva Florenței, motiv pentru care îl slujeau acum pe ducele de Valentinois, în nădejdea de a reveni în orașul de unde fuseseră alungați. A doua zi sosi un alt ajutor, în bani și artilerie, trimis de Pandolfo Petrucci. Așa că în 18 iunie citadela Arezzo, care nu primise nici o veste din Florența, a fost obligată să se predea.

Vitellozzo i-a lăsat pe locuitorii din Arezzo să-și păzească singuri orașul, l-a închis pe Fabio Orsini în citadelă, împreună cu o mie de oameni și s-a îndreptat spre Monte-San-Severino, spre Castiglione-Aretino, spre Cortona și spre alte orașe din Valea Chiana, care s-au predat rând pe rând și aproape fără să se apere. Ajuns astfel la zece sau douăsprezece leghe de Florența, dar necutezând să întreprindă nimic împotriva ei fără aprobarea lui Cezar, Vitellozzo îi trimise vorbă ducelui de Valentinois unde anume se află. Acesta, socotind că venise în sfârșit ceasul să dea Florenței lovitura decisivă pe care o amânase atâta, o porni imediat la drum pentru a duce el însuși răspuns fidelilor săi locotenenți.

Dar florentinii, dacă nu-i ceruseră ajutoare comisarului lor, Pazzi, le ceruseră totuși lui Chaumont d'Amboise, guvernatorul Milanului, pus acolo de regele Ludovic al XII-lea. Expunându-i nu numai pericolul ce-i pândea, dar și planurile ambițioase ale lui Cezar, care – după ce ocupase micile principate de la margine, apoi Statele mijlocii —, în orgoliul lui nemăsurat, n-ar fi fost exclus să atace până la urmă și Franța. Or, veștile din Neapole erau destul de neliniștitoare: împotriva contelui d'Armagnac și a lui Gonzalv de Cordoba avuseseră loc mai multe răzmerițe, iar Ludovic al XII-lea putea să aibă

oricând nevoie de Florența, care îi fusese întotdeauna o aliată loială și fidelă. Așa că se hotărî să stăvilească elanul de cuceritor al lui Cezar, poruncindu-i să nu mai facă nici un pas în plus. Iar pentru a-l convinge, porunci căpitanului Imbault să pornească imediat la drum cu patru sute de lăncieri.

Ducele de Valentinois primi, la granița Toscanei, o copie după tratatul semnat între Florența și regele Franței, tratat în care serenissima republică se angaja să-și ajute aliatul împotriva tuturor atacatorilor. Ludovic adăugase acea copie la interzicerea formală trimisă verbal lui Cezar de a nu merge mai departe.

Cezar află totodată că, în afară de cei patru sute de lăncieri ai căpitanului Imbault, în drum spre Florența, Ludovic al XII-lea, sosind la Asti, îl expediase imediat spre Parma pe Ludovic de la Trimouille, cu două sute de oșteni înarmați, cu trei mii de elvețieni și cu un număr considerabil de armament de artilerie. Cezar văzu – atât în tratatul încheiat cu Florența, cât și în armata ce se îndrepta spre această republică – două măsuri ostile luate împotriva sa; cu abilitatea ce-l caracteriza, făcând o întoarcere de o sută optzeci de grade, profită de faptul că nu dăduse locotenenților săi decât instrucțiuni verbale și-i scrisese lui Vitellozzo o scrisoare plină de reproșuri. Îl învinui fără rușine că-l compromisese pentru a-și rezolva interesele sale personale, ordonându-i să dea imediat înapoi florentinilor orașele și fortărețele luate de la ei, amenințându-l că, dacă mai ezita, avea să vină chiar el cu trupele sale să i le ia îndărăt.

După ce trimise scrisoarea, Cezar Borgia plecă imediat la Milano, unde tocmai sosise și Ludovic al XII-lea, spunându-i că orașele cucerite de locotenenții săi fuseseră restituite Florenței; că el habar n-avea ce anume se petrecuse, că fusese calomniat degeaba și, drept dovadă că lucrurile stăteau astfel, îi arătă regelui copia scrisorii fulminante trimise lui Vitellozzo. Îi mai spuse apoi regelui că avea misiunea, din partea Papei, de a reînnoi pe încă optsprezece luni titlul de legat a latere acordat cardinalului d'Amboise, care era mai curând prietenul decât ministrul lui Ludovic al XII-lea. Datorită acestei dovezi publice despre nevinovăția sa, Cezar se împacă imediat cu regele Franței.

Dar asta n-a fost tot. Cum geniul lui Cezar consta ai ales din a ieși basma curată din toate situațiile care l-ar fi putut coborî în ochii lumii, își făcu repede socoteala cam ce foloase ar putea trage din acea pretinsă nesupunere a locotenenților săi. Și cum începuse a se am neliniști din pricina puterii lor, socoti că venise ceasul de a se debarasa de ei și de a se despăgubi înșfăcându-le averile și proprietățile – pentru faptul că nu-și putuse însuși acea Florența care-i scăpase ori de câte ori fusese sigur că va pune mâna pe ea. Și apoi, nu era deloc plăcut ca pe toate acele fortărețe și cetăți din mijlocul Câmpiei romane, din care voia să-și facă un regat, să vadă fluturând un alt steag decât al său. Astfel Vitellozzo posedea Citta di Castello, Bentivroglio deținea Bologna, Gian-Paolo Baglioni era comandant în Perugia, Oliverotto puseze mâna pe Ferr, Pandolfo Petrucci era senior de Sienna; venise în sfârșit vremea a toate aceste cetăți să se afle în mâna unui singur om.

Locotenenții ducelui de Valentinois, la fel ca și cei ai lui Alexandru cel Mare, începuseră a deveni prea puternici și venise vremea ca Cezar Borgia să-i moștenească pe ei dacă nu voia ca ei să-l moștenească pe el.

Ducele de Valentinois obținu deci de la Ludovic al XII-lea trei sute de lăncieri și porni împotriva locotenenților săi.

De îndată ce primi scrisoarea lui Cezar, Vitellozzo Vitelli înțelese că acesta îl sacrificase de teama de a nu fi tras la răspundere de regele Franței; numai că Vitellozzo nu făcea parte dintre victimele pe care le obligi să-și ispășească greșeala strângându-le de gât: era un taur din Câmpia romană care se apăra cu coarnele de cuțitul celui ce voia să-lucidă. De altfel, exemplul lui Varano și Manfredi era încă viu în mintea lui și a muri luptând prețuia mult mai mult decât a te lăsa ucis ca un miel pe un altar de jertfă.

Vitellozzo Vitelli convocă deci la Maggione pe toți cei a căror existență și avere erau amenințate de acest nou capriciu al lui Cezar și anume: pe Paolo Orsini, Gian-Paolo Baglioni, Hermes Bentivoglio, care-l reprezenta pe tatăl său Gian, Antonio de Venafro, trimis de Pandolfo Petrucci, Oliverotto da Fermo și ducele de Urbino; primii cinci aveau să piardă totul, iar ultimul pierduse deja tot ce avea. Confederații au alcătuit un fel de ligă și s-au angajat să reziste în fața lui Cezar fie că-i va ataca separat, fie pe toți odată.

Cezar a aflat de acea ligă imediat ce-a dat primele roade: ducele de Urbino, foarte iubit de supușii săi, s-a prezentat cu o mână de ostași în fața fortăreței din San-Leo; aceasta s-a predat și, în mai puțin de opt zile, toate celelalte orașe și fortărețe urmându-i exemplul, întreg ducatul a reintrat în posesia ducelui de Urbino.

Atunci fiecare dintre confederații și-a manifestat revolta împotriva lui Cezar luând față de el o atitudine ostilă.

În vremea asta Cezar se afla la Imola, aproape fără ostași, așteptând sosirea trupelor franceze. Dacă Bentivoglio, care stăpânea o parte din ținut și ducele de Urbino, care cucerise cealaltă parte, ar fi pornit împotriva lui, ar fi fost posibil sau să-l prindă, sau să-l constrângă să fugă și să părăsească pentru totdeauna Câmpia romană, cu atât mai mult cu cât cei doi slujitori credincioși ai săi – Ugo de Cardona, care intrase în slujba sa după cucerirea orașului Capua și Michelotto —, interpretându-i greșit instrucțiunile, erau departe de el.

Într-adevăr, Cezar le poruncise să se repleze la Rimini și să-i aducă cei două sute de călăreți și cei cinci sute de pedestrași aflați sub ordinele lor. Dar cei doi, necunoscând situația critică în care se afla Cezar, în momentul în care încercau să pună mâna, prin surprindere, pe cetatea Pergola și pe orașul Fassombrone, s-au trezit înconjurați de Orsini, Gravina și Vitellozzo. Ugo de Cardona și Michelotto s-au apărat ca niște lei; dar, cu toate eforturile depuse, mica lor oaste a fost spulberată. Ugo de Cardona a fost făcut prizonier; Michelotto a scăpat de aceeași soartă culcându-se printre morți iar când s-a înnoptat a fugit la Fano.

Așa cum era Cezar, aproape fără trupe, la Imola, confederații n-au cutezat totuși să încerce nimic împotriva lui, fie de teama pe care le-o inspira, fie că respectau în el pe prietenul regelui Franței; se mulțumiră doar să cucerească câteva orașe și niște fortărețe din împrejurimi. Astfel, Vitellozzo a pus mâna pe fortărețele din Fassombrone, Urbino, Cagli și Aggobio; Orsini și Gravina au recucerit Fano și întreaga provincie; în sfârșit, Gian-Maria de Veirano – cel care, lipsind, scăpase din masacrul în care-i pierise întreaga familie – a reintrat în Camerino purtat în triumf de poporul său.

Dar nimic din toate acestea n-a izbutit să zdruncine încrederea pe care Cezar o avea în soarta sa; în vreme ce pe de-o parte, grăbea sosirea trupelor franceze și-i lua în solda sa pe toți acei gentilomi mărunți porecliți „gentilomii lănciilor rupte” – pentru că aveau obiceiul să cutreiere țara în grupuri de câte cinci, șase, angajându-se în slujba

oricui aveau nevoie de ei – pe de altă parte, ducele de Valentinois începuse a duce tratative cu dușmanii săi, sigur că va veni și ziua când va pune mâna pe ei.

Adevărul e că Cezar fusese înzestrat de Cel-de-Sus cu harul persuasiunii; așa că locotenenții săi, deși știau cât era de duplicitar, n-au putut rezista nu atât în fața elocinței sale, cât a aceluia aer de franchețe și de înțelegere pe care se pricepea atât de bine să și-l ia, spre marea admirație a lui Machiavelli, acel fin și abil politician, înșelat de câteva ori de neîntrecuta prefăcătorie a lui Cezar. Pentru a-l determina pe Paolo Orsini să vină la Imola ca să trateze cu el, i l-a trimis acestuia pe cardinalul Borgia ca ostatic; așa că Paolo Orsini n-a mai șovăit și în 25 octombrie 1502 a sosit la Imola.

Ducele de Valentinois l-a primit ca pe un vechi prieten de care se despărțise doar cu câteva zile mai înainte. I-a mărturisit cu franchețe că și el și locotenenții săi greșiseră, dar mai ales el, fiindcă se îndepărtase de cei care fuseseră cei mai credincioși și mai bravi căpitani ai săi; că într-o astfel de situație lucrurile trebuiau să revină neapărat la starea dinainte. Ca dovadă că nu de teamă vorbea astfel, ci numai din pricina mâhnirii pe care o simțea, îi arată lui Orsini scrisorile cardinalului d'Amboise prin care acesta îl anunța de sosirea grabnică a trupelor franceze; apoi îi arată oastea pe care o strânsese în jurul său, dorind – adăugase el – să-i convingă cât de mult regretă faptul că-i pierduse pe cei mai buni căpitani pe care-i avusese. Adăugă apoi că și punea toată nădejdea în el, Paolo Orsini, care-i fusese cel mai drag dintre toți, că-i va determina și pe ceilalți să revină la sentimente mai bune de pe urma cărora ar fi avut cu toții de câștigat, el fiind oricând gata să semneze o împăcare ce nu le-ar fi pătat cu nimic onoarea.

Orsini era omul care-i trebuia lui Cezar; plin de orgoliu și de încredere în el, era convins că vechiul proverb italian care spune că „un Papă nu poate governa nici opt zile dacă-i are împotriva lui pe Orsini și pe Colonna” era adevărat. Crezu deci, dacă nu în buna-credință a lui Cezar, cel puțin în necesitatea de a reveni la ei; așa că semnă, în 18 noiembrie 1502, o convenție a cărei copie Machiavelli a expedit-o imediat magnificei republici a Florenței.

Orsini le trimise confederațiilor tratatul încheiat între el și ducele de Valentinois; dar Bentivoglio îi propuse lui Cezar să pună capăt diferendelor dintre ei nu printr-un tratat, ci printr-un înscris particular, trimitându-l pe fiul său să redacteze acea hârtie. După câteva discuții, iată ce anume propuse Bentivoglio: 1. Că se va retrage cu tot avutul său, despărțindu-se de Vitellozzo și de Orsini.

2. Va furniza vreme de opt ani ducelui de Valentinois o sută de ostași înarmați și o sută de arbaletieri călare.

3. Va plăti douăsprezece mii de ducați pe an lui Cezar pentru întreținerea a o sută de lăncieri.

4. Fiul său, Annibale, se va căsători cu sora episcopului din Enna, care era nepoata ducelui de Valentinois, iar Papa îi va recunoaște suveranitatea asupra Bolognei.

5. Regele Franței, ducele de Ferrara și republica Florența urmau să fie garanții acestui înscris.

Între timp, tratatul pe care Orsini îl adusese confederațiilor a iscat din partea acestora mari nemulțumiri. Vitellozzo Vitelli mai ales, care-l cunoștea cel mai bine pe Cezar, nu înceta să le tot repete celorlalți condotieri că lucrurile merseseră mult prea repede și prea bine ca să nu ascundă vreo capcană.

În vremea asta, ducele de Valentinois își aduna armata la Imola. Văzând că cei patru sute de lăncieri trimiși de Ludovic al XII-lea în sfârșit ajuseseră, Vitellozzo și Oliverotto se hotărâră să semneze tratatul adus de Orsini, determinându-i să-și pună semnătura pe el și pe ducele de Urbino și pe seniorul din Camerino. Înțelegând că de acum încolo le va fi cu neputință să se apere singuri, aceștia se retraseră, unul la Città di Castello, iar celălalt în regatul Neapole.

Între timp, ducele de Valentinois, fără să spună nimănui ce avea de gând să facă, în 10 decembrie porni la drum îndreptându-se spre Cesena cu puternica armată aflată sub comanda sa. Locuitorii din Câmpia romană, cât și cei din întreaga Italie începură a tremura de groază; Florența, care-l văzu îndepărtându-se de ea, se temu ca nu cumva acest marș să nu aibă alt scop decât deghizarea intențiilor ducelui; Veneția, care-l vedea apropiindu-se de granițele sale, își trimise toate ostile pe malul râului Pad. Cezar, băgând de seamă cât erau toți de speriați, temându-se ca acea spaimă să nu-i dea peste cap planurile inspirând neîncredere, ajungând la Cesena îi concedie pe toți francezii care se aflau în armata sa, oprindu-și doar o sută de oameni înarmați conduși de cumnatul său, ducele de Candale. El rămase doar cu două mii de cavaleriști și cu zece mii de pedestrași.

Câteva zile se pierdură cu discuțiile, căci ducele de Valentinois i-a găsit la Cesena pe trimișii lui Vitelli și ai lui Orsini; dar încă de la primele dialoguri, s-au ridicat asemenea probleme încât generalul-șef și-a dat seama că nu va rezolva nimic prin intermediari și că era absolut necesară o conferință între el și foștii săi locotenenți. Oliverotto da Fermo își riscă pielea și veni să-i propună ducelui de Valentinois sau să se îndrepte împreună spre Toscana, sau să cucerească Sinigaglia, ultimul loc întărit din ducatul Urbino care încă nu căzuse în puterea lui Cezar. Dar Cezar îi răspunse că nu avea de gând declare război Toscaniei pentru că toscanii erau prietenii săi, dar că era de acord cu planul lui Oliverotto de a ataca Sinigaglia; așa că porniră împreună la drum îndreptându-se spre Fano. În vremea asta fiica lui Frederic – precedentul duce de Urbino – care stăpânea orașul Sinigaglia și căreia i spunea „nevasta prefectului” fiindcă fusese soția lui Gian de la Rovere, pe care unchiul său, Papa Sixt al Mea, îl numise prefectul Romei, dându-și seama că r fi fost cu neputință să lupte împotriva armatei ducelui de Valentinois, încredința citadela unuia dintre căpitani săi, căruia îi recomandă să capituleze în condiții cât mai avantajoase, iar ea se îndreptă spre Veneția.

Ducele de Valentinois află această veste în timp ce se afla la Rimini; Vitellozzo și Orsini l-au înștiințat printr-un mesager cum că actualul guvernator al orașului Sinigaglia era gata să ducă tratative cu el și că ei îl rugau să rezolve el însuși acea problemă.

Cezar le răspunse că era de acord cu sfatul lor și că-și va trimite la Cesena și la Imola o parte din trupele care-i prisoseau, întrucât el nu urmărea să mai lupte cu nimeni, ci doar să pacifice complet ducatul de Urbino. Numai că acea pacificare nu era posibilă câtă vreme vechii săi prieteni și locotenenți nu mai aveau încredere în el, mergând până acolo încât ajuseseră să discute cele mai importante probleme care-i priveau atât pe Cezar, cât și pe ei, prin diverși mesageri. Trimisul se întoarse cu acest răspuns la confederați, care – socotind că observația lui Cezar era cât se poate de întemeiată – n-au mai șovăit și s-au hotărât să îndeplinească dorința seniorului lor.

Singurul care și-a manifestat în continuare neîncrederea în ducele de Valentinois a fost Vitellozzo Viteilli; până la urmă însă, plictisit de stăruințele lui Oliverotto, Cravina

și Orsini, a consimțit să-l aștepte pe Cezar numai ca să nu-l creadă ceilalți mai fricos și mai circumspect decât ei.

Aflând despre hotărârea luată de foștii lui locotenenți – hotărâre pe care o aștepta de atâta vreme —, Cezar sosi la Fano în 20 decembrie 1502; de îndată ce ajunse în acel loc chemă lângă el pe opt dintre cei mai credincioși slujitori ai săi, printre care se numărau Enna, nepotul său, Michelotto și Ugo de Cardona și le porunci ca de îndată ce vor fi ajuns la Sinigaglia să le iasă înainte celor patru foști locotenenți ai săi Oliverotto, Gravina, Vitellozzo și Orsini – și, cu ploconeli și temenele, arătându-se din cale-afară de bucuroși că-i revăd, să se așeze unul în dreapta și altul în stânga fiecăruia dintre cei patru în așa fel încât la semnalul său toți opt să fie gata sau să-i aresteze, sau să-i înjunghie. Apoi Cezar trimise vorbă oștilor sale cantonate prin împrejurimi să se adune în număr de opt mii pe malurile râului Metaura din Umbria, râu ce se varsă în marea Adriatică și care fusese odinioară martorul înfrângerii lui Hasdrubal.

Cezar sosi la întâlnirea pe care și-o dăduse cu ostile sale în ziua de 31 decembrie 1502; porunci imediat unui grup de două sute de cavaleriști s-o ia înainte, apoi se puse și el în mișcare împreună cu restul armatei, mergând pe țărmul Adriaticii, având în dreapta munții și în stânga marea și mărșăluind pe un drum atât de îngust, încât oștenii nu puteau trece nici măcar câte zece în rând.

După patru ceasuri de drum, la o cotitură ducele zări Sinigaglia, situată cam la o milă de mare și la o aruncătură de săgeată de munți. Chiar la intrarea în oraș curgea un râuleț; armata trebui să meargă o vreme de-a lungul malului său până când în sfârșit, într-una în mahalalele orașului, găsi un pod, pe care trecându-l, intră în Sinigaglia și nu se opri decât în Piața centrală a orașului.

La rândul lor, Vitellozzo, Gravina și Oliverotto – dorind să facă loc armatei ducelui – își cantonară ostașii în târgurile și satele din împrejurimile orașului Sinigaglia. Numai Oliverotto și-a păstrat totuși aproape trei mii de infanteriști și cinci sute de cavaleriști care își aveau cazarma în mahalaua pe unde intrase ducele de Valentinois.

Abia apucă Cezar să se îndrepte către oraș și-i și zări la poarta acestuia pe Vitellozzo, pe Gravina și pe Orsini, care-i ieșiseră înainte; ultimii doi erau destul de veseli și de încrezători; primul însă era trist și atât de abătut încât ai fi zis că presimțea ce anume îl aștepta. Cronicile spun că ar fi avut într-adevăr unele presimțiri. Căci în momentul în care și-a părăsit armata pentru a veni la Sinigaglia, și-a luat rămas bun de la ostașii săi ca și cum ar fi știut că n-avea să-i mai vadă niciodată; i-a rugat de ase menea pe căpitanii săi să aibă grijă de familia lui și și-a îmbrățișat nevasta și copiii vărsând șiroaie de lacrimi, slăbiciune ce li s-a părut tuturor foarte ciudată din partea unui condotier atât de viteaz cum era el.

Ducele se îndreptă spre ei și le întinse mâna în semn de împăcare, cu un aer atât de sincer și de bucuros încât Gravina și Orsini au fost pe deplin convinși că revenise la sentimentele de prietenie pe care le avusese mai înainte față de ei. Numai Vitellozzo Vitelli rămase trist și îngândurat.

În aceeași clipă șase din cei opt slujitori ai lui Cezar îi încadrară pe cei trei locotenenți ai ducelui de Valentinois, așa cum primiseră poruncă din partea acestuia. Lipsea însă Oliverotto; neliniștit, Cezar începu a cerceta cu privirea în jur; dar străbătând mahalaua, îl zări făcând exerciții cu oștirea sa. Îi trimise imediat la el pe Enna și pe Michelotto să-i spună că nu era bine să-și scoată soldații afară ca nu cumva să se ia la harță cu soldații ducelui, iar până la urmă să se și încaiere: că ar face mai

bine să-și vâre soldații în cazarmă, iar el să vină să se alăture celorlalți trei condotieri aflați în vizită la Cezar. Oliverotto, a cărui soartă se pare că era strâns legată de a celorlalți trei prieteni ai săi, nu obiectă, ci le porunci soldaților să intre în cazarmă, iar el, urcându-se pe cal, escortat de o parte de Enna, iar de alta de Michelotto, se îndreptă în galop către ducele de Valentinois.

De îndată ce-l văzu, Cezar îi întinse mâna și se îndreptă împreună cu el către palatul ce-i fusese destinat. Ajuns în pragul ușii, Cezar intră primul, urmat de Oliverotto, de Gravina, de Vitellozzo și de Orsini, fiecare dintre ei încadrat de câte doi din slujitorii ducelui. După ce au urcat cu toții scara și au intrat în prima cameră a palatului, Cezar a spus calm:

— În sfârșit, a sosit și ceasul socotelilor!

În clipa în care a terminat de rostit acele cuvinte, cei opt zbiri s-au năpustit asupra celor patru prizonieri și, imobilizându-i, le-au luat imediat armele. În vreme ce gărzile îi conduceau pe bieții păcăliți în celulele palatului, Cezar a ieșit în balcon, strigând:

— Gata, soldați! Puteți pleca!

Soldații, care știau ce anume trebuiau să facă, se năpustiră în cazarma unde se aflau ostașii lui Oliverotto care, luați prin surprindere, au fost imediat acuți prizonieri, apoi armata ducelui a început a jefui orașul.

Cezar, care între timp trimisese să-l cheme pe Machiavelli, a stat aproape două ceasuri de vorbă cu acesta și, cum Machiavelli a relatat conținutul acestei convorbiri, îl vom lăsa pe el să ne vorbească:

— M-a chemat, spune delegatul florentin și mi-a mărturisit, cu aerul cel mai senin din lume, cât era de bucuros că pusese mâna pe cei patru dușmani ai săi despre care m-a asigurat că-mi vorbise în ajun, deși eu nu înțelesesem atunci ce anume voise să spună. A vorbit apoi în niște termeni plini de simțire și de cea mai vie afecțiune despre Florența ca și despre diversele motive care-l determinau să dorească o alianță cu noi, dorință care trage nădejde că-i va fi îndeplinită. A încheiat, rugându-mă să fac senioriei voastre trei propuneri și anume: 1. Să vă bucurați împreună cu el de un eveniment ce face să dispară dintr-o singură lovitură dușmanii de moarte ai regelui, ai săi și ai senioriei voastre, stărpind astfel orice sămânță de răzvrătire și de dezbinare menite să devasteze Italia.

2. Vă roagă să-i dovediți prietenia pe care o aveți față de el trimițându-vă cavaleria și infanteria la Borgo ca să se îndrepte împreună cu oastea lui spre Castello și spre Perugia.

3. Vă roagă să-l arestați pe ducele de Urbino dacă – aflând de prinderea lui Vitellozzo Vitelli – se va refugia la Castello, pe pământurile domniei voastre. Cum eu i-am obiectat că n-ar fi de demnitatea republicii Florența să procedeze astfel, mi-a dat dreptate. Mi-a spus apoi că ar fi mulțumit ca măcar să-l țineți acolo și să nu-i redați libertatea decât atunci când vă va spune el. Am făgăduit excelenței sale ducele de Valentinois că vă voi transmite toate aceste lucruri la care domnia sa așteaptă răspuns.

În aceeași noapte, opt oameni mascați coborâră în celula unde se aflau cei patru deținuți, care crezură că le-a sunat ceasul din urmă. Dar călăii nu-i luară deocamdată decât pe doi dintre ei: pe Vitellozzo Vitelli și pe Oliverotto.

Când li se spuse celor doi că fuseseră condamnați la moarte, Oliverotto izbucni în reproșuri și invective împotriva lui Vitelli, spunându-i că din pricina lui se ridicase împotriva ducelui de Valentinois. Vitelli în schimb nu rosti decât o singură frază prin care

Îl ruga pe Papă să-i ierte păcatele. Apoi cei opt oameni mascați îi scoaseră pe cei doi condamnați din celulă – lăsându-i pe ceilalți doi să-și aștepte pedeapsa – și-i duseră într-un loc îndepărtat, dincolo de zidurile orașului, unde-i sugrumară și-i vârără repede în niște gropi ce fuseseră săpate dinainte.

Ceilalți doi au mai fost lăsați în viață până când Papa l-a arestat pe cardinalul Orsini, arhiepiscop de Florența și senior de Santa-Croce. Dar de îndată ce s-a primit răspunsul afirmativ al Sanctității Sale, Gravina și Orsini, care fuseseră transferați la castelul Pievro, au fost, la rândul lor, sugrumați.

Cât despre Cezar, după ce i-a lăsat unele instrucțiuni lui Michelotto, a plecat la Sinigaglia imediat după executarea primilor doi condamnați, asigurându-l pe Machiavelli că nu avusese niciodată altă intenție decât de a face ordine în Câmpia romană și în Toscana; că el socotea că reușise din moment ce-i prinsese și-i ucisese pe cei ce fuseseră cauza tuturor tulburărilor, în privința altor revolte care mai puteau avea loc de acum încolo, el nu le considera decât simple scânteii pe care o singură picătură de apă le putea stinge imediat.

De îndată ce Papa află că Cezar îi prinsese pe cei patru dușmani ai săi, se grăbi să scape și el de cel pe care-l socotea inamic. Porunci deci – deși era miezul nopții – ca domnul cardinal Orsini să fie imediat anunțat că nepotul său cucerise Sinigaglia și că Sanctitatea Sa îl poftea a doua zi dimineața să discute cu el despre aceasta bună și plăcută veste.

Încântat de favoarea ce i se făcea, cardinalul vru să fie prompt la întâlnire. Așa că a doua zi dimineața se urcă pe cal pentru a se duce la Vatican: dar dând colțul după prima stradă îl întâlnește pe guvernatorul Romei cu un detașament de cavalerie care îl însoțește până la Vatican. Acolo, Cardinalul se dădu jos de pe cal și începu să urce scara; dar nici nu apucă să ajungă bine pe primul palier, că toate catârcele și bidivii săi au fost înșfăcați și închiși în grajdurile Papei.

Intrând în Sala Papagalului, Orsini s-a trezit înconjurat de o mulțime de oameni înarmați care l-au despărțit de suita sa și l-au dus în altă sală, denumită Sala Vicarului, unde l-a găsit pe abatele Alviano, pe protonotarul Orsini, pe Giacomo de Santa-Croce și pe Rinaldo Orsini, care erau prizonieri ca și el. Tot atunci guvernatorul primi poruncă să pună stăpânire pe castelul Monte-Giordano, care aparținea familiei Orsini și să ia toate mobilele de preț, toată argintăria și toate bijuteriile pe care le va găsi acolo.

Guvernatorul se achită atât de conștiincios de acea însărcinare încât îi aduse Papei până și registrul de conturi al cardinalului. Cercetându-l cu atenție, Papa observă două lucruri: mai întâi că cineva datora cardinalului două mii de ducăți de aur fără să se fi menționat numele debitorului: al doilea, că domnul cardinal cumpăraseră cu trei luni mai înainte, pentru suma de o mie cinci sute de scuzi romani, o magnifică perlă care n-a mai fost găsită printre lucrurile cardinalului. A poruncit deci ca începând din acel ceas și până în clipa în care vor fi găsiți banii și perla, oamenii care-i aduceau de două ori pe zi de mâncare cardinalului, din partea mamei sale, să nu mai intre în castelul San-Angelo, unde fusese închis Orsini.

În aceeași zi mama cardinalului îi trimise Papei două mii de ducăți, iar a doua zi iubita acestuia – îmbrăcată bărbătește ca să n-o recunoască nimeni – veni ea însăși să-i aducă acea faimoasă perlă râvnită de Papă.

Dar Sanctitatea Sa, uluit de frumusețea acelei femei, îi lăsă perla cu singura condiție ca să-i plătească și lui același preț pe care-l plătitise atunci când o primise de la cardinal, adică să se culce cu el.

Lucrurile odată lămurite, Papa îngădui cardinalului să i se aducă mâncare de acasă la fel ca și mai înainte. Numai că după trei zile, nefericitul muri otrăvit la fel a și ceilalți patru membri ai familiei sale.

În seara morții cardinalului, cel de-al doilea fiu al Papei, prințul de Squillace, a pornit la drum pentru a lua în stăpânire, în numele Papei, moșiile defunctului, în vremea asta, ducele de Valentinois și-a continuat rumul către Cită di Castello și Perugia, punând stăpânire pe cele două orașe luate prin surprindere; căci Vitelli fugise din primul, iar Gian-Paolo Baglioni îl părăsise pe al doilea fără ca măcar să încerce să-i opună cât de mică rezistență. Mai rămânea Sienna, unde se închisese Pandolfo Petrucci, singurul care mai era în viață dintre cei cinci ce semnaseră acel faimos tratat împotriva lui Cezar. Numai că Sienna se afla sub protecția francezilor. În plus, Sienna nu era Stat ecleziastic, așa că Cezar nu avea nici un drept asupra ei. Neavând încotro, Cezar se mulțumi să ceară doar ca Petrucci să părăsească acel oraș și să se retragă la Luce, ceea ce acesta și făcu imediat.

Acum totul fiind pacificat în acea parte și cetățile din Câmpia romană supuse toate, Cezar Borgia hotărî să se întoarcă la Roma pentru a-l ajuta pe Papă să scape de ultimii supraviețuitori din celebra familie Orsini.

Lucrul era cu atât mai ușor cu cât Ludovic al XII-lea era mult prea ocupat cu afacerile din țara sa pentru a mai avea vreme să se neliniștească și din pricina unor treburi ale aliaților săi. Cezar își însuși deci, rând pe rând, cetățile Vicovaro, Cera, Palombera, Lozano și Cervetti; acum nemaivând chiar nimic de făcut – după ce supusese Statele pontificale începând cu cele de la granița Neapoleului și sfârșind cu cele de la granița Veneției —, se întoarse la Roma pentru a se sfătui cu tatăl său cum să transforme toate acele mici ducate într-un regat.

Ajunse exact la vreme pentru a împărți cu Alexandru succesiunea cardinalului Gian Michelle, care murise otrăvit sorbind vinul dintr-o cupă pe care o primise chiar din mâinile Papei.

Viitorul rege al Italiei își găsi tatăl ocupat cu o mare speculație: cu prilejul sărbătoririi Sfântului Petru hotărâse să numească nouă noi cardinali; or, iată ce avea de câștigat în urma acestor numiri:

În primul rând, cardinalii numiți își lăsau vacante vechile lor funcții; acele funcții recădeau în mâinile Papei, care le putea revinde.

În al doilea rând, fiecare dintre cei nouă cardinali își cumpăra noua demnitate mai ieftin sau mai scump, după cum îl ținea punga. Prețul, lăsat la capriciul Papei, varia între zece și patruzeci de mii de ducăți.

Și în sfârșit, în al treilea rând, odată deveniți cardinali, conform legii, noii prelați pierdeau dreptul de a face testament.

Așa că Papa n-avea decât să-i otrăvească pentru a-i moșteni, fapt ce-l puneă în situația unui măcelar care, atunci când are nevoie de bani, își sacrifică oaia cea mai grasă din turmă.

Noii cardinali erau: Giovanni Castellar Valentino, arhiepiscop de Trani, Francesco Ramolino, ambasadorul regelui din Aragon, Francesco Soderini, episcop de Volterra, Melchiorre Capis, episcop de Brissina, Niccolo Fiesco, episcop de Frejus, Francesco de

Sprate, episcop de Leone, Adriano Castellense, notar al Camerei papale, trezorier general și secretar al scrisorilor papale, Francesco Loris, episcop de Elva, patriarh al Constantinopolului și secretar al Papei și Giacomo Casanova, protonotar și camerier al Sanctității Sale.

Prețul simoniei lor plătit și funcțiile pe care le lăsaseră vacante vândute, Papa îi alese pe cei ce urmau să fie otrăviți; numărul lor a fost fixat la trei: unul dintre cei vechi și doi dintre cei noi. Cel vechi era cardinalul Casanova, cei noi, Melchior Capi și Adriano Castellense, care-și luase numele de Adriano de Cornetto, după orașul unde se născuse și care datorită funcțiilor sale de notar al Camerei papale, trezorier general și secretar al scrisorilor Papei, adunase o avere imensă.

Lucrurile odată hotărâte între Cezar și Papă, îi invitară pe cei pe care-i aleseseră să fie sacrificați să cineze cu ei undeva, la o vie aflată aproape de Vatican, vie ce aparținea cardinalului Cornetto.

În dimineața zilei respective, adică în 2 august 1503, Papa își grăbi servitorii să pregătească toate cele necesare mesei, iar Cezar îi trimise el însuși chelarului Sanctității Sale două butelci cu vin în care pusese din belșug faimoasa otravă a familiei Borgia – acel praf alb care semăna atât de bine cu zahărul și ale cărui proprietăți ucigătoare le încercase de atâtea ori – recomandându-i să nu aducă la masă acel vin decât atunci când îi va spune el și să-l toarne numai în cupele persoanelor pe care i le va indica el. Chelarul pusese deci cele două butelci deoparte, pe un bufet, spunându-le vaeților să nu cumva să se atingă de acel vin, întrucât era rezervat Papei.

Spre seară, Alexandru al VI-lea ieși pe jos din Vatican și, sprijinindu-se de brațul fiului său, se îndreptă spre via cu pricina, însoțit și de cardinalul Caraffa: dar cum afară era foarte cald și urcușul cam greu, Papa ajungând la vie se opri ca să-și mai tragă răsuflarea. Ducându-și mâna la piept, observă că uitase în odaia sa de dormit lanțul de aur pe care-l purta la gât și de care atârna un medalion de aur unde se afla închisă o ostie sfințită. Luase obiceiul de a purta la gât sfânta împărtășanie în urma unei preziceri a unui astrolog care-i spusese că atâta vreme cât va purta asupra lui acea ostie, nici pumnalul, nici otrava nu-i vor putea cășuna vreun rău.

Văzând deci că nu are talismanul la gât, îi porunci monseniorului Caraffa să dea o fugă până la Vatican și să i-l aducă imediat, spunându-i în ce loc anume din odaie îl lăsase și rugându-l să vină cât mai repede cu putință. Apoi, cum drumul îl obosise foarte tare, se întoarse spre unul dintre vaeți și-i porunci să-i aducă o cupă cu vin. Cezar, care obosise și el îi porunci să aducă două cupe. Or, printr-o ciudată întâmplare, chelarul se rezezise până la Vatican să ia niște pești deosebit de frumoși pe care un Pescar îi adusese Papei chiar în acea dimineață și pe care uitase să-i ia cu sine când plecase la vie.

Valetul se adresă deci ajutorului de chelar, spunându-i că Sanctității Sale și monseniorului duce de Valentinois le era sete și doreau ceva de băut.

Atunci ajutorul de chelar văzând cele două butelci cu vin puse deoparte și auzind spunându-se că acela ar fi fost vinul rezervat Papei, luă una dintre ele și punând-o pe o tavă de argint împreună cu două cupe frumoase din același metal, îl trimise pe valet la stăpânii săi.

Înșelat, Papa umplu cupele, îi întinse una fiului său, ar pe cealaltă o bău el până la fund.

În vremea asta monseniorul Caraffa se dusesese la Vatican și, cum cunoștea bine palatul, urcă în odaia de dormit a Papei cu o lumânare în mână: dar la capătul unui coridor, un curent de aer îi stinse lumânarea, totuși, cunoscând bine drumul merse mai departe spunându-și că, la urma urmei, nu avea neapărat nevoie să vadă din moment ce știa unde se afla lanțul de aur. Dar deschizând ușa odăii, cardinalul se dădu un pas îndărăt, scoțând un strigăt de groază. Căci o viziune înfricoșătoare i se arătă în fața ochilor: în mijlocul odăii, între ușă și dulăpiorul unde se afla lanțul cu ostia sfințită, i se păru că-l vede pe Papa Alexandru al VI-lea, nemișcat și livid, culcat într-un sicriu și că în cele patru colțuri ale sicriului ardeau niște lumânări mari, albe.

Cardinalul rămase o clipă cu ochii holbați și cu părul zburlit de groază, neavând putere să meargă nici înainte, nici înapoi. Apoi, zicându-și că totul nu era decât o vedenie infernală, își făcu, smerit, semnul crucii, invocând de mai multe ori numele Domnului. Atunci totul pieri ca prin farmec: cadavru, sicriu, lumânări și odaia recăzură în întuneric.

Cardinalul Caraffa – care a povestit acea stranie întâmplare și care a ajuns el însuși mai târziu Papă sub numele de Paul al IV-lea – a intrat hotărât în dormitor și, deși o sudoare rece ca gheața începuse a-i curge pe frunte, se duse la dulăpiorul indicat, trase sertarul și, găsimd lanțul de aur cu medalion, îl luă și ieși repede din încăpere, ducându-se să-i spună Papei ce anume i se întâmplase.

Găsi masa pusă, oaspeții așezați în jilțurile lor, iar pe Papă gata să-și ocupe locul printre ei. De îndată ce-l văzu venind, Sanctitatea Sa, care era foarte palid, făcu doi pași vrând să-i iasă înainte; Caraffa grăbi pasul și-i întinse Papei lanțul de aur. Dar chiar în momentul în care Alexandru întinse mîna ca să-l ia, căzu cu fața în jos, scoțând un strigăt, după care fu imediat apucat de convulsii.

Efectul otrăvii fusese mai rapid ca de obicei, căci Cezar dublase doza pe care o pusese în vin și apoi faptul că amândoi fuseseră încălziți și obosiți sporise mult puterea aceluia praf ucigător.

Cum între timp i se făcuse rău și lui Cezar, amândoi bolnavii au fost imediat transportați la Vatican și fiecare dus în apartamentul său.

Începând din acel ceas, Papa nu-și mai reveni. De îndată ce a fost așezat în pat a fost cuprins de o febra violentă care n-a cedat nici la vomitive, nici la luările de sânge. Totuși admirabila sa constituție, care părea să fi înșelat până și bătrânețea, a luptat opt zile cu moartea; în sfârșit, după opt zile de agonie a murit fără să fi rostit măcar o singură dată nici numele Lucreției, nici pe cel al lui Cezar, singurele ființe pe care le iubise cu adevărat și de dragul cărora săvârșise toate crimele și fărădelegile. Alexandru al VI-lea avea șaptezeci și doi de ani și domnise ca Papă unsprezece ani.

Cât despre Cezar, fie că băuse mai puțin din acel vin ucigător, fie că tinerețea sa îl ajutase să lupte împotriva otrăvii, fie, în sfârșit – după cum susțin unii —, că băuse o contraotrăvă care nu era cunoscută decât de el, nu pierdu nici o clipă din vedere situația îngrijorătoare în care se afla și, chemându-l pe credinciosul său Michelotto, împreună cu câțiva dintre oamenii pe care putea conta, își vârî ostașii în diversele camere care o precedau pe a sa și-i porunci căpitanului său să stea ziua în permanență la piciorul patului, iar noaptea să doarmă pe o saltea așezată lângă pat și să fie mai tot timpul cu mîna pe mânerul pumnalului sau al săbiei.

Același tratament ca și Papei i-a fost făcut și lui Cezar, numai că la acest tratament – care consta în vomitive și luări de sânge – s-au mai adăugat niște băi

ciudate cerute chiar de bolnav, care auzise că odinioară astfel de băi îl vindecaseră, într-o situație asemănătoare, pe regele Ladislau al Neapolelui.

Patru stâlpi solizi, înfiți în podea și în tavan, își făcură în curând apariția în odaia sa, așa cum sunt stâlpii pe care-i vedem prin fierăriile unde se potcovesc caii. În fiecare dimineață, în această odaie era adus un taur, răsturnat cu picioarele în sus și legat zdravăn de picioare de cei patru stâlpi. Apoi, când nu se mai putea mișca, i se tăia burta cam de vreo două picioare și i se scoteau mațele. În locul lor, în baia aceea de sânge încă fierbinte, se vâră Cezar, care stătea acolo până când taurul în sfârșit murea. Apoi ducele, ieșind din pânțele animalului, era înfășurat în cearceafuri și pături fierbinți unde, după ce transpira din belșug, se simțea mai bine.

Din două în două ceasuri Cezar trimitea pe cineva să ceară vești despre starea sănătății tatălui său. De îndată ce află că murise, deși el însuși era pe moarte, adunându-și puterile și făcând apel la prezența sa de spirit, îi porunci lui Michelotto să închidă porțile Vaticanului înainte de a se răspândi prin oraș vestea despre moartea Papei și să nu dea voie nimănui să intre în apartamentul tatălui său până ce nu erau luate de acolo toate hârtiile, banii, bijuteriile și obiectele de mare preț. Michelotto se duse imediat să-l caute pe cardinalul Casanova, îi puse pumnalul în gât și-i porunci să-i dea cheile de la apartamentul Papei. Apoi încarcă două cufere pline cu monede de aur, peste o sută de mii de livre romane, o mulțime de sipete pline cu bijuterii și o mare cantitate de obiecte și de vase din aur și argint deosebit de prețioase. Duse totul în odaia lui Cezar și dublă posturile de pază din apartamentul acestuia. După ce făcu toate aceste treburi, Michelotto porunci să se deschidă porțile Vaticanului și să se anunțe moartea Papei.

Acea moarte, cu toate că era așteptată, produse un șoc puternic locuitorilor Romei, căci deși Cezar încă mai trăia, starea sănătății sale îi făcea pe mulți să se îndoiască de faptul că se va mai ridica vreodată din pat.

Dacă viteazul duce de Valentinois, acel aprig și neînfricat condotier care cucerise cu spada în mână, în cinci ani, treizeci de cetăți și cincisprezece fortărețe, ar fi fost zdravăn și în picioare, sigur că lucrurile ar fi stat altfel.

— Ambiția sa nemăsurată, spune Machiavelli, prevăzuse totul pentru ziua în care va muri Papa, dar nu se gândise la faptul că el însuși ar fi putut să fie pe moarte.

Acum zăcea ținut la pat, scăldat în sudoarea lui otrăvită și deși putea încă judeca limpede își pierduse toată vloga, fiind obligat să aștepte evenimentele în loc să le preîntâmpine și să le stăpânească.

Așa că, din cauza bolii, s-a văzut silit să se adapteze împrejurărilor.

Dușmanii săi cei mai înverșunați erau Orsini și Collonna. Pe unii îi ucisese, celorlalți le luase averile, e adresă deci celor cărora putea să le dea îndărăt ceea ce le luase și începu negocierile cu familia Collonna.

În vremea asta Vaticanul se pregătea să-l înmormânteze pe Papă; vicescancelarul poruncise tuturor menirilor importanți din cler, precum și stareților mănăstirilor și confreriilor monahale să nu cumva să lipsească de la înmormântare fiindcă dacă nu veneau riscau să fie deposedați atât de funcțiile, cât și de veniturile lor. Speriați de această amenințare veniră cu toții, în ziua și – ora indicată, la palatul pontifical, de unde trupul neînsuflețit urma să fie transportat la biserica San-Pietro, unde avea să fie îngropat.

Găsiră mortul singur și părăsit de toți în odaia lui, căci cei care purtau numele de Borgia, în afară de Cezar, se ascuseseră, neștiind cum vor evolua lucrurile; unul singur avusese curajul să se arate, dar acesta se întâlnise din păcate cu Fabio Orsini, care-l înjunghiasse cu pumnalul, ucigându-l pe loc și, pentru a reînsufleți acea ură pe care și-o juraseră unii altora, își spălase mâinile în sângele mortului.

Deci agitația era atât de mare în Roma încât în momentul în care cadavrul lui Alexandru era dus la biserică, se ridică din rândurile mulțimii o asemenea rumoare încât gărzile se pregătiră de atac, clerul se refugie în sacristie, iar cei care duceau sicriul îl lăsară jos și fugiră.

Cineva din mulțime smulse pânza care acoperea mortul și toată lumea putu să-l vadă de aproape și nepedepsită pe cel care, cu cincisprezece zile mai înainte, îi făcea să tremure pe prinții, regii și împărații pământului.

În vremea asta, dintr-un sentiment de evlavie pe care omul simplu îl are față de cei morți, sicriul a fost ridicat și dus în biserică, în fața altarului, unde, așezat mai apoi pe niște capre de lemn, a fost expus vederii publicului.

Numai că Papa, după moarte, se înnegrise atât de tare, devenise atât de diform și de umflat, încât îi era groază să te uiți la el. Din nas i se scurgea o materie sanghinolentă, în gura căscată în mod hidos, limba îi era atât de umflată încât abia îi mai încăpea în cavitatea bucală și la acel aspect înfricoșător se mai adăuga și o miasmă fetidă atât de puternică, încât niciunul dintre slujitorii credincioși ai Papei nu se putu apleca să sărute inelul Sfântului Petru pe care mortul îl purta pe deget, lipsindu-l astfel pe acel reprezentant al Domnului pe pământ de cea din urmă dovadă de stimă și de respect.

Către ora șapte seara, adică atunci când se îngână ziua cu noaptea și când în biserici coboară o liniște desăvârșită și o tristețe apăsătoare, patru hamali și doi ucenici care lucrau la un acoperiș duseră sicriul în capela unde urma să fie îngropat. Dar iată că abia atunci băgară de seamă că sicriul era mai scurt decât mortul și nu-i puteau pune capacul. Neavând încotro, îi îndoiră picioarele lovindu-le zdravăn cu pumnii până intrară în sicriu. Hamalii puseră capacul și în timp ce unul dintre ei se urcă deasupra pentru a-l apăsa, ucenicii îl bătură zdravăn în cuie, hlizindu-se și făcând glume deșucheate, acestea fiind de fapt ultima orăție funebră ce se auzi la căpătâiul mortului.

„Apoi – spune Tommaso Tommasi – a fost vârât în cripta din stânga marelui altar din biserica San-Pietro, într-un mormânt destul de sărăcăcios. A doua zi, pe piatra tombală, preoții găsiseră scris acest epitaf: «Vendit Alexander claves, altaria, Christum. Emerat iile Mprius, vendete jure potest», adică: «Alexandru a vândut lcheile, altarul și pe Christ. De altfel, putea să le vândă fiindcă le cumpărase mai înainte» ..

Moartea lui Alexandru al VI-lea a produs o vie impresie nu numai la Roma și în Italia, ci în întreaga lume. Europa s-a înclinat o clipă, căci coloana care susținea bolta edificiului politic se prăbușise și astrul cu raze de flăcări și de sânge în jurul căruia gravitau, de unsprezece ani, mai toate țările Europei se stinsese; așa că lumea rămase o clipă în întuneric.

Dar după primul moment de stupeoare, toți cei care avuseseră de pățimit din pricina Papei Alexandru al VI-lea își veniră în fire și începură a-și face singuri dreptate. Sforza își luă înapoi orașul Pesaro. Baglioni s-a reîntors în Perugia, Guido d'Ubaldo a pus iar stăpânire pe Urbino și la Rovere și-a recucerit Sinigaglia; familia Vitelli a reintrat în Cită di Castello, familia Appiani, în Piombino și familia Orsini, în Monte-Giordano și în

toate Statele sale. Numai ținutul din jurul Romei a rămas fidel fostului Papă și lui Cezar – căci poporul care nu se amestecă în certurile celor mari, având în vedere că cei mari nu se coboară până la el – nu s-a simțit niciodată mai fericit ca sub cârmuirea lui Cezar.

Cât despre familia Colonna, ea s-a angajat să rămână neutră imediat ce a reintrat în posesia castelelor și cetăților sale din Chinazzano, din Capo d'Anno, Frascati, Roca di Papa și Nettuno, pe care le-a găsit într-o stare mult mai înfloritoare decât atunci când le părăsise, fiindcă Papa dăduse poruncă să fie întărite și înfrumusețate.

Cât despre Cezar, acesta continua să stea în Vatican înconjurat de trupele sale, care-i rămăseseră credincioase urmându-l și la bine și la rău. Suferind îngrozitor – mai mult din pricină că nu se putea duce să facă ordine în Roma – se răsucea pe toate părțile, negăsindu-și locul și răgând ca un leu în cușcă. Alături de el se aflau cardinalii care în loc să se ducă să-l îngroape pe Papă, se refugiaseră lângă fiul acestuia, uimiți de puterea pe care încă o mai avea Cezar, atât la propriu, cât și la figurat.

Speriați de faptul că Michelotto preluase conducerea armatei lui Cezar, cardinalii puseră laolaltă banii pe care-i aveau, își angajară la rândul lor o oaste de două mii de soldați și-l așezară în fruntea ei pe Carlo Faneo cu titlul de căpitan al Sfântului Colegiu. Cardinalii trăgeau astfel nădejde că liniștea fusese restabilită, când iată că aflară că Prosper Colonna sosea dinspre Neapole cu trei mii de ostași și că Fabio Orsini sosea dinspre Viterbo cu două sute de călăreți și cu mai bine de o mie de pedestrași.

Într-adevăr, amândoi intrară în Roma, dar la o zi distanță unul de celălalt.

Așa că în Roma se aflară la un moment dat nici mai mult nici mai puțin decât cinci armate, fiecare cu ostașii și cu conducătorii ei: armata lui Cezar, care ocupase Vaticanul și Borgo, armata episcopului Nicastro, care primise din partea Papei Alexandru poruncă, încă de pe când trăia acesta, să apere și să păzească faimosul său castel San-Angelo (unde Nicastro se închisese cu ostașii săi refuzând să mai iasă), armata Sfântului Colegiu, care staționa în împrejurimile Minervei, armata lui Prosper Colonna, care-și așezase tabăra pe Capitoliu și armata lui Fabio Orsini, care se adăpostise în cazarma din Ripetta.

La rândul lor, spaniolii înaintaseră până la Terracina, iar francezii până la Nepi.

Cardinalii înțeleseră că Roma stătea acum pe un butoi cu praf de pușcă și că cea mai mică scânteie o putea face să sară în aer. Îi chemară deci pe ambasadorii împăratului Germaniei, ai regilor Franței și Spaniei și ai republicii Veneția, pentru ca aceștia să-și facă auzit glasul în numele stăpânilor lor. Ambasadorii, impresionați de gravitatea situației, declarară mai întâi Sfântul Colegiu sacru și inviolabil, apoi le porunciră lui Orsini, Colonna și ducelui de Valentinois să părăsească Roma și să se retragă fiecare pe pământurile lor.

Orsini se supuse primul acestui ordin: a doua zi exemplul său a fost urmat de Colonna. Nu mai rămăsese deci decât Cezar, care consimțise să plece, dar cu anumite condiții; dacă nu voiau să i le accepte, declară că pivnițele Vaticanului erau pline cu praf de pușcă și că era gata să se sacrifice și să sară în aer odată cu cei care vor veni să-l izgonească.

Și cum toată lumea știa că nu prea avea obiceiul să vorbească în vânt, acceptară să discute cu el.

S-a convenit că Cezar va pleca din Roma cu toți ostașii săi – cavalerie și artilerie – și cu toate bagajele; că pentru a fi sigur că nu va fi atacat și molestat pe străzile

Romei, Sfântul Colegiu va adăuga armatei sale patru sute de pedestrași care – în caz de atac sau insultă – vor lupta pentru el.

La rândul său, Cezar făgădui că se va retrage la o distanță de zece mile de Roma tot timpul cât va dura conclavul care trebuia să-l aleagă pe noul Papă și că nu va întreprinde nimic nici împotriva Romei și nici împotriva vreunui din Statele ecleziastice; același angajament și-l luă și Fabio Orsini și Prosper Colonna. Ambasadorul Veneției se angajă să răspundă pentru Orsini, ambasadorul Spaniei, pentru Colonna, iar ambasadorul Franței pentru ducele de Valentinois.

În ziua și la ora hotărâtă, Cezar porunci să plece mai întâi infanteria cu cele optsprezece tunuri ale ei, însoțită de cei patru sute de pedestrași ai Sfântului Colegiu după ce se dădu fiecăruia câte un ducat de aur: după ei trecură o sută de căruțe încărcate, escortate de avangardă.

Leșind pe poarta cea mare a Vaticanului, Cezar se afla culcat pe un pat cu un baldachin de un roșu aprins, purtat pe umeri de doisprezece dintre halebardierii săi; stătea lungit, sprijinit într-un cot în perne, ca lumea să-i poată vedea chipul; avea buzele vinete și ochii injectați de sânge; își pusese alături sabia pentru a da de înțeles că, așa slăbit cum era, la nevoie se va servi de ea; bidiviul său credincios, care-l purtase prin mai multe bătălii, acoperit cu valtrapuri de catifea neagră cu armele sale brodate deasupra, mergea alături de patul său, condus de un paj, ca în cazul vreunui atac neașteptat Cezar să poată sări în șa.

În față, în spatele, în dreapta și în stânga sa mergeau soldații ducelui, cu sulite și lăncile ridicate, dar fără să sune din trâmbiți și fără să bată tobe, fapt ce dădea un aer funebru întregului cortegiu care la poarta orașului îl văzu pe Prosper Colonna așteptându-l cu o oaste considerabilă.

Cezar crezu că-și călcase cuvântul așa cum și-l călcase și el de atâtea ori pe al său și că venise să-l atace. Porunci deci ostașilor să se oprească, iar el se pregăti să sară pe cal. Dar Prosper Colonna, văzând teama lui Cezar, veni singur lângă patul său și-i spuse că nu voia să-l atace, ci, dimpotrivă, voia să-l escorteze ca nu cumva să fie atacat de Fabio Orsini, care se jurase că nu se va lăsa până ce nu va răzbuna moartea tatălui său, Paolo Orsini.

Cezar îi mulțumi lui Colonna, dar îi spuse că din moment ce Orsini era singur nu se temea de el. Prosper Colonna îl salută pe duce și se întoarse la oastea sa cu care se îndreptă spre Albano, în vreme ce Cezar o luă spre Civitta Castellana, care-i rămăsese credincioasă.

Acolo Cezar deveni stăpân nu numai pe soarta sa, dar și pe soarta altora. Căci din douăzeci și două de voturi, câte deținea Sfântul Colegiu pentru alegerea noului Papă, douăsprezece le avea Cezar, fiind ale cardinalilor care-i rămăseseră credincioși. Și cum conclavul era alcătuit din treizeci și șapte de cardinali din diverse țări și locuri, Cezar – cu cele douăsprezece voturi ale sale – putea face ca majoritatea să încline de partea celui cu care ar fi ținut el. Așa că ducelui de Valentinois începu să i se facă o curte asiduă și de către spanioli și de către francezi, fiecare dorind ca Papa să facă parte din nația sa.

Cezar îi ascultă pe toți fără să refuze pe nimeni, dar și fără să tăgăduiască nimic. Cele douăsprezece voturi le dădu însă lui Francesco Piccolomini, cardinal de Sienna, unul dintre fideli slujitori ai tatălui său, care a fost ales Papă în 8 octombrie, sub numele de Pius al III-lea.

Cezar nu se înșelase în nădejdiile sale. Căci de îndată ce a fost ales, Pius al III-lea i-a și trimis un pașaport ca Cezar să se poată întoarce la Roma. Ducele de Valentinois a reapărut în Orașul Sfânt, cu două sute cincizeci de soldați înarmați până în dinți, cu două sute cincizeci de cavaleriști și opt sute de infanteriști, ducându-se să locuiască în palatul său. Soldații își făcură tabăra în jurul palatului.

În vremea asta, familia Orsini, urmărindu-și planurile de răzbunare împotriva lui Cezar, își alcătui o oaste recrutând oameni din Perugia și din împrejurimi cu care să vină să-l atace chiar la Roma.

Totuși, cum Papa își dădu seama că, cu toată bunăvoința lui, nu va mai putea să-l protejeze pe ducele de Valentinois împotriva dușmanilor săi, îl sfătui să încerce să se lipească de armata franceză ce înainta spre Neapole, în mijlocul căreia va fi în siguranță. Cezar se hotărî să se retragă la Bracciano, unde Gian Giordano Orsini, care-l însoțise odinioară în Franța și care era singurul din familia Orsini ce nu-i purta pică, îi oferî adăpost în numele cardinalului d'Amboise. Așa că într-o bună dimineață Cezar porunci trupelor sale s-o pornească în marș către Bracciano și, vârandu-se în mijlocul ostașilor săi, ieși din Roma.

Dar oricât de secret fusese acest plan al lui Cezar, Orsini află despre el. Scoțându-și încă din ajun trupele pe poarta San-Pancrazio, făcu un ocol și-i tăie calea ducelui de Valentinois. Ajungând la Sforza, Cezar dădu nas în nas cu trupele lui Orsini, care erau mult mai numeroase decât ale sale și care îl așteptau gata de luptă. Cezar, încă foarte slăbit, își dădu seama că a accepta bătălia însemna a-și distruge soldații; fiind un bun strateg, le dădu ordin să se retragă și eșalona cu atâta dibăcie acea retragere încât dușmanii care-l urmăriseră nu avură curajul să-l atace, iar el intră în orașul pontifical fără a fi pierdut un singur om.

De data asta Cezar se duse direct la Vatican pentru a se plasa sub directă ocrotire a Papei. Își înșirui soldații în jurul palatului pontifical în așa fel încât să aibă sub ochi toate ieșirile. Numai că familia Orsini, vrând să scape de el, hotărâse să-l atace oriunde s-ar fi aflat, fără să țină seama de respectul datorat locului.

Orsini a încercat să-l atace pe Cezar, dar fără succes, fiindcă ostile acestuia l-au apărât vitejește. Atunci Orsini, care n-a putut doborî porțile castelului San-Angelo, a fost sigur că-l va putea ataca pe Cezar la poarta Torione. Dar Cezar prevăzuse acest lucru, așa că Orsini găsi poarta baricadată și păzită.

Urmărindu-și însă cu tenacitate planul, Orsini se gândi să se răzbune folosindu-se de vreun vicleșug și îndepărtându-i pe soldații care păzeau poarta, izbuti să-i dea foc. Deschizându-și astfel drum, pătrunse împreună cu soldații săi, în grădinile castelului unde îl găsiră pe Cezar așteptându-l în fruntea cavaleriei sale.

În fața primejdiei, ducele își regăsi pe neașteptate forțele. Se repezi asupra dușmanului, strigându-l pe Orsini, hotărât să isprăvească cu el dacă soarta i-l va scoate în cale; dar Orsini sau nu-l auzi sau nu cuteză să se bată cu el. După o luptă înverșunată, Cezar – care avea o oaste mult mai mică – își văzu cavaleria zdrobită; după ce făcu el însuși adevărate minuni de vitejie, se văzu nevoit să se retragă în Vatican.

Aici îl găsi pe Papă în agonie. Sătui să mai lupte împotriva aceluia bătrân care-l apăra pe ducele de Valentinois, Orsini – prin intermediul lui Pandolfo Petrucci – l-a cumpărat pe unul dintre chirurgii Papei care i-a pus pe una din rănile ce le avea la picior un pansament otrăvit.

Papa era deci pe moarte când Cezar, plin de praf și de sânge, a intrat în camera lui, urmat de dușmanul său care-l urmărise până la piciorul scării palatului păzită de rămășițele armatei ducelui de Valentinois.

Pius al III-lea se ridică în capul oaselor, îi dădu lui Cezar cheia coridorului care ducea la castelul San-Angelo, poruncind în scris guvernatorului să-l primească atât pe el cât și pe familia sa, să-l apere și să-l lase să plece atunci când va dori; apoi bietul bătrân căzu leșinat pe pernă.

Cezar își luă de mână cele două fete și, urmat de micii duci de Sermoneta și de Nepi, se refugie în ultimul loc unde se mai putea adăposti.

În aceeași noapte bietul Papă muri; domnise doar douăzeci și șase de zile.

Cum și-a dat duhul pe la două dimineața, Cezar – care se trântise îmbrăcat pe pat – auzi la acea oră deschizându-se ușa odăii sale. Speriat, se ridică în capul oaselor, înșfăcându-și sabia și uitându-se să vadă cine intrase: Giulio de la Rovere venise să-i cumpere cele douăsprezece voturi ale cardinalilor care-i rămăseseră credincioși ducelui de Valentinois.

Cezar îi puse însă o condiție care a fost imediat acceptată: chiar a doua zi după alegere, Giulio de la Rovere urma să ceară Sfântului Colegiu să alunge familia Orsini din Roma.

La 31 octombrie 1503, încă de la primul scrutin, Giulio de la Rovere a fost ales Papă sub numele de Iulius al II-lea. Odată instalat în Vatican, prima lui grijă a fost să-l cheme pe Cezar și să-i ofere o locuință. Cum ducele de Valentinois începuse a se simți din ce în ce mai bine, depășind cu succes perioada de convalescență, începu a se ocupa de afacerile sale care, de câțva timp, se înrăutățiseră.

Faptul că armata sa fusese înfrântă în curtea castelului San-Angelo, unde toți credeau că era prizonier, adusese mari schimbări în Câmpia romană. Cesena recăzuse în puterea Bisericii de care depinsese odinioară; Gian Sforza recucerise Pesaro; Ordelfi pusese mâna pe Forli; Malatesta cerea cu insistență Rimini; locuitorii din Imola îl masacraseră pe guvernator și acum orașul se împărțise în două tabere: una care dorea să fie condusă de Riari, cealaltă care cerea să fie cărmuită de Biserica. Faenza era singura care-i rămăsese fidelă ducelui de Valentinois; dar, pierzându-și nădejdea că-l va mai vedea venind, apelase la Francesco, fiul natural al lui Galeatto Manfredi, singurul și ultimul moștenitor al acestei nefericite familii, ai cărei descendenți legitimi fuseseră uciși de Borgia.

Dar ceea ce-i neliniștea cel mai tare atât pe Cezar cât și pe Iulius al II-lea nu era faptul că diverși prinți voiau să pună stăpânire, pe drept sau pe nedrept, pe fostele State bisericești, ci faptul că Veneția, republică mare și puternică, pusese ochii pe ele.

În primăvara aceluiași an, Veneția semnase un tratat de pace cu turcii; așa că scăpată de veșnicul ei dușman, e putea îndrepta acum spre Câmpia romană pe care o râvnise întotdeauna. Trupele sale și porniseră spre Ravenna pe care o încredințase lui Giacoppo Venieri; deși ofițer cu experiență, acesta nu izbutise să ia prin surprindere și Cesena datorită curajului locuitorilor ei. Dar eșecul a fost în curând compensat prin cucerirea fortărețelor Lamone, Faenza, Firlipoli și Rimini pe care Pandolfo Malatesta, seniorul acestei ultime cetăți, i-a schimbat-o cu senioria Citadella din Statul Padova și cu rangul de gentilom venețian. Atunci Cezar i-a făcut lui Iulius al II-lea următoarea propunere: să doneze deocamdată Bisericii toate Statele cucerite de el în câmpia

romană, pentru ca respectul pe care-l aveau venețienii față de jurisdicția pontificală să salveze pe moment aceste State de a fi cucerite de ei.

Dar, spune Guicciardini, Iulius al II-lea, în care ambiția atât de firească suveranilor încă nu reușise să înăbușe rămășițele probității, a refuzat să primească toate acele cetăți și orașe de teamă ca nu cumva să fie supus mai târziu tentației de a nu le mai da înapoi.

Între timp, cum situația devenise critică, l-a rugat pe Cezar să părăsească Roma, să se imbarce la Ostia și să treacă, pe mare, în cetatea Spezzia, unde urmă să-l primească pe Michelotto în fruntea a o sută de oameni înarmați și a o sută de călăreți, singurii care-i mai rămăseseră din magnifica sa armată; de acolo trebuia să se îndrepte spre Ferrara, iar de la Ferrara spre Imola unde, odată ajuns, trebuia să dea zvon că se pregătește de război făcând în așa fel încât vestea să ajungă până în Câmpia romană.

Cum sfatul dat de Papă era exact după inima lui Cezar, acesta îl acceptă imediat. Hotărârea supusă Sfântului Colegiu a fost aprobată de către acesta și Cezar a plecat spre Ostia însoțit de Bartolomeo de la Rovere, nepotul Papei.

Cezar se crezu în sfârșit liber, văzându-se – cu ochii minții – din nou pe calul său. Luptând pentru a doua oară prin locurile pe unde mai luptase. Dar când ajunse la Ostia fu întâmpinat de cardinalii de Sorrento și de Volterra, care veniseră în numele Papei Iulius al II-lea să-i ceară remiterea tuturor citadelor din Câmpia romană pe care cu trei zile mai înainte pontiful le refuzase. Adevărul e, că în cele trei zile, Papa aflase că venețienii invadaseră noi orașe și-și dăduse în sfârșit seama că numai soluția propusă de Cezar i-ar fi putut opri.

Acum însă a fost rândul lui Cezar să refuze, neliniștit de toate acele tergiversări, temându-se ca nu cumva ele să ascundă vreo capcană. Așa că declară celor doi cardinali că donația pe care i-o cerea Papa nu; mai era posibilă și că – cu ajutorul lui Dumnezeu – trăgea nădejde ca în opt zile să ajungă în Câmpia romană.

Cei doi cardinali se îndreptară spre Roma să-i ducă Papei răspunsul său. Dar a doua zi dimineață, în momentul în care Cezar se pregătea să se urce pe galeră, a fost oprit în numele Papei Iulius al II-lea. Cezar crezu că-i sunase ceasul din urmă; cel puțin așa era el obișnuit să procedeze cu dușmanii lui, știind cât de scurtă era distanța dintre închisoare și mormânt. Lucrul era cu atât mai ușor în ceea ce-l privea, pe cât Papa, dacă ar fi vrut, putea oricând să-i intenteze un proces pentru fărâdelegile săvârșite. Numai că inima lui Iulius al II-lea era de o altă factură decât a sa. Papa se mânia repede dar ierta tot atât de repede. Așa că în momentul în care ducele de Valentinois a fost adus înapoi la Roma, mânia lui Iulius al II-lea pricinuită de refuzul lui Cezar de a-i preda cetățile, trecuse.

Papa îl primi deci pe duce ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Drept răsplată pentru acea primire bună, Cezar consimți să-i cedeze Papei fortăreața din Cesena precum și unul dintre orașele care aparținuseră Bisericii.

Înmânând actul semnat de Cezar unuia dintre căpitanii săi care se numea Pietro d'Oviedo, Iulius al II-lea porunci acestuia să se ducă să ia în primire fortăreața din Cesena, în numele Sfântului Scaun.

Pietro d'Oviedo plecă imediat la Cesena și se prezentă, înarmat cu acel act, în fața lui Diego Chignone, condotier spaniol de origine nobilă, care deținea fortăreața în numele ducelui de Valentinois. Dar, după ce citi acel act îi spuse lui d'Oviedo că întrucât știa că stăpânul și seniorul său era prizonier, ar fi fost o josnicie să dea ascultare unui

ordin smuls probabil împotriva voinței sale și că cel care venise să i-l aducă merita să fie ucis din moment ce acceptase să fie părtaș la o astfel de josnicie. Așa că dădu imediat poruncă soldaților să pună mâna pe Pietro d'Oviedo și să-l arunce din înaltul zidurilor, ceea ce soldații și făcură fără să aștepte prea mult.

Acea fidelitate era cât pe-acți să-i fie fatală lui Cezar, căci aflând cum fusese tratat mesagerul său, Papa se înfurie atât de tare încât prizonierul crezu pentru a doua oară că-i sosise ceasul din urmă. Pentru a-și răscumpăra libertatea, îi făcu totuși noi propuneri Papei care au constituit conținutul unui tratat, validat printr-o bulă papală.

Prin acel tratat Cezar era obligat să-i predea Papei, în termen de patruzeci de zile, fortărețele din Cesena și din Bertinoro și să-i dea o contrasemnătură și pentru fortăreața din Forbi. Tratatul a fost garantat de doi bancheri din Roma pentru suma de o mie cinci sute de ducați la care se adăugau și cheltuielile pe care guvernatorii pretindeau că le făcuseră în acele locuri, în numele ducelui de Valentinois.

La rândul său, Papa se angaja să-l conducă pe Cezar la Ostia păzit doar de cardinalul de Santa-Croce și de doi ofițeri care urmau să-i redea deplina libertate în ziua în care angajamentele sale vor fi fost îndeplinite – în caz contrar, Cezar urma să fie adus îndărăt la Roma și închis în castelul San-Angelo.

Pentru a putea executa acest tratat, Cezar coborî Tibrul până la Ostia, însoțit de trezorerul Papei și de câțiva dintre servitorii săi.

Totuși cum Cezar se temea ca nu cumva, după ce-și va fi însușit fortărețele, Papa Iulius al II-lea să-l facă prizonier în ciuda cuvântului pe care și-l dăduse, ceru prin intermediul cardinalilor Borgia și Remolino – care necrezându-se în siguranță la Roma se retrăseseră la Neapole – un pașaport lui Gonzalv de Cordoba și două galere cu care să ajungă la el. În sfârșit, pașaportul sosi și nu după mult, apărură și galerele.

Între timp, cardinalul de Santa-Croce aflând că, la ordinul ducelui de Valentinois, guvernatorii din Cesena și din Bertinoro încredințaseră cele două fortărețe căpitanilor Sanctității Sale, slăbi încet, încet rigorile pazei prizonierului. Cum știa că într-o bună zi va trebui să-i redea libertatea, începu să-i îngăduie să iasă din casă fără gardă. Atunci Cezar – temându-se să nu i se mai întâmple, când va pune piciorul pe galera lui Gonzalv, ceea ce i se întâmplase când voise să se urce pe galera Papei, se ascunse într-o casă aflată la marginea orașului. Când se întunecă, se sui pe mârtoaga unui țăran și ajunse la Nettuno unde, închiriind o barcă, o porni spre Monte-Dragone, iar de acolo ajunse la Neapole.

Gonzalv îl primi cu o atât de mare bucurie încât Cezar, înșelat de aparențe, se crezu salvat. Încrederea lui spori și mai mult când, mărturisindu-i lui Gonzalv ce anume avea de gând să facă – să recucerească Pisa și să treacă în Câmpia romană – acesta îi îngădui să-și adune oastea recrutând din Neapole câți soldați dorea, făgăduindu-i să-i dea și două galere pe care să se îmbarce cu o parte din armată.

Înșelat de toate acele făgăduieli, Cezar rămase la Neapole șase săptămâni vizitându-l zilnic pe guvernatorul spaniol și discutând cu el despre planurile sale. Dar Gonzalv nu-l reținuse atâta decât pentru a avea timp să-l anunțe pe regele Spaniei că dușmanul se afla în mâinile sale.

După șase săptămâni, înainte de a se îmbarca pe galere cu o parte din trupele sale, Cezar se duse la Gonzalv ca să-și ia rămas-bun. Guvernatorul îl primi cu multă curtoazie și-l îmbrățișa cu efuziune. Dând să iasă din castel, Cezar găsi la poarta acestuia pe unul dintre căpitanii lui Gonzalv pe nume Nunho Campejo care-l opri

spunându-i că era prizonierul lui Ferdinand Catolicul. La aceste vorbe Cezar scoase un oftat adânc și-și blestemă soarta care-l făcuse să se încreadă în cuvântul unui dușman, tocmai el care nu-și ținuse niciodată cuvântul.

Cezar fu imediat dus la castel, unde poarta închisorii se închise în urma lui fără să mai tragă nădejde că cineva i-ar putea veni în ajutor, căci singura ființă devotată care-i mai rămăsese pe lume era Michelotto, dar din păcate aflase că Michelotto fusese arestat pe undeva pe lângă Pisa, din ordinul Papei Iulius al II-lea.

În timp ce Cezar era dus la închisoare, un ofițer se apropie de el și-i luă pașaportul pe care i-l dăduse Gonzalv de Cordoba.

A doua zi după arestarea care avusese loc în 27 mai 1507, Cezar fu urcat pe bordul unei galere care ridică imediat ancora și porni către Spania. În timpul traversării nu i s-a lăsat decât un paj care să-l servească; de îndată ce a debarcat a fost condus la castelul Medina del Campo.

După zece ani, Gonzalv, proscris la rândul său, mărturisi pe patul de moarte că doar două fapte îi apăsau cugetul: una era trădarea sa față de regele Ferdinand, cealaltă, lipsa sa de cuvânt față de ducele de Valentinois.

Cezar rămase doi ani în închisoare sperând tot timpul ca Ludovic al XII-lea să-l ceară, fiind pair al regatului Francez. Dar Ludovic al XII-lea, consternat de înfrângerea de la Garigliano în urma căreia pierduse regatul Neapole, era mult prea ocupat cu propriile sale afaceri ea să mai aibă când se ocupa și de afacerile lui Cezar. Prizonierul începuse deci să dispere când, într-o zi, rupând pâinea în două ca să mănânce, găsi în ea o pilă, o cutioară bine închisă, cu un lichior în care fusese pus un somnifer puternic și un bilețel de la Michelotto. Acesta îl anunța să ieșise din pușcărie, că părăsise Italia, ajunsese în Spania și se ascunsese în satul vecin, la contele de Benevent. Mai adăuga că, începând de a doua zi, el și contele îl vor aștepta în fiecare noapte pe drumul ce ducea de la castelul-fortăreață în sat, cu trei cai foarte iuți.

Acum era rândul ducelui să se folosească de pilă și de lichior cum va putea mai bine. Când lumea întregă îl părăsise pe faimosul duce de Valentinois, un nenorocit de zbir fusese singurul care-și mai adusese aminte de el.

Pușcăria unde zăcea de doi ani îl apăsa mult prea greu pe Cezar pentru a mai zăbovi acolo; așa că în aceeași zi atacă barele de la fereastra ce dădea către o curte interioară și izbuti destul de repede să le taie aproape în întregime, lăsându-le deocamdată la locul lor pentru a nu atrage atenția paznicilor. Dar în afară de faptul că fereastra se afla la o înălțime de șaptezeci de picioare¹², nu putea să iasă din curte decât pe poarta rezervată guvernatorului, a cărei, singură cheie se găsea în permanență asupra acestuia; ziua, atârna de un lanț la centura lui, iar noaptea dormea cu ea sub cap. Iată deci care era principala dificultate.

Deși prizonier, Cezar era tratat în închisoare potrivit rangului și numelui său. Astfel în fiecare zi la ora mesei, un paznic venea să-l ia din odaia lui care-i servea de celulă, pentru a-l conduce la guvernator care-i făcea cinstea de a lua masa împreună cu el. E adevărat că don Manuel era un căpitan bătrân care-i slujise cu multă credință pe regele Ferdinand și care, deși îl păzea pe Cezar ca pe ochii din cap, avea totuși un mare respect pentru un atât de brav general ascultând cu multă plăcere istorisirile bătăliilor sale. Insistase deci ca Cezar să mănânce împreună cu el nu numai la prânz ci și seara. Dar prizonierul, poate dintr-o presimțire, refuzase până atunci acea favoare. Și bine făcuse pentru că datorită singurății putuse primi cele necesare evadării, trimise

de Michelotto și ascunse în pâine. Dar iată că chiar în ziua în care primise mesajul lui Michelotto, Cezar calcă greșit și-și scrânti piciorul. La ora mesei încercă să coboare dar pretinse că durerea era atât de vie încât renunță. Guvernatorul veni să-l vadă în odaia sa și-l găsi întins în pat.

A doua zi Cezar simțindu-se la fel, guvernatorul porunci să i se servească masa în odaie. Venind să-l vadă, îl găsi pe prizonier atât de trist și de plictisit de singurătatea lui încât se oferă să vină și să ia masa de seară împreună cu el. Cezar primi cu recunoștință.

De data asta prizonierul fu cel care făcu onorurile casei; Cezar s-a arătat de o curtoazie fermecătoare. Guvernatorul vru să știe cum fusese arestat și dacă era adevărat că Gonzalv de Cordoba îl trădase. Cezar îi spuse că-i va povesti în amănunt toată trășenia, dar mai întâi îi făcu semn ca valeții să iasă din cameră. Precauția păru atât de firească încât guvernatorul se grăbi să-și trimită servitorii la ei, spre a putea rămâne singur cu prizonierul. După ce toată lumea plecă Cezar își umplu cupa sa apoi pe cea a guvernatorului și ciocniră în sănătatea regelui. Apoi Cezar își începu povestirea. Dar după o jumătate de ceas, deși părea nespus de interesat să afle amănuntele cu pricina, musafirului i se închiseră ochii își puse brațele pe masă, capul pe brațe și adormi.

După altă jumătate de ceas, servitorii nemaiauzind nici un zgomot, reintrară în odaie și-i găsiră pe cei doi convivi, unul dormind cu capul pe masă, celălalt sforăind sub masă. Pentru ei întâmplarea nu era neobișnuită așa că nu se mirară deloc. Il cărară pe don Manuel în camera sa și-l întinseră pe Cezar pe pat. Apoi amânând pe a doua zi strânsul mesei, încuiară ușa cu grijă și-l lăsară pe prizonier singur.

Cezar mai stătu vreme sfert de ceas nemișcat, prefăcându-se cufundat într-un somn adânc. Dar când nu mai auzi nici un zgomot, ridică încet capul, deschise ochii, se dădu jos din pat și se duse la ușă unde trase o vreme cu urechea. Apoi ridicându-și capul cu o expresie de trufie rar întâlnită, își șterse fruntea cu mâna și trase adânc aer în piept.

Cum nu avea vreme de pierdut, prima lui grijă a fost să închidă zdravăn ușa pe dinăuntru așa cum de altfel era închisă și pe dinafară, să sufle în lampă, să deschidă fereastra și să smulgă barele de fier pe care le pilise. Acea operație odată terminată, își scoase cârpa cu care-i fusese legată pretinsa scrântitură a piciorului, apoi smulgând draperiile de la pat și de la fereastră le rupse fâșii și le înnodă zdravăn; mai rupse și fața de masă și cearceafurile de pe pat; când socoti el că frânghia era destul de lungă o legă zdravăn de una din barele celei de-a doua ferestre. Pe urmă, încălecând fereastra liberă, începu a coborî cu grijă pe acea frânghie improvizată, ținându-se bine cu mâinile și cu picioarele de ea. Fiind puternic și dibaci parcurse astfel toată lungimea frânghiei. Dar ajuns la capăt și nesimțind pământul sub picioare, își dădu seama că frânghia era prea scurtă. Situația era critică. Întunericul profund al nopții nu-i îngăduia să vadă cam cât mai era până jos. De urcat oricum nu mai putea să urce. Atunci își dădu drumul în gol încredințându-se cerului, deși noi bănuim că mai degrabă iadului, fiindcă în primul nu crezuse niciodată. Căzu de la o înălțime de vreo douăsprezece picioare.

Primejdia era mult prea mare pentru ca fugarul să se mai gândească la cele câteva lovituri ușoare cu care se alesese în urma căderii. Se ridică deci imediat și orientându-se după fereastra sa, se îndreptă către poartă. Ajuns acolo, vârî mâna în

buzunarul vestei sale lungi, fără mâneci, dar o sudoare de gheață îi acoperi fruntea: fie că o uitase în cameră, fie că o pierduse în cădere, cheia nu mai era.

Făcând o efortare de memorie își aminti că totuși luase cheia, așa că probabil o pierduse în cădere. Străbătu deci din nou curtea vrând să vadă unde căzuse; găsind locul, începu să pipăie pe jos, dar obiectul pierdut, acea cheie blestemată, era de negăsit în noaptea atât de întunecoasă. În vreme ce căuta de zor cheia, iată că se deschise o ușă și apărură rondul de noapte, cu două facke aprinse în mâini. Cezar se crezu pierdut. Vârându-se în șanțul cu apă ce se afla în spatele lui, își lăasă doar capul afară ca să poată respira. Dar soldații trecură la un pas de el, străbătură curtea și se duseră mai departe. Oricât de scurtă ar fi fost acea apariție luminoasă, ea îi fu de mare folos pentru că-l ajută să vadă numai pentru o clipă cheia strălucind. Ieși din șanțul cu apă, se năpusti spre poartă, o descuie, apoi o încuie la loc și, vârând blestemata de cheie în buzunar, se îndreptă spre sat. La jumătatea drumului văzu doi cavaleri ținând un cal de dârlogi; cei doi cavaleri erau contele de Benevent și Michelotto. Cezar sări în șaua calului liber și o porni împreună cu ceilalți doi spre frontiera Navarrei, unde ajunseră după trei zile de mers și unde au fost foarte bine primiți de către Jean d'Albort, fratele soției sale.

Din Navarra, Cezar conta să treacă în Franța și din Franța să facă, desigur cu ajutorul lui Ludovic al XII-lea, o încercare de a trece în Italia. Dar în timpul detenției sale la castelul Medina del Campo, Ludovic al XII-lea încheiase pace cu spaniolii. Așa că regele Franței, când auzi despre fuga lui Cezar, în loc să-l susțină cum era de așteptat din partea unei rude prin alianță, dimpotrivă, îi luă ducatul de Valentinois și-i tăie și pensia pe care i-o dăduse.

Lui Cezar însă îi mai rămăseseră aproape două sute de mii de ducați la un bancher genovez. Ii scrisese acestuia rugându-l să-i trimită acea sumă cu care se gândea să-și tocmească niște soldați din Spania și din Navarra; cinci sute de oșteni înarmați, două sute de mii de ducați, numele și spada sa, îi erau de ajuns ca să-i susțină moralul și să se îndrepte spre Pisa. Dar bancherul îi răspunse că nu-i dăduse nici un ban. Așa că Cezar se văzu ajuns la mâna cumnatului său.

Unul dintre vasalii regelui de Navarra, pe nume prințul Alarino, tocmai se revoltase. Cezar luă comanda trupelor lui Jean d'Albret și porni împotriva răzvrătutului urmat de credinciosul său Michelotto. Datorită curajului lui Cezar, în prima luptă prințul Alarino a fost înfrânt.

Dar a treia zi după această luptă, Alarino și-a adunat trupele și i-a propus lui Cezar să se bată la ceasurile trei după-amiază. Cezar a acceptat. S-au luptat vreme de patru ceasuri cu o încrâncenare rară. Dar, cum începuse să se întunece, Cezar vrând să termine odată lupta, s-a repezit în fruntea a o sută de oameni înarmați în mijlocul unui corp de cavalerie ce constituia principala forță a adversarului său. Spre marea sa mirare, la prima ciocnire, cavaleria o luă la goană îndreptându-se spre o pădurice unde păru că vrea să-și caute refugiu. Cezar o urmări până la liziera ei. Dar iată că, dintr-odată, cei pe care-i urmărea se întoarseră brusc; vreo patru sute de arcași țâșniră din pădure și le veniră în ajutor. Ostașii lui Cezar, văzând că picaseră într-o ambuscadă, o luară la fugă, părăsindu-și în mod laș stăpânul.

Rămas singur, Cezar nu vru să dea înapoi nici măcar un pas. Poate că se săturase de viața pe care o ducea, poate că eroismul său se datora mai mult silei decât figurii curajului. Cine mai poate ști? Oric-ar fi fost, s-a apărat ca un leu. Străpuns de

arbalete și ciuruit de săgeți, calul a sfârșit prin a se prăbuși, trântindu-și stăpânul și prinzându-i un picior sub el. Într-o clipă, adversarii s-au prăvălit asupra-i și unul dintre ei l-a țintuit cu sulița, la pământ, străpungându-i pieptul. Cezar a blestemat cerul și și-a dat duhul.

În vremea asta, restul armatei dușmane a fost înfrântă datorită curajului fără margini al lui Michelotto, care s-a luptat ca un brav condotier ce era.

Revenind seara în tabără, a aflat de la cei care o luaseră la goană că-l părăsiseră pe Cezar, iar acesta nu mai apăruse. Cunoscând curajul stăpânului său și fiind sigur că i se întâmplase o nenorocire, a dat o ultimă dovadă de devotament nevrând să lase trupul lui Cezar pradă lupilor și păsărilor. A poruncit deci să se aprindă câteva torțe, căci se făcuse întuneric beznă și împreună cu încă zece soldați, dintre cei care urmăriseră oastea dușmană până la liziera pădurii, a început să-și caute stăpânul. Ajuns la locul indicat de însoțitori, a văzut cinci trupuri întinse pe jos; patru îmbrăcate, al cincilea golpușcă, fiindcă soldații, după ce-l omorâseră, îi furaseră hainele princiare. Coborând de pe cal și apropiindu-se, Michelotto l-a recunoscut imediat pe Cezar Borgia, duce de Valentinois, fiul faimosului Papă Alexandru al VI-lea.

Astfel a căzut, în 1507, pe un câmp de bătălie necunoscut, aproape de un sat ignorat numit Viane, în urma unei încăierări cu vasalul cumnatului său, cel pe care Machiavelli l-a luat drept model în cartea sa Principele și pe care l-a prezentat ca pe un as al curajului, abilității, dibăciei, vicleniei și al tuturor tertipurilor politicii vremii.

Cât despre Lucreția, preafrumoasa ducesă de Ferrara a murit în plină tinerețe¹³ și onoare, adorată de supușii săi ca o regină și cântată ca o zeiță de Ariosto și de Bembo¹⁴.

1 Aluzie la statuia comandorului care vine la ospățul dat de don Juan.

2 Titlu dat odinioară sultanilor din Egipt și Siria.

3 Despoți, stăpâni absoluți.

4 Tun cu țeava lungă.

5 Tun de calibru mic.

6 Guvernatori de provincii în vechea Republică venețiană.

7 Cardinal însărcinat cu o misiune specială din partea Papei.

8 Vioară cu trei strune.

9 Judecător în Evul Mediu.

10 Partide politice italiene: gibelinii erau partizani împăratului Germaniei; guelfii, partizanii Papei.

11 Vas care făcea drumul spre Brazilia și Indiile Orientale.

12 Aproximativ la 23 metri înălțime, un picior având cam 33 cm.

13 Lucreția, sora sa, a murit la 39 de ani (1480-1519).

14 Pietro Bembo (1470-1547), cardinal și umanist italian, latinist, elenist și poet, secretarul Papei Leon al X-lea.